

219k13
IOANNIS DAVIDIS MICHAELIS,

Prof. Ordin. Philos. et Soc. Reg. Scient.
Goetingensis Collegae,

Epistolae

De LXX Hebdomadibus DANIELIS

ad

D. IOANNEM PRINGLE, Baronetum :

[Primò privatim missae, nunc verò utriusque
consensu publicè editae.]

L O N D I N I :

Veneunt apud T. CADELL, in *The Strand*.

MDCCLXXIII.

IOANNIS DAVIDIS MICHAELIS

Prof. Ordin. Philol. et Soc. Reg. Scient.
Göttingensis Collegae

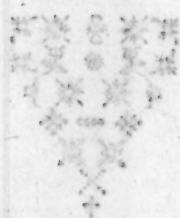
Epistolae

De LXX Hebdomadibus DAVIDIS

D. IOANNES MICHAELIS, L. L. L. T. Professor

[Primo privatim missae, ante vero utriusque
consensu publico editae.]

L O N D O N :

Venerunt apud T. Cadell, in The Strand.
MDCCLXXIII.

VIR ILLUSTRIS,

CUM ante aliquot annos in itinere Goettingam nostram attingeres, humanissime a me fidam, et quam veram putarem, versionem vaticinii Danielis de septuaginta hebdomadibus exigebas. Non aegre te tulisse video, quod nihil deliberans statim negabam, me eam dare posse; rationem negandi addens: lectionem receptam mihi suspectam videri, legenti enim ultro occurrere varias lectiones, quibus nemo adhuc criticam curam adhibuerit; locum adfectum videri, in quo forte graviores sint varietates, neminem enim eas collegisse aut

B

omnino

omnino de recepta lectione dubitasse; in animo autem esse, totum aliquando oraculum in collegio critico, cui binas quavis hebdomade horas destinare solem, expendere, quod ubi factum fuerit, summam tibi inventorum perscripturum: petere interea, ut aliquas mihi varias lectiones ex scriniis Kennicotianis impetrares, quibus forte in expendendo et intelligendo oraculo uti possem. Videbas certe, non te in praevaricatorem incidisse, receptae interpretationis, sive adeo ipsius christianae religionis, amore, vel sibi fucum vel aliis facturum; sed in candidum ac severum dubitatore verique investigatore, qui errare posset quidem, sed tamen nollet. In Britanniam redux mittebas excerpta variarum lectionum a Kennicoto, communi amico, antea etiam quam mecum colloquereris, Tuis usibus expetita, ideoque, non Hebraicis literis consignata, sed Anglice versa. Mirabar, fateor, quid esset,

esset, quod Kennicotus Anglice lectiones vertisset: putabam enim initio, mihi expetitas, mihi etiam scriptas esse a viro amicissimo, inque eo errore diu versatus sum. Erat quidem magno impedimento, quod Hebraicis literis scriptas varietates non haberem, ac saepe necesse esset, de literis Hebraicis conjecturam facere. Saepe volebam, ipsum Kennicotum adire, atque ab eo lectiones, pleniores etiam, et Hebraice scriptas petere: sed nosti meam in literis scribendis tarditatem, licet nunc longiorem, in libri modum, a me accipias epistolam. Non petii a Kennicoto, Tuisque excerptis Anglice versis usus sum. Diu expectabas, et tamen benevolentissime urgebas responsum: ego vero, qui aliis magis necessariis laboribus distinebar, tres quotidie aut quatuor horas auditoribus meis debens, non poteram ad lectiones criticas in Danielis caput nonum ante annum 1770 accedere. Ut vero id feci,

infignem Tibi habere gratiam coepi, quod pene invitum coëgeras, ea intelligere, de quibus intelligendis desperaveram; mirabarque ex duobus codicibus manuscriptis, altero Kennicotiano, Cassellano altero quem ipse excusseram, textum consistere novum et inauditum, qui plane, nulla adhibita arte, cum rerum gestarum historia concineret. Aliqua eorum, quae mihi se obtulerant, statim anno praeterito Tecum communicabam: sed distinebar a reliquis scribendis. Nec hoc male accidit: namque hoc ipso, quo has ad Te literas do, anno, iterum totum Danielelem interpretor auditoribus, quorum praesentia ac studiis animus quoque meus erectior tenetur, quam esse in museo aut inter literas solet; recognosco omnia, atque aut corrigo, aut pleniora facio ac confirmo, eaque in re non parum vultu me audientium juvari sentio.

Jam

Jam ergo, si lubet, accipe a me, non versionem, sed dubitationes de Danielis vaticinio, summamque eorum, quae illud critice et philologice expendenti se mihi obtulerunt. Non sententiam dico certam et exploratam; mallem enim, antequam aliquid statuam, plures codices solícite excerptos tanquam testes audire; editionem, quae nunc Romae paratur, septuagintaviralis versionis Danielis exspectare; atque tum demum post aliquot, si vixero, annos, novas tentare curas philologicas. Sed narro Tibi, ut amico, quid dubitaverim, quas lectiones invenerim mire cum historia concordēs, et tamen certe non ad illam confectas, cum Judaicorum librariorum sint rem Christianam non mendaciis ornaturorum; quis ex illis lectionibus sensus totius vaticinii existere videatur; quae verba, aut quae commata adhuc suspecta habeam, atque nequeam philologiae ope satis explicare.

Antequam autem ad rem ipsam accedam, duo sunt, quae Tibi exponi necesse est: primo, quid maxime in consueta explicatione displicuerit, atque adhucdum displiceat: deinde, quos fontes habuerim variarum lectionum.

In recepta ergo inter christianos oraculi explicatione haec mihi diu visa sunt videnturque suspecta. Primo exiguam operam philologicae interpretationi verborum impendunt, in solas sententias chronologiae utcunque adcommodandas intenti. Ergo vix videas eos, ut semper in difficiliore loco verbisque rarioribus necesse est, dialectorum cognatarum ope obscura explicare, sed aut lexicis significationes verborum credere, aut conjecturis prosequi: qua via si ad veritatem perveniunt, idque in oraculo tot vocibus difficilioribus obsito, atque a paucis, qui nobis supersunt, interpretibus antiquis, varie verso, miror equidem felicitatem; ad errorem enim tendere videtur.

Sed

Sed quod magis etiam suspectum est, ad textum interpretandum accedunt, de vera ejus lectione nec solliciti nec quidquam dubitantes, sed eam arripientes, quae prima sese offert typis vulgata. Ferri hoc alio in loco posset, non in nostro, quem vel obiter intuenti statim in oculos incurrit, variam lectionem, sensum mutantem, ab ipsis Judaeorum Masorethis in margine notatam esse. Quod si quis vel unam aut alteram relegat antiquam versionem, non potest non in plures incidere varietates lectionis, quibus et sententia, et quod maximum est, ipsi numeri mutantur. Jam potestne quidquam cogitari magis temerarium, atque a spe inveniendi veri remotius, quam ejusmodi textum interpretandum adgredi, antequam de lectione quaesitum ac deliberatum sit? Tota interpretatio ex numeris pendet, quorum versus 24, 25, 26, plenus est; in numeris autem frequentius quam

alias labuntur librarii : addè, totum Daniellem vel in margine impressorum bibliorum variis lectionibus oblitum esse, viderique non ita bene descriptum ad nos pervenisse quam reliqua sacri codicis; ut, qui eum velit interpretari, aut criticum agere oporteat, aut errare; nisi melius ducat ab interpretando desistere.

Minoris quidem, sed tamen alicujus momenti est, displicetque in consueta interpretatione, quod ex ea oraculum habemus non satis ad preces Danielis aptum. Pro urbe et populo deprecatus erat; hunc reduci in patriam, illam restitui cupiens : — de Messia respondetur, de quo nec interrogaverat, nec vocem in longa oratione ullam miserat. Nec aegre fero, in oraculo caelesti mentionem Messiae injici: at de populo, urbe et templo interroganti si certa aliquot seculorum periodus fatalis praemonstratur, videtur illa non in Messiae aut adventu aut morte, sed in aliquo populi,

populi, urbis templique fato insigniore, forte in ipso interitu, definere debere. Id vero secus accidit, si consuetam interpretationem audiamus; ex ea enim diu post finem LXX fatalium hebdomadam capta a Tito Hierosolyma ac deleta. Poterat hic ipse urbis reique publicae interitus apte cum Messiae mentione conjungi, si Messias urbem evertere diceretur; ut ipse Christus, de urbis excidio vaticinatus, adventum filii hominis praedicere solet: sed anni paulo ultra porrigendi fuissent, resque ita instituenda, ut secula urbi populoque fati data non Messiae morte, sed ejus reditu ad poenas sumendas finirentur. Ex consueta autem interpretatione morte Messiae finiuntur, salva urbe populoque, seu potius triennio post mortem Messiae, anno ignobili, qui nullo eventu insigniore, nulla omnino re scitu digna in annalibus Judaeorum notatur. Idque ut perficeretur, multis artibus

tibus hermeneuticis, magna verborum detorsione, opus fuit, de quibus infra dicam.

Capitalissima autem contra consuetam interpretationem adcusatio haec est, quod initium LXX hebdomadum faciunt interpretes, non ab ipso oraculi tempore, nec a reditu Judaeorum in Palaestinam, quem tanquam huic anno debitum Daniel flagitabat, edictove Cyri, sed ubi est hypothesis convenientissimum, ab anno plerique Artaxerxis Longimani vicefimo, quem Daniel, isque iussus ab eo anno computare, ne vivendo quidem attigit. Nempe inverso ordine rem instituentes, primum faciunt, quod postremum esse debebat: statutum ante disputationem et certum habent finem LXX hebdomadum, illud nempe septennium, non quo Hierosolyma capta, sed quo Christus in crucem actus est. Ab hoc fine gratis sumto retro eunt, quaeruntque annum ab eo quadringentesimum

mum et nonagesimum, atque hinc septuaginta hebdomades ordiuntur. Eoque successu laeti ex hoc ipso vaticinio Judaeos, et revelatae religionis adversarios convincunt; felices, quod hi, raro libros divinos attente legentes, labes et ruinas hujus interpretationis non animadvertunt, illi absurdissimam explicationem a majoribus acceperunt, manifesto et magno errori chronologico superstructam. Ego vero, si melior dari oraculi interpretatio nequit, aut textum male descriptum arbitrer, aut tantum absim, ut hoc vaticinium arcem invictam [*the great bulwark*] christianae religionis habeam, ut hic potius cuniculos maxime timeam.

Quid de anonymi cujusdam nova et ingeniosa sentiam hypothesi, quam in libro anno 1744 edito, *Daniel's Prophecy of the seventy Weeks explained from the sacred Writings, and applied to the History of the Jews*, scire cupiebas: ex
his,

his, quae de consueta interpretatione scripsi, animo jam praecipies. Textum receptum sine ullo critico examine sequitur auctor, nec philologica illum diligentia cognatarumque dialectorum ope explanavit, sed Anglicam fere versionem interpretatur, de sola chronologia sollicitus, quam plane novam et inauditam antea, condit. Quod si ergo nec in eligenda optima ex tot variis lectionibus masorethae, nec in reddendis Anglice Hebraicis vestri interpretes, inspirati et errorum expertes fuerunt, in maximis numerandum miraculis erit, si anonymus, ea sola non dubitans, quae dubitari oportebat, veram vaticinii sententiam primus invenit. Sed de eo plura deinceps ad versum 24 et 25: in chronologiam autem plane novam inquirere hic nequeo, ne nimis longa fiat epistola; nec id a me exigis, sed de solo meo textu ejusque sensu grammatico interrogasti.

Ad

Ad fontes lectionum variarum, quibus uti potui, indicandos venio. Pauciores hic sunt, quam aliis in libris sacrae scripturae; ut mirari potius debeam, tantum ex illis insignium lectionum hauriri potuisse, quam, superesse adhuc obscura, mihi in mendo cubare visa, quorum emendationem desiderem, nec possim verba, qualia in editionibus leguntur, intelligere. Nullam habemus Danielis versionem Chaldaicam: septuagintavirali etiam caremus, haec enim, quae in Graecis bibliis legitur, teste Hieronymo, per totum Danielelem non est septuagintaviralis, sed Theodotiana. Ex Te primum anno superiore didici, septuagintaviralem Danielis, quam me desiderare querebar, ex codice manuscripto Romae nunc edi: utinam eam ad manus habere potuissem! multa forte melius scripisssem, ac certe majore usus essem lectionum variarum copia. Sed suffecerit, nunc tentare aliquid, atque post aliquot

aliquot annos emendare et locupletare. Satis querelarum de his quae non habui: sequuntur jam, quae habui, quibusque usus sum in varietate lectionis colligenda.

I. Primo loco nominandae variae lectiones bibliorum Halensium Joannis Henrici Michaelis, ex quatuor codicibus Erfurtenfibus (quintus enim Daniellem non complectebatur) pluribusque editionibus collectae.

Huic collationi non nisi unicam de beo lectionem notatu dignam: sed forte codices ipsi Erfurtenfes plures habent. In duobus enim illustribus exemplis, Psalmorum altero, altero Zachariae, intellexi, collatores Halenses accentibus et vocalibus nimis intentos, gravissimas literarum lectiones praetermisisse: hebescebant quippe in istis minutiis oculi, quique omnia agere cupit, rem primariam non fatis agit diligenter. Hoc cum deprehenderem, petii ante aliquot annos

annos a rectoribus ecclesiarum Lutheranarum Erfurtenſium, ut mihi per aliquod tempus codices ſuos commodarent, adcuratius conferendos : ſed id obtinere non potui, licet repetitas meas preces commendaret, ac tanquam pro me a ſubditis ſuis codices petere non dedigneretur Sereniſſimus Elector Moguntinus. Reſponſum enim tulit : non poſſe miniſtros evangelii, in quorum bibliotheca codices adſervantur, illis vel per breve tempus carere, hos enim eſſe limpidos et intemeratos verbi divini fontes, quos ſemper adire, atque ex illis haurire neceſſe ſibi ſit, conciones ſacras habituris ; patere autem bibliothecam, concedique liberum codicum uſum, ſi ipſe Erfurtum venire ; quod, ut me tacente intelligis, facere non poteram. Laudabis aequitatem archiepiſcopi catholici, qui hanc excuſationem a Lutheranis benevole accepit, ne quererentur, opprimi ſeſe, atque a fontibus veritatis

tatis divinae limpidis arceri : sed magis etiam miraberis, verbi divini ministros tam esse in Germania textui authentico fidos, ut nec audeant ex cathedra sacra dicere, nisi consulto codice manuscripto Hebraico. Interim, utcunque id laudes, ego certe his codicibus carui, quos cupiebam adcuratius, nec aliorum oculis, sed meis, inspicere.

2. Succedunt excerpta lectionum Kennicotianarum, quae Tu mihi misisti, ex quibus una, comparata cum lectione codicis Cassellani, nova ac mira luce totum perfundere visa est vaticinium.

3. Codicem Cassellanum, plane eximium et singularem, insigni indulgentia mihi commodavit Serenissimus Hassiae Landgravius, passusque est per integrum biennium domi meae esse. Excerpebatur ille a duobus meorum auditorum Kennicoto; qui cum diligentiam minus probarent, ipse totum recognovi,

cognovi, ut adcuratiora et certiora Ken-
nicotus nancisceretur, sed et simul mi-
hi excerpti. Ex hoc sumpta est altera
lectio, totum vaticinium nova luce per-
fundere visa.

4. Versiones antiquae aliae sunt im-
mediatae, id est, ex Hebraico textu;
aliae mediatæ, i. e. ex versionum aliqua
factæ.

Immediatae, quibus uti potui, præter
illustre septuagintaviralis in versu 27
fragmentum, aliudque non magni pretii
fragmentum Aquilæ, hæc sunt:

Theodotionis versio, ex qua, teste
Hieronymo, Daniel in Graecis bibliis
legitur.

Syriaca versio. Hanc octavo seculo,
infelici sane consilio Jacobus Edessenus
ad Graeca biblia corrigere ausus est*,
in Daniele quidem ad Theodotionem:
pleraeque tamen correctiones non re-
ceptae in textum sunt. Harum cor-

* *Journal des Scavans*, 1765, Oct. Vol. I. p. 67, — 99.

rectionum nonnunquam mentionem injicio, easque a vero textu Syriaco distinguo; idque hic factu facilius, cum ipsius Jacobi Edeffeni, et, qui multo antiquior est, ac Syriaca nondum corrupta interpretabatur, Ephraemi commentarios in hunc Danielis locum habeamus.

Vulgata Hieronymi, quam contuli, ut fas est, cum ipsius Hieronymi commentario.

Mediatae sunt, [*Vetus Latina ante Hieronymum*, ex Graeca facta, partim Theodotionis, partim LXX interpretum: seu, ut verius dicam, ex duabus aut pluribus confusa Latinis versionibus, quarum una Theodotionem, altera LXX interpretes sequitur. Haec versio aliqua mihi servasse videtur septuagintaviralis versionis fragmenta, pretiosa, donec ipsos LXX adipiscar. Magni momenti est aliquis manifestus in numeris error, prodens,

prodens, quid in versu 25 tentarint aut
librarii aut interpretes.

Arabica, ex Graecis bibliis facta.

Haec Theodotionem sequitur, nisi quod
unum aut alterum servavit septuaginta-
viralis versionis fragmentum. Exiguae
hae opes, illis collatae, quibus in aliis
libris, multo melius descriptis, maxime
in pentateucho Mosaico, uti possum.
Sed oportet, his quae habeo, contentum
esse, donec dies plura adferat.

Jam ad rem accedo, ante omnia pro-
fessus non me novam moliri chronolo-
giam, sed Usserianam sequi. Quae ergo
Usserius chronologica habet, ea non re-
peto, sed grammaticum ago interpre-
tem, et postquam varias lectiones col-
legi, verborumque sententias investigavi,
haec quae in Daniele reperi cum his-
toria comparo.

Dan. ix. 20, 21.

“ Cum adhuc loquerer, precarerque,
“ meumque et populi mei Israelis peccatum

C 2

“ confiterer,

“ *confiterer, precesque supplices effun-*
 “ *derem ante Jehovah Deum meum, ob*
 “ *montem sanctum Dei mei; adhuc me*
 “ *loquente et precante vir Gabriel, quem*
 “ *videram in visione priore, defatigatus*
 “ *festinatione ad me pertingebat tempore*
 “ *vespertini sacrificii.*”

In plerisque hic sequutus sum receptas
 versiones, a quibus tamen in duobus
 verbis extremis *מַעַר בִּיעַר*, recessi. Ex
 his prius *מַעַר*, quantum scio, omnes
 pro participio Hophal habent, et ad
 verbum *עָרָה*, *volare*, referunt, ita ut
 angelus advolaverit: proprie verteres,
volare factus, id est, jussu Dei advolans.
 Posterius *בִּיעַר*, aliqui ad eandem sig-
 nificationem referunt, ut sit *volans vo-*
lando: quod tamen invita fit gramma-
 tica, verbum enim *עָרָה* neque apud He-
 braeos, neque apud alios Orientales,
 volandi significationem obtinet. Hoc
 ergo vitans Hieronymus in Vulgata
 posuit: *cito volans*: Abenefra vero ad
 defati-

defatigationem angeli ex magnitudine itineris retulit, ac si esset *volabat defatigatione*. Opposuerunt ei severiores, defatigationem in angelicam naturam non cadere: quod ut benigne concesserim, (licet non intelligam, quo teste aut argumento id norint) poterat tamen angelus defatigato videri similis, ad summam festinationem longitudinemque itineris indicandam. Ignorat picturae et figurae leges, si cui id displicet.

Mihi vero omne id, quod de volante angelo habent interpretes, suspectum. Nobis angeli alites esse solent, non erant Hebraeis, quod vel ex somnio Jacobi, Genes. xxviii, intelligitur: ut enim descendere ex caelo in terram, iterumque adscendere ad caelum possent, scala a caelo ad terram pertinebat. Ridiculum autem, scala uti, qui alas habet. Forte et nostri pictores melius fecissent, si nunquam angelos alis instruxissent; est enim plerumque in ea, quam

informant, angeli figura, aliquid veridissimile, corpus tantae molis, ut alis tam mediocribus sustineri nequeat: quod mathematicum peritus facile computabit, ego meique similes oculis existimaremus, nisi a pueritia his picturis adfuevissemus.

Mihi ergo placet, non posterius solum הָיָה, sed et praecedens הָיָה, ad verbum הָיָה referre, ita ut sit participium Hophal defective scriptum pro הָיָה. Verti posset, five *defatigatus defatigatione*, i. e. maxime defatigatus anhelantique similis, five, quod eodem redit, *festinans magna festinatione*; est enim Arabicis هَيَّاهُ (ipissimum Hebraicum הָיָה) *celeriter incescit, cucurrit*. Utrumque in interpretando conjunxi, incertus utrum praeferrem.

Quo tempore vespertinum sacrificium oblatum fuerit, non disputo, parum enim ad rem facit, de qua me consulis. Haec tamen pauca illa quoque

que de quaestione, obiter effusa, habeto. Inter utramque vesperam offerri iussit Moses, *Exod. xxix. 39.* sed haec ipsa duplex vespera quae fit, varie definitur. Traditio Judaeorum primam vesperam a tertia post meridiem hora incipit; secundam in solis occasu ponit; idque Iosephi jam tempore usu receptum in legem abierat; narrat enim libro vi. de Bello Judaico, c. 9. §. 3. agnum paschalem inter nonam et undecimam diei horam, id est, inter nostram tertiam et quintam pomeridianam, mactari consuevisse. Contra, et Caraitae et Samaritani tempus intelligunt post solis occasum, ita ut vespera prima sit, cum sol occidit; secunda, cum crepusculo desinente tenebrae nocturnae ingruunt: eorumque sententia mihi verisimilior; argumentis autem explicandis Tibi molestus esse nolim, Quo tempore Daniel Hierosolymae educatus fuerat, antiquum adhuc ritum obtinuisse

credo, unde verba sic intelligo: angelum post occasum solis, sed tamen antequam plane nox ingrueret, crepusculo adhuc durante, adparuisse; quo tempore sacrificium vespertinum stante templo offerri consueverat; quodque diei tempus, diruto templo cessantibusque sacrificiis, in rei tamen memoriam precibus destinare Daniel solebat. Nempe post occasum solis precari coeperat; antequam crepusculo nox succederet, jam adventabat, fatigatus, ut videbatur, immenso itinere Gabriel. In mentem Tibi veniet Miltoniani illius Gabrielis, radios etiam lucis praevertentis: Miltoni imago eruditior, sed hoc ipso non paucis displicuit. Hic nihil artis reperies, sed tamen imaginem grandem, quae spectari ab omnibus possit. Sed haec comparanda Tibi relinquo.

Ver. 22.

“ *Et clare locutus est mecum, dixit-*
 “ *que; Daniel, vix dum egressus sum*
 “ *ad indicandam tibi distinctam decla-*
 “ *rationem.*”

[וַיִּדְבָּר] Dubium, quid significet; utrum *intelligere fecit*, id est, docuit, an *attendere jussit*. Est in utraque interpretatione aliquid superflui, et tamen molesta auribus ellipsis pronominis ME, quod interpretes plerumque addunt, quia eo non bene orationem carere posse sentiunt. Audi utramque versionem, et aurium Tuarum utere judicio, *docuitque et loquutus est mecum*, vel, *attendere jussit et locutus est mecum*. Quid? si conferamus Arabicam verbi يَدَبَّرُ in prima conjugatione significationem, quae prima conjugatio in lexicis Hebraicorum, solam Hiphil habentibus, desideratur? Est nempe يَدَبَّرُ (دَبَّرَ) Arabibus, cum *manifestus fuit*, tum

et perspicuus fuit in oratione, unde nomen *بيان* perspicuitas, facundia. Jam prope laborabimus bonarum explicationum copia: possis enim vertere, five,

1. *Manifestus adparuit locutusque est mihi*; plane, ut apud Virgilium Aeneas:

*ipse Deum manifesta in lumine vidi
Intrantem muros, vocemque his auribus hausi:*

2. Sive, *et clarus fuit* (in sermone) *locutusque est mecum*; i. e. clara voce et distincto sermone haec elocutus est mihi.

Posterius probare mihi videor, maxime ob finem versus, ubi distinctam se adferre declarationem angelus dicit. Nempe, non obscuras ambages de caelo deferebat, sed perspicuum vaticinium; in quo si nos laboramus, forte non vaticinii obscuritas adcusanda, sed librorum lapsus, interpretumque de lectione vera omnino non sollicitorum sollicitordia.

Aliud

Aliud legisse videtur Syrus, vertens
et venit וָאֵתָא. Nempe unius literae di-
 versitate in Hebraicis reperiēbat, וָאֵתָא.

Displicet ad hoc verbum crisis Houbigantii, quem hac una de causa no-
 mino, ne diligentia mea in dubium vo-
 cari possit, eo neglecto. Primo enim
 vult, LXX (Theodotionem nominare de-
 buisset, si criticus Romanis sacris ad-
 dictus Hieronymum legisset, antequam
 ipse quatuor magna volumina scriberet)
 et Vulgatam וָאֵתָא legisse, quia vertant
docuit me. Criticam vero artem qui
 profitetur, eum velim, non imperitum
 esse grammaticae, id est, non talem,
 qualem Houbigantium plerumque re-
 peri. Literae, quas criticus restituit, vitio
 grammaticali contaminatae sunt, scriben-
 daeque וָאֵתָא. Lapsus typographicus pu-
 tarem, nisi per totum librum sui similis es-
 set Houbigantius, correctoremque agens
 textum Hebraicum vitiis grammatica-
 libus inquinaret. Deinde vult, Syrum
 legisse וָאֵתָא, (*abiit*) non recordatus mul-

to similitudo verbi, atque una modo litera a consueta lectione diversi, וִיבֵא, *venit*. Denique, cum sua culpa sententiam ex וִיבֵן (in quo bonarum explicationum copia laborare me antea dixi) exsculpere nullam posset, hoc quoque verbum correxit, et ex suo ingenio restituit וִיבֵן, versione addita, *et stetit*. Hoc vero *et stetit*, si utique volebat criticus, nec erat literarum Orientalium imperitus, poterat sane ex consueta lectione, aliis modo vocalibus animata, וִיבֵן efficere; Arabibus enim وَبَّيْ est, *stetit*.

[להשכילך בינה] Animadvertere mihi videor aliquid, quod auribus displicet in consueta versione: *ad intelligere te faciendum prudentiam, vel, intelligentiam*. Est aliquid in verbis superflui, nec id, quod angelus docebit Danielelem, satis proprie *intelligentiam*, aut, *prudentiam*, dixerimus. Suspicio בינה, aliis forte vocalibus instruendum, ac בִּינָה adpellandum,

landum, idem esse, atque Arabicum ^{سُبْحَانَ} vocabulum in Corano sexcenties obvium, et pro *distincta declaratione voluntatis divinae* positum. Sic בִּנְהָ erit ipsum illud, quod inde a versu 24 sequitur, oraculum. *Clarum et perspicuum vaticinium*, nostro more dixeris.

Ver. 23.

“ *In initio precum tuarum egressum*
 “ *est verbum, ac veni, ut indicem tibi :*
 “ *es enim deliciae. Attende igitur*
 “ *ad verbum, et attende ad visionem.*”

Haec informatur imago : precari incipiente Daniele, statim Deus illa verba, quae versu 24—27 legimus, in caelo pronuntiat, ac tanquam ex fatorum libris recitat : festinat Gabriel, ad ea Danieli indicanda, ad quem pervenit, antequam precandi finem fecisset.

Plerumque aliter hic senserunt interpretes, *verbum* intelligentes de mandato Gabrieli dato, ut Danieli haec nuntiaret ;

nuntiaret; licet nihil de ejusmodi mandato scriptor habeat, ac prae se ferat Gabriel sponte se et ultro venisse.

לְהַגִּיד *ad indicandum*] scilicet, id quod in caelo promulgatum est. Forte post hoc verbum לְ (Tibi) legit Theodotio, τὴ ἀναγγεῖλαι σοι vertens: forte et paraphrastice pronomen addidit. Carere eo certe oratio potest, nec quidquam hiat, si angelus dixerit *veni ad indicandum*: satis enim ex adventu angeli ad Danielelem liquet, cui indicetur. Illud TIBI exprimit quoque Vulgata et Arabica versio: verum hae non novae lectionis auctoritates, sed sequuntur Theodotionem.

כִּי] QUONIAM interpretatus sum; alii quod sis in deliciis. Utrum melius, aurium judicium esto, particula enim Hebraica utrumque significat. Caeterum ubi nostri libri כִּי habent, Symmachus videri possit שֶׁ legisse, quod constructum

tum cum sequente nomine vertit ἀνὴρ
ἐπιθυμητὲς, VIR desideratissime.

חמדות *delicias* verti, nullo addito nomine, mirorque omnino, in vocabulo tam facili laborare recentiores, passimque ante illud ex cap. x. 11, 19. שׂא, quod Symmachum hic legisse dixi, ipsi autem non legunt, supplere, ut fiat, *vir deliciarum*. Fateor, Hebraice ita dici posse; nec tamen aures *delicias*, posito abstracto pro concreto, refugiant. Nonne meminerant, quibus id videbatur supplemento aliquo molliendum, Titum Vespasianum Romanis dici *delicias generis humani*? ubi, quis ellipsi unquam locum fecit? Delicias autem intelligo, non modo dilectum Deo, sed et totius caeli delicias, cui angeli grata perferre gestiunt: id certe filum orationis exigit.

Ver. 24.

Jam sequitur illud ipsum oraculum, quod in caelo egressum erat: sed opus est,

est, ut de singulis verbis dispiciamus, autequam de versione totius versus cogitemus.

שבעים שבועים

hebdomades septuaginta.

Cum nomen prius, si solas literas sequamur nec rationem habeamus vocabulum, possit etiam verti *septuaginta*; miratus nonnunquam sum, veteres omnes in oraculo tam litigioso plane consentire, neminemque vertisse *septuaginta, septuaginta, fatales sunt anni urbi tuae*, hoc sensu: certum immotumque manet, quod Jeremias praedixit, per LXX annos exilium duraturum, septuagesimo anno finiendum. Nec equidem hanc versionem veram habeo: sed tamen mirum, in tanta errandi facilitate tantoque incitamento, sudantibus in distorquendo oraculo Judaeis, nec facile res suas expedientibus Christianis, neminem errasse. Suspicabar ergo, antiquitus plene scriptum fuisse prius
voca-

vocabulum שבעים, ut nil praeter *hebdomades* significare posset : jamque excerpta, quae mihi misisti, Kennicotiana me docent, recte me conjecisse ; invenit enim in codicibus, nescio adhuc quot ? et quibus ? שבעים Kennicotus.

נחתיך

secundum plerosque
decisae sunt.

Ad radicem נחתיך referunt interpretes recentiores omnes, et puncta maforethica : non sane favente grammatica, nec constructione facili, cum nomen *hebdomades* pluralis sit numeri, verbum autem נחתיך, singularis. Habebis ergo : *hebdomades septuaginta decisae est.* Succurrit Houbigantius, sed ita, ut adpareat, quatuor magnorum voluminum criticorum auctorem ne prima quidem initia grammaticae Hebraicae recte percepisse. *Numero, inquit, singulari, quia talis numerus subsequi solet numeros deno majores.*

D

Regula

Regula vera grammatica, quam male intellectam alieno loco adhibet, non de verbis agit, quae pluralia esse oportet post nomen numerale denario majus, sed de nomine rei numeratae post nomen numerale posito. E. g. fas est dicere *septuaginta hebdomas*, pro *septuaginta hebdomades*, si praecedat LXX, sequatur *hebdomades*: neutiquam autem, ut ille vult, *septuaginta hebdomades decisa est*.

Expediri tamen hoc forte posset, si una mutata vocali נִחְתָּךְ efferas, ut nomen sit, non verbum, vertasque *decisum*, id est *fatum*. Sic bona constructio prodibit: *septuaginta hebdomades sunt fatum urbis tuae*. Sed vereor ne omnino ficta sit, quam, gratis sumtam verbo חָתַךְ tribuunt, *decidendi* significatio. Fuitne aliquando tale verbum? nam et hoc in dubium vocare, aut certe quaerere liceat, cum nulli recurat. Syri quidem et Samaritani

tani non habent: Chaldaeis et Rabbiniis, *incisionem, decisum, decretum*, notat: sed hi nullam auctoritatem adferunt, Syriafmo tacente. Rabbini enim, mortua lingua utentes, verba Hebraica ea significatione ponunt, qua in sacris literis eadem verba interpretari solebant: Chaldaicam linguam non a Chaldaeis didicimus hucusque, sed a Judaeis, idem saepe in Chaldaicis facientibus, quod vixdum de Rabbini dicebam, verbaque Hebraica, prout illa interpretari adfueverunt, in Chaldaicum transferentibus. Ergo cum lingua Chaldaica et Syriaca sit una eademque, communi nomine Aramaea dicta, semper suspicari debebimus, verbum Hebraicum, quod Syri ignorant, Judaei autem Chaldaice scribentes usurpant, non a matre eos, optima et certissima linguarum magistra, sed a Rabbiniis Hebraica interpretantibus accepisse, qui si in interpretando errabant,

erraturi quoque Judaei erant, verbum eo sensu ponentes, quem ab illis didicerant. Denique nec Arabes verbum חתך habent, sed modo derivata quae illuc referri possint, חֲזַק *brevis*, et חֲזָקָן *agilis incessu*. Arabismum ergo si sequaris, qui Chaldaismo Judaico et Rabbinismo multo est certior index, ad festinationem potius, quam ad decisionem aut fatum, verbum חתך (si modo tale verbum Hebraismus omnino habuit) pertinere videbitur, ita ut jam-jam instare et festinare illae hebdomades dicantur.

Jam audi tres antiquos interpretes, sed suum alteri alterum debentes. Theodotio habet συνετμήθησαν, quod equidem verterim *festinant*: Vulgata, *abbreviatae sunt*, et Arabs قُطِعَتْ. Hic quid sit *festinare*, *abbreviare*, *truncare*, dubium videri queat: fuerunt, qui ad annos traherent lunares, solaribus breviores; alii voluerunt, statutum fuisse

fuisse Deo, serius haec omnia exsequi, sed Danielis precibus victum fecisse citius. Mihi, si modo recte נחתר concipitur a verbo חתר, et, si id verbum festinationem significat, haec mens dicti esse videtur: *septuaginta hebdomades festinant, id est, septuaginta anni exsilii jam in eo sunt, ut desinant; cito incipient, iisque succedent septuagesies septem anni rerum laetarum.*

Id jam manifestum, decidendi vim, quam et usus linguarum Orientalium viventium ignorat, neminem veterum huic verbo tribuisse. Soli id fecerunt recentiores, Rabbinos sequuti, auctoritatem adferentes Chaldaismi et Rabbinismi, quae quam suspecta sit, antea monui.

Plane aliter Syrus vertit: *septuaginta hebdomades requiescent* (נחתניחון) *super populo tuo*: ad verbum נוח, *quiescere*, relata voce, quam forte נחתך *quies tua*, efferebat, aut ultima truncatam litera

legebat נִחַת. Sententiam Syriacorum verborum sic declarat Ephraem Syrus: *septuaginta hebdomades quies erunt populo tuo.* (נִיחַתָּה תְּהוּא לָהּ לַעֲמֹךְ) Jacobus autem Edeffenus, ut solet, Syriaca Danielis ad Danielelem reſinxit, habetque: *LXX hebdomades* (אַתְּפַקְקוּ) *praeſinitae ſunt.* Hic ergo primus συντέμνειν, ut plerique recentiorum, de fatali decreto accipiebat.

Mihi quidem obſcuriusculum illud נַחַת paulo videtur clarius fieri, ſi mutatis vocalibus נִחַתָּה efferatur, nec, ut fecit Syrus, a verbo נַח, ſed a נַחַת *deſcendere*, derivetur. Deſcendere autem Orientalibus oracula dicuntur, caelitus demiffa et a Deo profecta. Sic frequentiffime Coranus, اَنْزَلَ *deſcendere fecit*, pro *revelavit, inſpiravit.* Bona ſic prodibit ſententia: *ſeptuaginta hebdomades oraculum ſunt de caelo tibi redditum ſuper populo tuo et urbe tua ſancta.* Nec tamen quidquam definio, quod

quod non memini, ipsum verbum נחנח
de oraculis caelitus descendentes alibi
me legere.

על עמך ועל עיר קדשך

*super populum tuum, et super urbem
sanctam tuam.*

Pronomen, ΤΟΥΜ, preces Danielis
respicit, quibus tam enixe pro urbe po-
puloque suo contendebat; hoc sensu:
*super populum tuum, cui tam faves in-
pense.*

Posterius pronomen (*tuam*) in קדשך,
omisit Theodotio, eumque sequutus
Arabs, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν. Sed
hoc non refero ad varietatem lectionis
Hebraicae; forte enim ΣΟΥ expressit
scripsitque Theodotio, cum autem sta-
tim sequeretur ΤΟΥ (τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν
σὺ, τῇ συντελεσθῆναι) facile erat li-
brario errare, atque alteram ex syllabis
tam similibus omittere.

Jam ad sex, fausta? an infasta? de-
veni, septuaginta hebdomadum decursu

expectanda, in quibus multa et lectionis et interpretationis varietas. Expendam singula, deque singulis, nullo partium studio, ut vere dubitavi, ita et his in literis per aliquod tempus dubitabo, antequam de universis statuam.

I. ללא פשע

quod plerumque vertitur:

ad cobibendam praevaricationem.

Verbum ללא nunquam alias cum nomine *praevaricatio* aut simili, constructum, et dubiae est interpretationis, nec sine lectionis varietate.

Magno consensu plerique veterum, Aquila, Theodotio, eumque sequutus Arabs, Syrus, Vulgata, in *consummandi* significatione acceperunt, ac si esset אלה, tertia radicali He. Incertum, utrum per He scriptum legerint, an putarint, Aleph per Chaldaismum pro He positum esse. Sententia prodibit fausta, *ut desinat praevaricatio*, populo nempe ab illis peccatis, ob quae in ex-
filium

filium actus erat, idololatria maxime, purum se servaturo. Est ea, fateor, ad feriem orationis eximie apta, et tamen aliquid cunctationis in adsentiendo adfert, quod verbum כלה nunquam alias per Aleph כלא scribi solet, sed utrumque verbum est apud Hebraeos, ut orthographia, ita et significatione discretum. Nisi ergo lectionem mutemus, difficile erit כלא vertere (ut verbo Vulgatae Latinae utar) *consummare*. Quod dubitans et deliberans, video, nonnihil hic ex lectione sequentis membri pendere: in quo si lectionem הים (*finire*) probes, hic quoque *finire* et *desinere*, praeplacebat; sin הים *obsignare* praeferas, fecus forte statuendum.

Ipsum verbum כלא, Hebraeis est *cobibere, coërcere*. Hinc verti potest: *ad coercendam, vel cobibendam defectionem*: defectionem, inquam; nomen enim פשע non quodvis peccatum, sed proprie defectionem notat. Sic noster Lutherus:

rus: *so wird dem Übertreten gewehret.*
Sententia fere eadem: fore tempus, quo
populus ab idololatria, in quam tanta
olim vefania ferebatur, abhorreat.

Aliam lectionem expressit vetus Vul-
gata ante Hieronymum, edita a Sa-
batierio, *quoadusque inveteretur de-*
lictum, ac si per Beth לבלא scriptum
esset. Nec quidem ipse interpres Lati-
nus sic in Hebraicis legit, plane enim
Hebraica nec legebat nec vertebat, sed
Graeca: videtur ergo hic, ubi a Theo-
dotione recedit, LXX interpretes sequi,
qui forte בלא in Hebraicis repertum
παλαιωθῆναι reddiderunt; sed de hoc
certius statuere licebit, ubi septuagin-
taviralis versio Romae prodierit: interea
id sumo, aliquam versionem Graecam,
quae Latine versa in bibliis Sabatierii le-
gatur, ex codice Hebraico factam esse
לבלא habente.

Mihi

Mihi quidem, donec meliora docear,
 ea versio verifimilior, quam medio loco
 posui : *ad cobibendam defectionem.*

2. ולחתם חטאות.

et ad obfignandum peccatum.

Magna in his duobus verbis varietas
 lectionis. Primo enim ipsae masorethi-
 cae editiones oculis offerunt Keri et
 Cthib : id est, Cthib seu lectionem
 textus ולחתם *ad obfignandum*, et
 Keri in margine (ad quem marginem
 puncta quoque textus referenda) ילחתם
ad consummandum. Jam videamus,
 cui quisque veterum interpretum aut
 codicum lectioni testis accedat.

1. ולחתם *ad obfignandum*, expressit
 Theodotio σφραγίσαι, exque illo Arabs,
 ac vetus Latina, *et signentur peccata.*
 Unus modo illi tres testis sunt, ex The-
 odotione enim sua sumsit Arabs Lati-
 nusque, Hebraicis non consultis. Sus-
 pecta quoque hanc ob causam lectio,
 quod videri possit ex sequente ולחתם

חזון,

חזון, a librario oculis aberrante huc translata.

2. וְלִהְיֶה *ad finiendum*, in ipso textu habet codex Cassellanus, his literis, hisque punctis: Masorae scriptor, a textus scriptore diversus, nec videns, quid esset in textu, idem illud וְלִהְיֶה in margine quoque tanquam Keri seu variam lectionem notavit.

Biblia quoque Complutensia in textu habent וְלִהְיֶה, itemque citatus ab Houbigantio codex Orat. 53.

Denique ex veteribus hanc lectionem expresserunt, Syrus וְלִמְגֵר Aquila τελειῶσαι, Vulgata *ut finem accipiat*.

Testium ergo auctoritate haec lectio quodammodo vincit. In הַפְּטָאוֹת, quod *peccata* verti solet, non minor varietas, observata jam initio hujus seculi in bibliis Halensibus a Joanne Henrico Michaelis editis. Nempe habebat,

1. הַפְּטָאוֹת codex secundus Erfurtenfis: cui adde biblia Complutensia, et Vulgata, in qua singulari numero *peccatum* invenies.

invenies. Est, ut deinceps monebo, notatu dignissima, insignemque sententiam, a nemine hucusque explicatam, fundens lectio.

2. חֲטָאוֹת, sine Cholem, et cum nota marginali, *superfluum est Vau*, habere dicuntur biblia Stephani 1546, in Halensibus excerpta. Addo multo praestantiorē etiam Stephani editionem, anno 1540 in folio minore editam, quam possideo, eandem lectionem exprimere.

Haec autem lectio, cujus vocales consonantibus contradicunt, inde existit, quod cum in textu pluraliter חֲטָאוֹת scriptum esset, punctator alio codice usus est חֲטָאָה singulariter habente: quale diffidium punctorum a consonantibus plusquam centies me in codice Cassellano observare memini.

Jam de harum lectionum interpretatione dispiciamus.

1. חָתַם *obsignare peccata*, phrasis, hic et Jobi xiv. 17. occurrens, duo maxime contraria significare potest, sive, *illa obsignare, ne amplius recognoscantur ac puniantur*, sive, *obsignare, poenisque futuris servare*. Prius multo videtur expeditius. Acta criminalia ubi obsignari jubet rex, amnestiam concedere, et aeternum de istis criminibus silentium imponere adcuratoribus videtur. Fa-teor tamen, dubitationi adhuc locum relictum esse, atque etiam in Jobi dicto ab interpretibus ambigi.

2. חָתַם *consummare peccata*, ipsum quoque duplicem sensum admittit : sive, *tanquam perfecte peccare, omnemque implere criminum modum*, sive, *finem peccandi facere*. Utramque explicatio-nem fert linguae Hebraicae natura : pro illa facit locus nostri prophetae, c. viii, 23. pro hac posteriore, (ut coevum Danieli citem) Ezech. xxii, 15. Ergo adhucdum paulisper dubitabo, donec
ad

ad quæstionem universalem, sintne haec omnia in bonam an in malam partem accipienda, deventum fuerit.

3. Denique, cum ^{הַטָּהוֹר} utrumque significet, et peccatum, et sacrificium pro peccato, si post ^{הַחֵט} singulariter legamus, ^{הַטָּהוֹר}, verti poterit: *et ad perficiendum sacrificium pro peccato.* Idne ad Christum trahendum? an eo referendum, ut hoc LXX hebdomadum tempore victimae piaculares mactentur, sintque Deo gratæ et acceptæ? jam non disputo: quamquam, ut aliquid deinceps dicendorum hic occupem, LXX hebdomades diu ante Christi adventum finem habuerunt. Utcunque interpreteris, fateberis tamen, hanc versionem, *ad perficiendum sacrificium pro peccato*, unam omnium aptissimam esse sequenti membro *expiandamque iniquitatem*.

2. ולכפר עון.

et expiandam iniquitatem.

Haec una sententia satis expedita, ut interprete non egeat.

Kennicoto

Kennicoto ex quibusdam codicibus excerptum esse לַכַּפֹּר, sine ET, scheda ejus a Te missa me docuit. Sic pendebit hoc membrum a praecedente, facilitum demum constructione, si tertiam ejus interpretationem admiseris a me tentatam, nempe: *perficientur sacrificia pro peccato ad expiandam iniquitatem.*

Bis hanc sententiam expressam legimus in versione Graeca, factaque inde Arabica: καὶ ἀπαλεῖψαι τὰς ἀδικίας, καὶ τὴν ἐξιλάσασθαι ἁμαρτίας, *ad delendam injustitiam, et propitianda peccata.* Nec tamen id eo pertinet, ut duplex olim sententia in codice Hebraico pro unica fuerit scripta, sed librariis potius Graecis debetur, duas interpretationes, textus hanc, illam alius interpretis in margine repertam, conscripserunt. Quod autem antiqua Latina habet: *ut exorentur injustitiae*, forte in fragmentis septuagintaviralis versionis numerandum: certius statuere

statuere licebit, quando ipsam versionem septuagintaviralem habebimus.

4. ולהביא צדק עולמים

et ad justitiam antiquam reducendam.

Nihil hic in lectione varietatis reperio. Malum enim se criticum praestat, nec est audiendus Houbigantius, ולהביא (activum) mutans in ולהובא (passivum.) Potius, inquit, ולהובא, et ut adducatur, quomodo *Vulgata*: nam caret nominativo verbum ולהביא. Ignorabatne is, qui ausus est de lectionum varietate non judex modo sed et conjector sedere, ejusmodi verba, nominativo carentia, impersonaliter sumi, atque, *ad adducendum justitiam*, idem esse atque, *ut adducatur justitia*? Ignorare vix potuit, quippe Latinis quoque, multoque magis Gallis sermone quotidiano usitatum: sed cupiebat corrigere, ideoque, nodum in scirpo quaerens, ea quoque, quae noverat, simulabat se ignorare.

E

צדק עולמים

צדק עולמים, *justitiam seculorum*, si verbum verbo reddas, plura significare posse video, nec inepta ad seriem orationis: ut

1. *justitiam aeternam*. Ita fere accipiunt, qui omnia fausta, Danieli nuntiata, non intra lxx hebdomades, sed post illas a Christo expectant.

2. *justitiam diu duraturam*. Ita justitia intelligetur moralis, nec singulorum, sed totius populi, in eo consistens, ut populus nullis publicis peccatis per aliquot secula obstrictus teneatur.

3. *antiquam ac priscam justitiam*. Sic Syrus, צדקא דמן עלם, non male! Sensus erit, antiquam populo pietatem erga Deum, morumque innocentiam, redituram.

4. Possit et verti, licet id fieri non meminerim, ut *reducatur veritas aeterna*: saepe enim Hebraeis, saepius etiam Arabibus,

Arabibus, אֱמֶת veritatis significationem habet.

5. Unus veri dissimilia dixit Saadiah, cui iustitia seculorum est, (miraberis) templum: tria enim, ut secula, ita et templa fore praedicit. Fac, Saadium vera sperare, tertiumque condi templum; non tamen ideo templum commodè dici *iustitia seculorum* poterit: usu certe Hebraismi caret phrasis.

Inter quatuor priores interpretationes ambigi posse video, ita tamen, ut tertiam verisimillimam existimem.

5. ולחכם חזון ונביא

et ad obsignandum visionem et prophetam.

In lectione plerique consentiunt: quid autem sit, obsignare visionem et prophetam, disputari et ambigi solet.

Primo enim esse possit, vaticinia prophetarum tanquam sigillo divino munire, quod sit, ubi implentur. Sic multi ex christianis interpretibus accipiunt.

Deinde possit esse, five, vaticinium omnino occultare, inque loco sacro deponere, a nemine ante tempus inspicendum; five, verbis illud concipere tam obscuris, ut intelligi nequeat, sitque lectori liber obsignatus. (Jesaiæ xxix. 11.) Alterutrum obsignandi verbum significare in versu nono capitis duodecimi, manifestum, praeferremque hanc interpretationem, modo ad reliquam orationem apta esset.

Denique fuerunt, qui, *desitura vaticinia, et desituros prophetas*, interpretantur, vario hi quoque sensu. Saadias enim vult, nullos sub templo secundo prophetas fuisse, inferiori alicui ordini Haggæum, Zachariam et Malachiam adsignans: alii, nempe ex christianis, nullos post Christum prophetas existisse; quasi vero apostoli non sint prophetae, prophetisque majores, donaque extraordinaria in ecclesia apostolica non viguerint, ut ipsi, qui ita sentiunt, fatentur.

tentur. Certe hac admissa explicatione Danielo Joeli contradicet, capite tertio alia omnia praedicens. Denique collega quondam meus, Ribovius, contendebat, nihil vaticiniorum veteris testamenti ultra Christi tempus pertinere, omnibus aut ante illum, aut in illo impletis. — Dura tamen phrasis, *obsignare prophetam*, hoc modo accepta. Aliter quoque a nonnullis lectum: Primo enim pro וְהָיָה וְהָיָה (per He) Syrus, et Vulgata: *et impleatur visio*: quae lectio cum prima interpretatione consuetae lectionis eodem redit. 2. וְנָבִיא, *et prophetam*, Houbigan- tius ex conjectura, (qua utinam semper abstinuisset, codicesque excussisset dili- gentius) mutat in וְנִבְיָא, *et vaticinium*: rationem adferens, res obsignari, non personas, vulgatamque versionem ha- bere, *ut impleatur visio et vaticinium*. Atqui, obsignare prophetam, idem est

E 3

ac,

ac, vaticinium ejus obfignare, prophetae enim, aut omnino auctoris, nomine, faepe volumen ab eo scriptum intelligitur, ut, cum dicerem, Jesaïam Te aut Ciceronem evolvere, quod nemo praeter Houbigantium de ipso homine a Te in pulvere volutato, aut de Jesaïae et Ciceronis cinere ossibusque erutis, sed de libris accipiet. Opusne erat, talia, tam in communi vita usitata, docere criticum? Verum, si omnino phrasidis displicebat, male de loco emendando conjecit: meliorem certe lectionem, non ex ingenio, sed ex codice Cassellano ministrare possum.

3. Nempe codex Cassellanus a prima manu pro וְנִבִּיאָהּ habet וְנִבִּיאָהּ, Vau tamen a correctore supra He posito (Adjicere singulos ductus et correcturas volebam, sed video, me figurarum omnium non recte meminisse, id tamen certum, a prima manu scriptum esse וְנִבִּיאָהּ.) Ex hac lectione pulchra et elegans prodibit sententia,

tentia, quae Latine non nisi imperfecte exprimi potest, quia articulo caret ea lingua, qua hae literae a me exarantur, *ad obfigmandam visionem prophetae*: clarius Anglice, *and to seal the Vision of the Prophet*. Propheta cum articulo, sic dictus (*the prophet*) Jeremias erit, is ipse cujus nomen in initio capitis nostri legitur, quique ea praedixerat, quorum implementum Daniel hucusque a Deo efflagitaverat. Hujus vaticinium sigillo divino obfignatur, populo, ut praedixerat, post septuaginta annos in patriam revertente, eamque per multas hominum aetates incolente. Insignis lectio, nec tamen audeo eam, uno teste firmatam, consuetae praeferre, cum haec quoque nihil habeat, quod reprehendi, aut cuiquam praeter Houbigan- tium suspectum videri possit.

5. ולמשה קרש קרשים.

et ad ungendum sanctum sanctorum.

Mihi soli relictus, nec ullo antea au- dito interprete, haec sane ita intellige-

rem: *ut ungatur sanctum sanctorum.* Sancti sanctorum nomine aut adytum intelligerem, a Mose sic vocari solitum, aut totum templum ejusque vasa sacra: unctionem autem exritu Judaico de inau-
guratione acciperem, ungendo enim in-
augurabatur sanctuarium. Fidem faciet
locus Exod. xxx. 26—29. ubi de oleo
sacro praecipitur: *unges autem illo ta-
bernaculum conventus, arcam testimonii,
mensam et omnia vasa ejus, candelabrum
et vasa ejus, labrum et basin ejus,
sanctificabisque illa, ut fiant sanctum
sanctorum.* Similia legimus Exod.
xxx. 9, 10. iterum sic desinentia, un-
gendum altare esse, ut fiat *sanctum
sanctorum* (קדש קדשים).

At Vulgata, nec recentior solum, sed
et antiqua ante Hieronymum, mascu-
lino genere extulit, *et ungatur sanctus
sanctorum*, indeque noster Lutherus, *und
der allerheiligste gesalbet werden*, ac si de
Christo sermo esset: idque ex utraque
versione

versione ad omnes pene interpretes recentiores, Romanos et evangelicos, dimanavit. Est tamen versio non verisimilis: licet enim negare haud ausim, קדש קדשים etiam de personis poni posse, non tamen video, cur id hoc loco contra perpetuum Hebraismi usum fieri credatur, cum reliquis codicis sacri locis omnibus de rebus non de personis, usurpetur, haeque res sacrae ungendo factae dicantur sanctum sanctorum. In philologica quaestione non tam, quid possit phrasis significare, spectandum, quam quid ex usu linguae significet.

Facilis jam et perspicua sententia: haec quinque secula populo concedi, ut templum condatur, inauguretur, repetitaque quotannis, ut fas erat, unctione consecretur, atque, si quando (ut factum est sub Antiocho Epiphane) profanatum fuerit, iterum lustretur, ungatur, ac fiat sanctum sanctorum.

Templum

Templum recte intellexit, hac parte mecum consentiens, Saadias, sed (mirum cur in tanta sententiae facilitate) ab ungenti significatione resiliit, immemor (ut opinor) sanctuarium ejusque vasa ungi. Ergo dubitat, utrum מִשְׁחָה sit amplificare templum, an, mensurare? Ego ut facile concederem, מִשְׁחָה mensurandi significationem habuisse, ex Syriasmopatam, (alteram enim, amplificandi, mihi non persuadet) tamen ubi de sanctuario, quod ungi Moses jussit, sermo est, consueta ungenti significatio magnopere praeferenda.

Alia est Syri interpretis versio, cui מִשְׁחָה non verbum, sed nomen Messiae (*Maschiach*) videbatur. Obscuriuscule ergo vertit, *et usque ad Messiam sanctum sanctorum*: quae verba ipse Ephraemus non intellexit. Puto, id voluisse interpretem, chronologiae imperitum, LXX hebdomadas ab exitu hujus oraculi usque ad Messiam lapsuras.

Haec

Haec quidem de singulis verbis phrasibusque: nunc de toto versu tria quaeri oportet.

I. *Sintne, quae eo continentur, כלל הפשע &c. usque ad finem, in bonam an in malam partem accipienda?*

Plerique Christianorum in meliorem partem accipiunt, aliqui Judaeorum in deteriore: dubitante, ac libenter sententiam divisuro Abenefra. *De כלל הפשע* inquit, *et התם חטאת*, non certo expedio, *sintne in bonam an in malam partem accipienda. Fateor, expiare peccatum, atque, ungere sanctum sanctorum faustum sonare: at quomodo poterimus חון התם חון fauste interpretari? &c. &c.*

Equidem fateor, tres has phrasas, 1. כלל הפשע 2. התם חטאת 3. *obsignare visionem et prophetam*, ambiguae esse sententiae, ac posse in malam partem accipi, si veritas, *consummare peccatum, et plane perficere peccata. Verum ex his incertis,*

incertis, non de certis statuendum est: possunt enim, ut supra vidimus, etiam fausti quid significare, prima maxime phrasis, quae, nisi literas literis permutas, est, *cobibere defectionem*; secundae autem et tertiae ne lectio quidem una ac certa. Ex dubiis ergo cum sententia non dicenda de certis sit, omnia potius in bonam partem accipio, has maxime ob causas.

1. Nisi literas permutemus, primum membrum erit, *cobibere defectionem*, idque non potest non in laetis atque optatis numerari.

2. Difficile est, tertium et quartum, *expiare iniquitatem*, et, *adducere justitiam*, in sequius detorquere. Possim quidem per interpretandi calumniam prius vertere, *peccata ita punire, ut ipsis sceleratorum poenis expiantur* (Numer. xxxv. 33. Jes. xxii. 14.) alterumque, *facere ut occidat intereatque antiqua justitia*: idque a nonnullis tentatum.

tatum. Erit tamen mera, ut dixi, interpretandi calumniā, nec נכנס, *intrare*, et *venire*, uspiam est occidere, nisi de sole positum, quem intrare hospitium nocturnum dicunt quando occidit.

3. In malam partem accipi omnino nequit, *ungere sanctum sanctorum*.

4. A tota serie orationis abludit, mala hic praedici. Supplices Daniel preces fuderat, Deum promissionum quoque admonens, finem malorum post LXX annos ostendentium: advolat Gabriel, nuntiat, sub ipsum precum initium a Deo oraculum egressum esse, idque se Danieli indicare caelitibus dilectissimo: hocne oraculum minas contineat, finitisque septuaginta poenarum annis septies septuaginta novorum malorum annos addat? Judica quaeso in exemplo: septem mihi hebdomadam carcer judicii sententia decretus est; iis finitis peto libertatem mihi promissam, sed tamen peto humiliter: advenit minister
regius,

regius, sudore madens, mihi nuntiat, regi me optimatibusque omnibus in deliciis esse, regemque statim decrevisse, ut *per septem adhuc menses in carcere maneam.*

Eratne hic dubitandi occasio? Verum literae nimiae, et disputandi fervor nonnunquam hominum eruditorum animos a sensu communi avocant, nimisque intendendo oculos caecutiunt.

II. *Sintne haec omnia, quae hoc versu praedicuntur, expectanda decursu LXX hebdomadum? an demum illis finitis?*

Ex christianis interpretibus plerique posterius volunt, nempe post 490 annos peccata expiatum iri, unctum Messiam, et reliqua. Mihi vero id vix ferre videtur constructio. Nullam praejudicatam opinionem adferens adlectionem Danielis, verba, *LXX hebdomades tibi revelantur, ad cobibendam defectionem*

defectionem &c. ita intelliget, his ipsis hebdomadibus defectionem cohibitam iri, et quae reliqua sunt. Quis, ut multa in unicam cogam sententiam judicatu faciliorem, haec verba, *quadringenti et nonaginta anni praefiniti sunt ad omnis generis felicitatem*, ita intelligat, finitis demum 490 annis initium instare felicitatis?

Anonymus, cujus librum mihi misisti, voluisti que a me expendi, eandem communem sententiam, de felicitate promissa in fine demum LXX hebdomadum expectanda suam facit, eoque refert, ut septuaginta hebdomades poenarum tempus sint, quo alienum jugum tolerabunt Judaei. Vide illum pag. 9. et 17. Fateor, ex consueta interpretatione id satis prone consequi: sed hoc ipsum argumento est, eam falsam esse. Quid enim cogitari potest a tota orationis serie sejunctius, quam LXX hebdomades poenarum? Licetne iterum

tum repetere, quod jam antea dixi? Minatus populo suo Deus erat septuaginta annorum exsilium, hisque septuaginta annis finitis reditum in patriam laetissimum per Jeremiam promiserat: septuagesimus jam volvitur annus, suppliciter ergo Deum promissionis admonet Daniel. Respondet Deus! Exordio orationis nihil benignius. Statim ut coeperat Daniel precari, edictum caeleste promulgabatur, Danieli totius caeli deliciis enuntiandum: cujus vero argumenti? nempe, — non septuaginta annos, sed septies septuaginta annos poenarum futuros; non desinere supplicia, sed modo variari. Incredibile tale responsum, nec veritati solum divinae, sed et pudori caute mentientis, ac miti exordio contrarium. Lege capita Jeremiae xxx, xxxi, xxxii, xxxiii, integra, memor Lxx annorum ab ipso praefinitorum, miraberisque, cuiquam

in

in mentem venire potuisse, ita Daniele interpretari.

Si quis vellet hoc versu tempus poenarum contineri, quo finito eventura sint fausta et felicia, veritati eum, atque, ut dicere ausus sum, pudori Dei ita consulere oporteret, ut initium versus his vocalibus efferret, שְׁבַעִים שְׁבַעִים, hoc sensu: *manet, manebitque irrevocabile tempus a Jeremia praedictum, septuaginta, septuaginta anni praestituti sunt, quibus finitis, expiatum putabitur peccatum.* Sic nullas habituri essemus hebdomades, sed LXX exilii annos, ac talia tentare Anonymus debuisset. Verum obstant sequentia.

III. Unde incipiant septuaginta hebdomades?

Ut Judaeos omittam, malos hac parte chronologos, in tria fere divergia eunt interpretes.

1. Aliqui ab hoc ipso tempore quo oraculum editum est, id vero a fine

F

primi

primi anni Darii Medi, hebdomades ordiuntur. Haec sententia ita expedita ac prona, ut cuique legenti ejus in mentem venire oportuerit, atque, aut arte uti, aut in conciliando cum eventu vaticinio laborare videatur, qui alium terminum a quo quaerit.

2. Plerique tamen multo serius ordiuntur ab aliquo edicto de restituenda Hierosolyma: nec vero Cyri, quod brevi post hoc oraculum promulgatum est, sed alius regis. Id autem eo consilio faciunt, ut finis LXX hebdomadam in annum Christi emortualem incidat.

Hi ergo de fine LXX hebdomadam jam statutum apud animum suum et praejudicatum habent, antequam de initio constet: atque retrogrado ordine ex fine 490 annorum computant initium. Res suspecta. Volunt omnino de Christo agere vaticinium, de fine certi, et ex hac sua hypothese reliqua omnia metientes et instruantes.

3. Con-

3. Contra, Anonymus diu ante Dani-
 nielem, atque adeo ante exsilium Ba-
 bylonium, septuaginta hebdomadas or-
 ditur, *ab anno quarto Joiachimi, quo*
factus est Nabochodonosari tributarius.
 Ab hoc inde tempore vult Judaeos 490
 annorum lapsu exterorum servos fuisse,
 usque ad tertium annum pontificatus
 Simonis Maccabaei, qui est ante Chris-
 tum natum 141. Sequitur autem
 chronologiam a nostra diversam: ex
 Usseriana enim non nisi 466 anni in-
 tercesserunt.

Ego non jam de chronologia quaero,
 de uno sensu verborum sollicitus, quem
 non ex eventu, sed ex ipsis verbis col-
 ligo. Sic autem ratiocinanti est mihi
 veri dissimillimum, septuaginta hebdo-
 madas ab anno diu ante editum vati-
 cinium elapso incipere, quique omnino
 non ab angelo indicetur, sed sit ex
 eventu computandus. Gratis praeterea
 ab Anonymo sumitur, annos 490 poe-

narum esse, ac filo, ut antea dixi, orationis repugnat. Fac tamen, verum esse, solatiique loco poenas per 490 annos duraturas praedici; unde quaeso constare Danieli poterat, poenarum initium non ab initio exsilii, non a clade Josiae, omnes reliquas calamitates ducente, omniumque poetarum ac Jeremiae quoque elegis nobilitata, (2 Paralipom. xxxv. 25.) sed a Joiachimo tributario facto computandum esse? Omnia haec gratis sumta, ac ne modice quidem aut verisimiliter.

Nondum sententiam dico, quam aut versui sequenti, aut fini totius vaticinii servo; aut, quod tutius est, Tibi aliisque relinquo, hic certe differo: id tamen unum ut verisimile pono, *initium LXX hebdomadum ab anno editi oraculi faciendum, historiamque consulendam, et interrogandam, quid post LXX annorum hebdomadas evenerit? neutiquam ab aliquo gratis sumto implemento*

mento retro eundum, nec ex fine initium esse inveniendum.

Jam si consuetam sequamur Ufferii chronologiam, primus annus Darii Medi, septuagesimus exilii Babylonii, incidit in annum mundi - - - 3467
Huic si addas annos - - - 490

habebis annum mundi - - - 3957
nullo singulari eventu, qui ad populum Judaicum pertineat nobilitatum. Verum 490 anni possint etiam lunares esse: ita, si ad solares redigere velimus, demendi erunt, ni fallor, 5512 dies, seu, quod idem est, 15 anni et 37 dies. Erunt ergo 490 anni lunares aequales solaribus annis 474 et 328 diebus. Jam habebis hunc computum.

Annus dies

Edictum caeleste exit anno

mundi	-	-	-	3467
addantur	-	-	-	474 328
prodibit	-	-	-	3941 328
		F	3	Est

Est autem hic annus 394^r ipse ille, quo Pompeius Magnus Hierosolymam obsedit ac cepit, Judaeosque primum illi populo obedire, ab eoque reges accipere coëgit, ex cujus potestate nunquam deinde emancipati Judaei sunt, quique eorum rempublicam, urbemque sanctam, et templum, sub Tito Vespasiano delevit.

Jam addo totius versus eam, quae mihi verisimillima videtur, interpretationem Latinam: *septuaginta hebdomades caelitus ad te descendunt* (i. e. tibi revelantur vel promittuntur,) *super populum tuum urbemque sanctam tuam, ad cobibendam defectionem, abolendamque peccata, et expiandam culpam, reducendamque justitiam antiquam, obsignandamque visionem prophetae, et ungendum sanctuarium.* Sensus autem verborum: durante hoc LXX hebdomadum intervallo omnia itura in melius; populum, qui antea pronus fuerat in
idolo-

idololatriam, nec ab ea revocari tot prophetarum vocibus, minis, miraculis potuerat, jam odio habiturum idola, unumque Deum adoraturum; quod si qui, iterum deficient a vera religione, statim fore alios, qui cohibeant defectionem; prisca autem peccata, et si qua nova committantur, Deum condonaturum; ipso implemento confirmatum iri, vera et divina fuisse, quae Jeremias praedixerat, templumque restauratum et inauguratum iri. Quae quidem omnia labentibus illis, quos dixi, 474 annis evenerunt. Quod enim sub Antiocho Epiphane aliqui Judaeorum, patria sacra exosi, Graecorum mores et superstitionem adsciverunt, templumque captum est ac profanatum: id non diuturnum, sed paucorum annorum fuit. Populus certe ab illa se amentia aut adfentatione idololatræ purum et innocentem demonstravit, fuso largiter pro patriis sacris sanguine, morique,

sive in praelio sive sub carnifice, malens, quam eos pro Diis colere, qui Dii non sunt: templum autem, et Publicum Judaeorum, ex brevibus malis multo resurrexit illustrius; haec quippe mala populum coëgerunt bellum cum Syris gerere, victoriis nobilissimum, et cujus exitus, libertas.

Ver. 25.

In hoc quoque versu, multo intricatiore, per singula eundum, omnisque lectionis varietas tentanda, atque cum historia comparanda, antequam de toto aliquid statuere, aut versione exprimere auserim.

וְתָרַע וְתִשְׁכַּל
: *scito ergo et intelligito.*

Non usus causa, sed ut tester diligentiam in variis lectionibus textus dubii colligendis, haec supervacanea moneo:

1. Pro duobus verbis synonymis tria habet vetus Latina: *et scies, et perspicies, et intelliges*: ac si praeter ea duo verba, quae in Hebraicis habemus, additum fuisset tertium, ותבין. Forte id librariis Latinis tribuendum plures pro more suo versiones conscribentibus: certe Tertullianus duo modo verba citat, *et intellige et conjice*. Verum de hoc certius statui poterit, ubi nacti fuerimus editionem septuagintaviralis versionis, quam nunc Romae parari mihi nuntiafi.

2. Pro ותשכיל habet codex Cassellanus ותשכיל, sensu eodem, forma modo conjugationis (quae in Hiphil duplex est) diversa. Sed hac de re non Te morabor. Judicasse sufficiat, ne, ubi maxime diligentia requiritur in conquirendis variis lectionibus, aliosque omnes negligentiae adcusavi, ipse videri possim et hoc et alia plura neglexisse.

ab egressione verbi.

Sic satis unanimiter vertunt omnes, nec quisquam, five veterum, five recentiorum, a vocalibus et interfectione vocum hic recessit, licet possint hae octo consonantes aliter in verba dispertiri ac pronuntiari, sed bene ut opinor, punctis vocalibus conspirant: ergo nihil obloquar, sed de sola dispiciam sententia.

Saadias hoc ipsum oraculum intelligit, precari incipiente Daniele in caelo egressum. Hoc quidem unum omnium erit verisimillimum versum 23 in memoriam revocanti, in quo scriptum erat, *te precari incipiente egressum est verbum*, (צא דבר) estque omnino in mirabilibus habendum, quemquam, qui utrumque versum legerat, aliter sentire potuisse. Sed in aurem Tibi dicam, paucos ex interpretibus versum 23 et 25 eodem die, pauciores eadem hora

hora legere: singulis versibus singulos aut dies aut horas impendere necesse est, sic nimia diligentia facit, ut aut obliviscantur, aut non satis vivide recordentur, quid paulo ante legerint. Ita illis accidit, quod Tibi planum, ex Tua disciplina faciam. Si quis in unicam, quod ego nunc scribo, vocabulum per integrum diem oculos ita intendat, ut nunquam avertat, nunquam quid ante scriptum sit, quid post respiciat; denique si talis sit in me legendo, quales illi in interpretando: quid illi eveniet? Caecutire, inquis, incipiet; oculos, quorum acies viget mobilitate, semper in idem intendendo. Noli jam mirari, multos eruditos, nimis diligentes, caecutire, ubi de plebe aliquis, oculorum sensu valeat.

להשיב ולבנות ירושלם

de reaedificanda Hierosolyma.

Sic omnino vertendum esse arbitror, verbum enim שׁוּב, *reverti*, cum alio

verbo constructum, iterationem Hebraeis indicat, per nostra composita cum RE-saepe exprimendum: nec legi verba a perito linguae Hebraicae possunt, quin ita, ut dixi, intelligat. Recte ergo Hieronymus, qui reliquis veram versionem praecivit, *ut iterum aedificetur Hierusalem*. Pendet autem constructio a praecedente *exitu oraculi*: ab hoc oraculo, divinoque mandato, quod jubet restaurari Hierosolymam, cae, quae sequuntur, annorum hebdomades initium capient.

Erravit hic ex veteribus Theodotio, השׁיׁ vertens, *respondere*, quem ex eo errorem Arabs sumsit. Nempe ita construi volebat: *ex quo egressum est oraculum responsionem continens, et ex quo aedificabitur Hierosolyma*. Graece sic: ἀπὸ ἐξόδου λόγου τῆ ἀποκριθῆναι, καὶ τῆ οἰκοδομῆσαι Ἱερουσαλήμ. Dandum omnino, השׁיׁ דבר, elliptice pro השׁיׁ דבר positum, esse posse, *respondere*: hic tamen

men aures habens adfuetas Hebraismo non dubitabit.

Mire antiqua ante Hieronymum Latina, seu potius una ex Latinis, quae tum erant: *integrando et reaedificando Jerusalem.* Suspikor, et hoc, et alia quae singularia habet vetus Latina, ex lxx interpretibus fluxisse, hosque pro להשיח legisse להחם. Multum hoc verbum, להחם, hic turbat, bis jam in praecedente versu locum variae lectionis occupans, idque certo indicio est, multa librarios in oraculo nostro describendo peccasse.

ער משיח נגיד
usque ad unctum principem.

Ante omnia hic scire Te oportet, licet participium משיח (*unctus, unctum*) de omnibus, qui, et quae unguntur, poni possit, de regibus, prophetis, sacerdotibus, sanctuario, vasis sacris, et quae alia sunt; tamen ubi substantivi nominis modo usurpatur, estque, ut

Vos

Vos Vestra lingua loquimini *the Anointed*, vix aliter quam de rege poni: quae de re si dubites, evolve, 1 Sam. ii. 10. 35. xvi. 5. xvi. 6. xxiv. 7. 11. xxvi. 9. 11. 16. 23. 2 Sam. i. 14. 16. xix. 22. xxii. 51. xxiii. 1. Pf. xviii. 51. xx. 7. xxviii. 8. lxxxiv. 9. cxxxii. 10. 17. Jes. xxxv. 1. 2 Chron. vi. 42. Solus psalmi centesimi quinti versus decimus quintus, 1 Paral. xvi. 22. repetitus, ab hoc usu prope perpetuo dissidere videtur.

Nostro loco quin substantive ponatur nullum est dubium: apud Hebraeos enim adjectivum in eadem parte propositionis logicae nunquam praeponitur substantivo, sed semper praecedit substantivum, id est, non dicunt *bonus vir*, sed, *vir bonus*:

נָדָב, quod sequitur, proprie principem significat, potest tamen et de rege (sic Syrus vertit) poni. Exempla

pla sunt 2 Sam. vi. 21. vii. 8. 1 Reg.
i. 35. xiv. 7. xvi. 2. Ezech. xxviii. 2.

Haec cum ita se habeant, duplex est in his verbis, forte non recte descriptis, difficultas grammatica, ad quam non satis eruditi attenderunt, ac quarum altera ne Latinis quidem verbis, exprimi potest, quod ea lingua, quae casu facta est communis eruditorum, articulo caret: unde nonnunquam Anglice me, aut Gallice, scribere oportebit.

1. Primo mira compositio duorum nominum, quorum utrumque *regem* sonat, atque ex quibus prius est significatu fortius. Ferrem facilius, *princeps rex* (le Prince Roy) quam, *rex princeps* (le Roy Prince.)

2. Deinde, cum manifestum videatur, de certo aliquo rege, post tempus praefinitum venturo, sermonem institui *regis* seu *uncti* nomen, articulum habere oportuisset; *the Anointed*, aut, *the King*.

Sic

Sic scribendum fuisset, *המשיח*: verum
omissus est in Hebraicis articulus.

Haec ergo articuli omissio nonnullis
visa est eo pertinere, ut *משיח* hic in
nomen proprium abeat, non, *Unctus*,
sed, *Messias*, vertendum: nomina enim
propria personalia, apud Hebraeos ar-
ticulo carent; plane ut apud Vos,
George, non, *the George*, dicentes.
Ita jam sensisse putem Theodotionem,
qui *Χριστός* vertit: et ex quo Christi
nomen, nec Hebraicum nec Germa-
nicum Latinumve, in Vulgatam ver-
sionem, Germanicamque Lutheri fluxit.

Est hoc veri non dissimile. Ne
quid tamen in interpretando furari vi-
dear, ultro fatendum, in Daniele re-
gulas articuli haud ita curate obser-
vari, atque in libris ante exsilium Ba-
bylonium scriptis.

Sed multo gravior difficultas in re
atque sententia. In versu enim 26,
qui totus ex nostro pendet, diversi vi-
dentur,

dentur, sibi que opponi, משיח (*Messias*,
rex, unctus, utcunque verteris) et נגיד
princeps, vel dux cujus populus Hiero-
solymam perdet. Hinc suspicari coe-
pi, nostro quoque in versu legendum,
עד משיח ונגיד, *usque ad regem, et ducem*,
aut, si Messiae nomen praeplaceat, *us-*
que ad Messiam et ducem. Ita erunt
omnia plana et perspicua, cum in ver-
bis, tum in sententiis: non praepone-
tur nomen regis ἐμφατικώτερον debi-
liori, nec opus jam erit articulo, sed
tempus notabitur regis *alicujus* et du-
cis *alicujus* illustris: (*the Time of a cer-*
tain King, and of a certain General.)
Erit autem, nisi fallor, משיח, *Messias*,
seu rex, is ipse rex, quem sub Messiae
nomine Judaei exspectarunt, nobis Mes-
sias dictus: dux, Titus Vespasianus,
quo imperatore capta est Hierosoly-
ma.

Jam a Te peto, ut Kennicotum in-
terroges, habeatne aliquis codicum ejus

jussu collatorum ונגיד ET *principem*, pro,
נגיד, *principem*.

שבעים שבעה

hebdomades septem.

Docuisti me ex Kennicotianis schedis, esse codicem, in quo prius nomen plene שבעים scribatur. Fuit id gratum: sine *vau* enim scriptum ambiguum est, potestque et, *septuaginta*, et, *hebdomades*, verti, si vocalium rationem non habeamus.

Sed ad multo graviolem de lectione quaestionem jam venio, quae in duobus admodum vocabulis quintuplex est. Omnes hae quinque lectiones tentandae, de earum sententia dispiciendum, eaque cum historia comparanda.

I. Si consuetam biblicorum impressorum, ac codicum plerorumque lectionem, שבעה, sequaris, *hebdomades septem* erunt 49 anni. Hos si quis lunares existimet, detrahatque 550 dies,
ad

ad solares relati erunt 47 anni et 180 dies.

Hos si aut 49 aut $47\frac{1}{2}$ annos a tempore editi oraculi numeres, in media incides Darii Hyftaspis filii tempora, annum nempe 3514 aut 3516 Uferii, utrumque nullo eventu, qui ad Judaeos pertineat, memorabilem.

Sin lubeat, tentandi caussa, ab Artaxerxis Longimani anno vicefimo, Uferiano mundi 3550, ordiri, qui fere apud Christianos putatur septuaginta hebdomadam initium, iterum ab eventu destitui vaticinium videbis: incides enim in annum mundi, five 3597, five 3599, qui anni nullo omnino memorabili eventu in historia Judaica notati sunt, ut vix possint finem periodi alicujus temporis facere. Est mihi certe admirationi ea interpretum plerorumque aut incogitantia, aut inverecundia, aut difficultatum exegeticarum dissimulatio, quae primam periodum

vii hebdomadam ab Artaxerxis Longimani anno vicesimo exorsa, nullo eam memorabili facto finit, ita ut ratio adpareat nulla, cur septuaginta hebdomades ab angelo in 7, 62, et 1 dispescantur. Fateor, 7, 62, et 1, facere summam 70: sed in periodos tempus dividere inanis est et molesta industria, nisi singulae periodi notabili fine distinguantur. Quid Tibi, quaeso, videretur, si historiam Angliae inde ab anno 1658 sic dispertirer: *bene ergo Tu nota, et diligenter animo distingue, 1. quinque annos, usque ad 1663, 2. centum et unum annos usque ad 1764, 3. septem annos, ad hunc ipsum, qui nunc voluitur.* Hac certe una de caussa jam suspecta, vel, ut fortius dicam, falsa habenda consueta interpretatio, quod primam vii hebdomadam periodum nullo memorabili eventu a secunda distinguit, nec docet, cur 70, in 7, 62, et 1 potius diviserit angelus, quam in 8, 61, et 1.

2. Pro-

2. Proxima hinc lectio Kennicotianae collectionis, quam Tu Kennicoto, benevole impertienti, ego Tibi debeo. Nempe unus eorum codicum, quos excerpi curavit Kennicotus, habebat, שבעים שנה, id est, *septuaginta annos*.

Ex hac demum aliquid prodit non plane veridissimile. Si enim ab anno vaticinii (3467) computes, addasque 70 solares annos, habebis annum Usserianum 3537, quo Ezras venit Hierosolymam. Ne ideo Ezras Messias erit, sed ejus adventu prima periodus finietur, incipiet secunda.

Gratularis forte Tibi, Kennicoto, mihi: sed noli gratulari. Nihil adhucdum inventum, quod satisfaciat vaticinio. Hi enim 70 anni si solares sunt, etiam 62 hebdomades, quae sequuntur, annorum solarium erunt, id est, anni solares 434. Jam adde anno, quo Daniel hanc visionem habuit,

Ufferiano	-	-	-	3467
1. annos	-	-	-	70
2. 62 hebdomades	-	-	-	434

devenies ad annum - - - 3071
 quo nec Messias venit, nec quidquam
 notatu dignius populo Judaico urbi-
 que sanctae accidit.

Ab anno Artaxerxis Longimani vi-
 cesimo (Ufferiano 3550) si computum
 incipias, prodibit, additis 70 annis,
 3620, aut si lunares sint, 3618. Neu-
 ter horum annorum in historia Judaica
 nobilitatus.

3. *Septem et dimidiam hebdomadas*
 habet antiqua Latina, qua ante Hiero-
 nimum utebantur. Manifesta haec
 numerorum correctio, seu potius, de-
 pravatio. Nempe cum 7 et 62 heb-
 domades non facerent 70, sed 69, in-
 terpres? an librarius? utrobique di-
 midium hebdomadis addidit, suppo-
 nens, has hebdomadas versus 25, et
 septuaginta

septuaginta hebdomadas praecedentis versus, easdem esse, simulque oblitus, unam hebdomadam versus vicesimi septimi connumerare. Ergo sic vertit: *hebdomades septem et dimidiam, et sexaginta duas et dimidiam.*

4. שש, id est, SEX hebdomadas habere aliquem codicem, Kennicoti sumptibus excerptum, mihi nuntiasti. Erunt hi 42 anni, aut, si lunares faciamus, circiter 40 solares.

Erit ergo, si a tempore oraculi editi (3467) computem, annus aut 3507 aut 3509, sin a vicesimo Artaxerxis, annus mundi 3590 aut 3592. Nullus horum quatuor annorum in historia Judaica eventu memorabili notatur.

5. Jam ad lectionem codicis Caspellani insignem venio, ac forte unice veram. A prima manu habebat, ut nostri, שבעים שבעה. Correctorem autem, seu potius correctores uno plures cum expertus sit, partim punctatorem,

partim alios, sed antiquos, qui cum cum aliis codicibus antiquioribus contulisse videntur, certe multa habent insignia, a consueta lectione recedentia, et cum antiquissimis versionibus convenientia: hoc loco corrector primo He vocis שבעה paulo crassius in Mem finale mutavit, deinde supra vocem elegantiore ductu Jod minutissimum posuit, hoc modo.

שבעים

Ita prodibit lectio, שבעים שבעים, *septuaginta hebdomades*, eadem nempe, quas versus superior habuerat, quasque in expugnata a Pompeio Hierosolyma definere dixi. Nec vero ideo Pompeius, hostis Judaeorum, Messias, sed ab edito oraculo usque ad Messiam et Ducem computari debebunt, primo hae ipsae LXX hebdomades, deinde illi qui statim commemorabuntur, anni. Ut aliis haec verbis dicam, tempus ab edito oraculo et edicto Cyri, usque ad destructionem

structionem templi sub Tito Vespasiano, in plures periodos partietur angelus, quarum prima est, LXX hebdomadam, eventu notabili, expugnata a Pompeio urbe, Judaeisque sub potestatem populi Romani redactis, definita. Jam de reliquis quoque periodis videamus, tentemusque textum Danielis cum historia comparare.

וְשִׁבְעִים שָׁנִים וְשָׁנִים

et hebdomades LXII.

Ante omnia sciendum, dupliciter haec verba construi ab interpretibus. Hebraica quidem, ut jacent, legens, nec quidquam ad ea artis aut studii partium adferens, vix videbit, quo referri possint, nisi ad praecedentia, ita ut ab exitu verbi fluxurae dicantur, primo VII hebdomades, deinde LXII. Sic ergo et acceperunt Theodotio, vetus Latina, Hieronymus, alii.

Sed hoc displicuit accentuum auctori, forte, quod audierat, christianos hoc dicto

dicto contra Judaeos uti, chronologiae-
 que imperitus, ignarusque, quam in
 his numeris Christiani laborarent, vere-
 batur ne Christiani vicisse viderentur,
 si post 69 hebdomades Messias praedi-
 ceretur. Ergo has LXII hebdomadas
 a praecedentibus avulsit, cumque se-
 quentibus construxit, hac proditura
 sententia: 1. *inter exitum verbi et*
Messiam VII intercessuras hebdomadas:
 2. *ab hoc fluxuras LXII hebdomadas,*
quibus aedificetur Hierosolyma. Vi-
 detur ergo punctorum auctor Messiae
 seu Uncti nomine non Messiam filium
 Davidis intellexisse, sed Darium Hystaf-
 pis filium, in cujus tempora annus ab
 edicto Cyri quadragesimus nonus in-
 cidit, et quidem in tertium ante Darii
 mortem. Mirum Tibi commentum
 videbitur, atque injuria a me accen-
 tuum auctori fieri: quis enim, ubi de
 fatis et reditu Israelitarum sermo est,
 haec expectasset: *diligenter autem com-*
puta ab exitu verbi de aedificatione Hie-
rosolymae

rosolymae ad regem Darium 49 annos?
 maxime, cum eo anno (Usseriano 3516)
 nihil memoratu dignum Judaeis ac-
 ciderit, Darius autem illo anno regnare
 nec coeperit nec desierit: mortuus enim
 est triennio post, anno Usseriano 3519.
 Mirum praeterea, Darium κατ' ἐξοχὴν
 et tanquam nomine proprio regem vo-
 cari, cum Cyrus aequae rex fuerit, nec
 certe Dario minor.—Ergone, inquires,
 talia aliquis Judaeorum somniarit?
 somniarunt vero, nec de plebe ma-
 giftri, sed primarii, nonnunquam etiam,
 novo errore, eum Darium nominantes,
 qui duodecimus Persarum rex fuit, id
 est, Codomannum. Saadiaz ad hunc
 ipsum versum: USQUE AD MESSIAM
 PRINCIPEM] i. e. usque dum ita potentia
 auctus fuerit rex, qui princeps erat,
 ut possit aedificare Hierosolymam, septem
 sunt hebdomadae; Hae autem septem
 hebdomades, seu 49 anni, ex eo tempore
 fluxerunt, quo haec annuntiabantur,
 usque

*usque ad annum Darii regis Persiae,
post quos aedificabitur Hierosolyma.*

Reliqua non adscribo, ne commentario egeant, errores chronologicos illustrante. Hoc unum: annum Darii secundum, quo templum instauratum dicitur, quadragesimum nonum volunt ab hoc vaticinio, magna chronologiae ignorantia: quin et sunt, qui putent, Darium templi restauratorem, post 49 annos expectandum, esse Codomannum. Punctorum igitur auctor eundem errorem erravit, Dariumque alium ab eo, sub quo vaticinium edebatur, Hyftaspidem? an Codomannum? pro rege habuit, cujus secundus annus, faustus Judaeis, quadragesimus nonus fuerit a visione Danielis. Error ipse chronologicus hominum, qui Graecos scriptores non legerunt, toties est a Christianis refutatus, ut Te actum agendo tenere nolim: unum indicare volui, accentuum, qui nonnullis divini visi sunt, auctorem,

rem, in eodem errore versatum fuisse, Dariumque aut Hytaspidem aut Codomannum pro Messia hic praenuntiato habuisse. Sed jam propero ad graviora.

Ad varietatem ergo lectionis quod attinet,

1. Vetus Latina habet hebdomadas *sexaginta duas et dimidiam*, manifesto errore, cujus fontem jam supra indicavi. Nempe 70 hebdomadas dispescere volebat in $7\frac{1}{2}$ et $62\frac{1}{2}$, ex quibus numerus 70 confisteret.

2. In variis lectionibus Kennicotianis, quas mihi procurasti, haec quoque est, $\text{וְשֵׁשׁ־וָעֶשְׂרִים}$ ET *sexaginta*, pro, *sexaginta*. Insignis fane lectio, licet unica copula, ET, a consueta diversa. Eo enim pertinet, ut, cum dici nequeat, *hebdomades et sexaginta*, pro, *sexaginta hebdomades*: praecedens $\text{וְשֵׁשׁ־וָעֶשְׂרִים}$ non fit שִׁבְעִים , *hebdomades*, sed numeraliter, $\text{וְשֵׁשׁ־וָעֶשְׂרִים}$, *septuaginta*, punctandum et interpretandum.

Ita

Ita jam versio verborum, **ושבעים ושישים**
ושנים haec erit,

ET LXX ET LXII.

Hanc lectionem si sumas, illustris prodibit sententia, eventui ita similis, ut velim eam veram esse; ac certe, dubitans adhuc, tantum consensum codicum in bibliothecis latentium, cum historia, non possim non admirari. Nempe cum VII, five, ut Cassellanus codex habet, LXX *hebdomadibus* adhuc computari debebunt, LXX et LXII, incertum, utrum anni, an hebdomades annorum, hoc enim, ut in aenigmate, non addidit angelus, atque utrumque fert linguae ingenium. Pro utraque ellipsi non parum dici potest: sed tentemus eventum!

LXX et LXII hebdomades annorum si intelligas, nusquam reperies in historia, ubi pedem figas. Fac ergo, annos intelligi, computanti Danieli erunt
 ab

ab egressione verbi usque ad Messiam
et Ducem,

1. 70 hebdomades, seu 490 anni,

2. 70 anni,

3. 62 anni,

in tres periodos divisa, omni gentis us-
que ad Messiae regnum, novissimam-
que gentis cladem, historia.

Quaelibet periodus, si ab anno pro-
mulgati oraculi caelestis, qui Ufferio
3467 mundi est, edictoque Cyri brevi
post, ineunte anno 3468 promulgato,
computare incipias, suo caractere infi-
gnis, ac magno eventu notata.

anni dies

Huic enim anno Uffe-
riano

3467

Si addas LXX hebdomadas
annorum, et vero, ut supra
feci, lunarium, i. e. annos
solares 474 et 328 dies

474

328

recte devenies in annum 3941

328

urbis

urbis a Pompeio captae, 3941 328

qui est Ufferii ab orbe
condito 3941. Hic er-

go definit prima perio-

du, Judaeis ab eo po-

pulo in ditionem redac-

tis, ex cujus potestate

nunquam egressuri erant,

quique urbem eorum et

republicam aliquando

evertet. Eventus memo-

rabilis, et cuique histo-

riae in periodos disper-

tiendae sufficiens. In

hunc usque annum faus-

ta omnia contigerant Ju-

daeis, atque indies lae-

tiora, admixtis, fateor,

adversis, paucorumque

annorum calamitatibus,

sed quae semper in lae-

tiora desinebant. Quis

autem

	anni	dies
autem rerum humana-	3941	328

rum non plane ignarus,
ubi laudari quinque se-
culorum felicitatem au-
dierit; ideo obstrepat,
quod aliquando per qua-
tuor aut etiam per plures
annos res adversae turba-
runt? Supra humanam
sortem est nullo omnino
discrimine distincta per
quinque secula felicitas.
Elige, in historia patriae
Tuae, aut in Romana,
felicissima tempora; ad-
mixta paucorum anno-
rum mala invenies. Sed
ad Judaeos redeamus,
videamusque, quomodo
res illorum his LXX
hebdomadibus creverint.
Restituebatur patria, urbs,
H templum,

	anni	dies
templum, sub benignis dominis, Persis; hoc quoque nomine Judaicae genti faventibus, quod idolorum cultum hostiliter oderant: sub his ita tranquille acta tempora, ut Josephi historia vix quidquam habeat memorabile. Alexander Judaeis placatus: ejus successores, Syriae et Aegypti reges, plerumque Judaeis non modo non infesti, sed et insigni eos foverunt benevolentia, immunitatibusque et juribus invidendis ornarunt. Antiochi Epiphanis brevis paucorum annorum furor; primo in victorias Judaeorum dic-	3941	328

tu maiores, deinde in libertatem et autocratiam defiit, istis calamitatibus brevibus ac transi-
 turis non caro emtas. Ut autem hucusque semper in melius res Judaeorum emerferant, ita ab anno, in quem deveni
 3941 semper ibunt in deterius. Populo Romano liberi antea Judaei parere discent, reges ab eo accipient, externos quoque et tyrannos, ut Herodem, redigentur deinde in provinciam, denique, urbe temploque vastatis, patria exuentur.

Sequitur ergo secunda periodus LXX annorum, qui, cum superiores

anni dies
 3941 328

H 2

lunares

	anni	dies
lunares fuerint, ipsi quo-	3941	328
que lunares habendi sunt.		
Demtis ergo 787 diebus		
(id est, biennio et 57		
diebus) facient	67	308

Hinc prodit annus Us- 4009 271
 serianus 4009, Judaeis
 iterum lugubriter memo-
 rabilis. Hoc enim an-
 no Archelaus (petentibus
 quidem Judaeis) in ex-
 filium actus, simulque
 Judaea in formam pro-
 vinciae redacta, ac primus
 sub Quirinio census est
 peractus.

Tertia periodus 62 an-
 norum, quos iterum lu-
 nares habere necesse est,
 si priores lunares fuerunt,

	anni	dies
facit annos solares 60 et	4009	271
33 dies, ejusque finis in-	60	33

cidit in annum mundi 4069 304
 4069 (Christi 66) qui ultimus pacatus populo Judaico fuit. Anno enim 4070 coepit bellum Judaicum, ab hoc initio, integrum septennium duraturum: sed de eo septennio ad versum 27 plura dicam.

Obstare huic et computo et lectioni videtur versus sequens, ut nunc legitur: sed et de eo deinceps. Nostri versus, si vera est lectio ea, quam hucusque interpretando tentavi,

שְׁבַעִים שָׁבָעִים וְשִׁבְעִים וְשָׁשִׁים וְשָׁנִים

posset eadem quoque in sequentem versum recipi, alterque ex altero corrigi: sed ne hac quidem correctione opus esse proxime videbis.

Fateor, lectiones duas, quibus in textum receptis eventus adcuratissime respondet praedictioni, non nisi singulorum singulas codicum auctoritate niti; Cassellani primam, secundam Kenicotiani anonymi.

Potest hoc sane meae interpretationi objici: nec ipse sententiam me dicere professus sum, sed tentare lectionum variarum cum historia fatisque Hierosolymae comparisonem.

Duo tamen sunt quae mihi dabis: primo, *lectionem receptam editionum hoc loco valde incertam esse*; facile enim in numeris labuntur librarii, acceditque, quod his quinque in verbis,

שבעים שבעים ושבעים ששים ושנים
multiplex jam reperta est lectionis varietas: deinde, *nullam variarum lectionum, quas hucusque inventas attuli, bis duabus, quibus eventus concinit, auctoritate aut numero testium praestare*. Quod enim opponi lectionibus codicis Cassellani et

Kenni-

Kennicotiani anonymi potest, non nisi in unico adhuc libro manuscripto repertas esse, id contra caeteras quoque valet: ut, aut simplici fide, lectio maforethecae editionis retinenda, aut ex aliis, singulos modo adhuc testes habentibus, una sit eligenda. Ad me quidem ipsum quod attinet, si interroger, lectionemne codicis Cassellani in illo solo an in pluribus repererim? in promptu est responsio: non inveni sane in pluribus, idque ea de causa, quod nullum codicem Danielis vaticinia habentem, praeter hunc unum, conferre et interrogare potui. Bibliotheca nostra academica, utpote recens, nullos omnino libros manuscriptos habet, nec auctor sim bibliothecario illos coëmendi; deciperetur enim, qui fervide coëmeret, nec genuini antiqui codices nisi aut longorum itinerum, aut victoriarum, aut casus dona sunt: ex aliis autem bibliothecis nancisci eos rare licet.

Pauci enim sunt ea in commodando benevolentia, quam in Serenissimo Hassiae Landgravio, inque Reipublicae Scaphusanae Senatu, nuper admodum codicem mihi suae bibliothecae ultro mittente, deveneror. Plerique similes sunt Erfurtensium, qui suis codicibus se carere vel breve quidem tempus posse negant, verbumque sibi Dei eripi queruntur, si codices Hebraicos domi suae non habeant. Peregrinationes autem suscipere, codicesque aliarum bibliothecarum consulere, quantumvis id vellem, nec rei familiaris, nec muneris mihi demandati ratio patitur. Quamquam, ut verum fatear, vix possunt codices satis conferri accurate, nisi domi eos, et vero satis diu, habeas. Hebescunt enim oculi, mei certe, quando totos dies ejusmodi labori damus; hebescit diligentia: nec bene quis unquam contulerit, nisi satis habeat otii ad horas diei, soles, lucemque, qualis oculis

oculis optime convenit, eligendum. In bibliothecis ipsis hanc lucem, oculis cujusque aptam, hanc horam, qua pateant, (matutinam plerumque) hoc otium, hoc silentium frustra quaesierit. Domi inveniet: sed domum non conceduntur libri manuscripti, nisi magna possessoris indulgentia.

Sed tamen forte, nullo alio codice inspecto, in vestigia incidi earundem lectionum ante xvii secula frequentiorum. Quid? si ita, ut ego ex Cassellano et Kennicotiano Anonymo textum composui, legerit Josephus, legerintque alii ejusdem temporis eruditi Judaei?

Est insignis locus Josephi, l. vi. de Bello Judaico, c. 5. § 4. ubi male intellectum vaticinium Judaeis animos ad bellum contra Romanos addidisse narrat, his verbis: τὸ δὲ ἐπ' αὐτὰς μάλιστα πρὸς τὸν πόλεμον, ἦν χρησμός ἀμφίβολος ὁμοίως ἐν τοῖς ἱεροῖς εὕρημένον, γράμμασιν,

γράμμασιν, ὥς ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΚΑΙΡΟΝ
 ἘΚΕΪΝΟΝ, ἀπὸ τῆς χώρας τὶς αὐτῶν
 ἄρξει τῆς οἰκισμένης. Τῷτο οἱ μὲν ὡς
 οἰκεῖον ἐξέλαβον, καὶ πολλοὶ τῶν σοφῶν
 ἐπλανήθησαν περὶ τὴν κρίσιν. Ἐδήλως
 δ' ἄρα περὶ τὴν Οὐεσπασιανῶν τὸ λόγιον
 ἡγεμονίαν, ἀποδειχθέντ' ἐπὶ Ἰουδαίας αὐ-
 τοκράτορ. Ἀλλὰ ὃ δυνατόν ἀνθρώποις
 τὸ χρεῶν διαφυγεῖν, εἰδὲ προορωμένοις.
 Οἱ δὲ καὶ τῶν σημείων, ἃ μὲν ἔκριναν πρὸς ἡδο-
 νήν, ἃ δ' ἐξεθένισαν, μέχρις ὃ τῇτε ἀλώσει
 τῆς πατρίδος, καὶ τῷ σφῶν αὐτῶν, ὀλέθρῳ
 διηλέσθησαν τὴν ἄνοιαν : i. e. quod autem
 maxime animos illis addidit ad bellum
 suscipiendum, vaticinium fuit aequè am-
 biguum in sacris libris repertum, ILLO
 TEMPORE aliquem ex illis terris rerum
 potiturum. Hoc igitur ad aliquem
 suae gentis referebant, multis etiam eru-
 ditorum in explicando vaticinio idem
 errantibus. Praemonstrabatur autem
 non id quod sperabant, sed Vespasiani
 principatus, qui in Iudaea imperator
 salutatis

salutatus est. Verum, hominibus non datum est, fatum effugere, ne praenuntiatum quidem ac praevisum. Illi enim alia ex signis pro lubitu in melius interpretabantur, alia negligebant, donec urbis expugnatione, suoque interitu, erroris, sed sero, convincerentur. Vaticinium aliquod, de Christo acceptum, quem Tacito quoque et Suetonio teste, Judaei rebellantes expectabant, designari, omnes viderunt: quod autem illud fuerit vaticinium, non satis expediunt. Mihi vix aliud quam nostrum intelligi posse videtur, has quidem ob rationes.

i. Vaticinium Judaeis animos ad rebellandum addens, magnum aliquem ex Judaea regem portendere credebatur, *illo tempore* (κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον) exstitutum. Ergo notationes habebat temporis. Tale quidem nostrum, nec ullum aliud de Messia vaticinium. Reliqua, ut Psalmus cx, magnum regem
 cladibus

cladibus etiam hostium nobilitandum, videri possunt praenuntiare, sed tempus, quo ille sit exstiturus, nullo omnino indicio definiunt:

2. Quod de Messia accipiebant Iudaei rebellantes, atque ipse forte Iosephus quoad dux rebellium fuit, idem finito bello, et ex rerum exitu iudicans, de Vespasiano interpretatus est Iosephus. In nostro id vaticinio fieri potuit, Messiam, et ducem populi Hierosolymam everfuri, conjungente: quin nostro in versu, (per errorem, ut puto, librariorum) *ad Messiam ducem* scriptum est, omissa particula, ET, quae Messiam a Duce distinguat, ut unus idemque Messias, et Dux Hierosolymam everfurus, id est, Vespasianus, videri possit. Pronum ergo erat Iosepho, quem eventus belli de magna spe dejecerat, *Messiam*, seu, ut Latine eloquar, *Unctum*, vel *regem*, de imperatore Romano accipere: nec illum
nomen

nomen Orientale, UNCTI, quo pro rege utuntur, dehonestaverit. Licet enim nolent Latine *Reges* dici imperatores Romani, Graecum tamen βασιλέως nomen non refugiebant, nec indecorum UNCTI, id est, summi principis Deo sacri, refugissent. At alia de Christo, *filio Davidis, ejusque in regno successore, rege Hierosolymae expectatissimo, quam urbem asino vectus intrabit, sacerdote aeterno ex classe Melchisedeci, gentes ab idololatria ad veri Dei cultum traducturo, et pro nobis morituro*, vaticinia, qui potuisset Iosephus, si vel maxime voluisset, ad Vespasianum trahere?

Jam, auctor est Iosephus, vaticinium, temporum notationes habens, in ea ipsa tempora incidisse, quibus et Judaei rebellarunt, et Vespasianus est cum exercitu in Palaestina versatus. Id plane expeditum, si

70 heb-

70 hebdomadas	-	-	490	annos
annos	-	-	70	
annos	-	-	62	

 622

et vero lunares, legebat ac computabat, anno mundi 4064, qui ultimus Judaeae pacatus fuit, desinentes, addebatque ex versu 27 *hebdomadem unam* seu septem annos belli Judaici, quorum medio anno capta Hierosolyma. Contra, si LXX modo hebdomades in suis exemplis reperissent, cum, Judaei rebellantes eorumque adeo eruditiores, (πολλοὶ τῶν σοφῶν) tum ipse Josephus, chronologiae sane Judaicae non imperitus, quippe quam ei pene totam inde ab exilio Babylonio debemus: fierine potuisset, ut ullo, quantumvis magno calculi errore, sive isti ad eum annum computando devenirent, quo venturi Messiae fiducia rebellarent, sive Josephus ad Titum Vespasianum? Illae enim

LXX

LXX hebdomades, utcunque rationes instituantur, diu ante et rebellionis annum, et Titum Vespasianum desinunt. Solares si sint, numerenturque,

1. Ab anno vaticinii edictove Cyri, finiuntur anno mundi, 3957, qui historiae Judaicae est plane ignobilis et silentio tectus.

2. Sin ab anno vicesimo Artaxerxis Longimani, desinunt in annum mundi 4040, aerae christianae 37, quo Tiberius mortuus est, adeoque, diu ante bellum Judaicum Titumque Vespasianum.

Lunares autem annos si intellexisset Iosephus, eosque ab anno editi vaticinii numerasset, incidisset quidem in annum memoratu dignissimum captae a Pompeio Hierosolymae, sed qui nihil ad Vespasianum. Pompeium ambiguo oraculo praemonstratum dicere potuisset, non Vespasianum 128 annis ferio-rem.

Quaeres

Quaeres forte: qui fieri potuerit, si vera sit lectio, Josephique adhuc tempore in codicibus haud paucis reperta, *septuaginta hebdomades, et septuaginta, et sexaginta duo anni*, ut inde nostra masorethica et communis existeret; *septem hebdomades et sexaginta duae hebdomades*? Non difficilis responsio. Primo in numeris describendis frequentius errant librarii, maxime, si rerum sint imperiti: Judaeorum autem in chronologia Persica tanta est ignorantia, ut toti dynastiae Persicae pro ducentis et quod excurrit annis, non nisi 54 annos, regesque admodum quatuor, tribuere soleant; nec talia plebs modo Rabbiorum peccaverit, sed et primarii. Deinde fraudi fuit ambiguitas literarum שבעים, quae sine vocalibus scripta, et, *hebdomades, et, septuaginta*, significare possunt. Denique videntur interpretes in his numeris non nihil mutasse, atque, ut illi quidem putabant, emendasse

dasse, fumentes, septuaginta hebdomadas versus 24, in minores deinde periodos dispesci. Dispescuit autem quisque, ut placuit, numerosque ex sua hypothese mutavit, Latina vetus, ut supra vidimus, in

7½ hebdomadas

62½ hebdomadas

70

codemque forte consilio, sed aliter rem instituentes, illi quibus consuetam lectionem debemus, in 7, 62, et 1, eadem summa 70 hebdomadum proditura.

Sed haec omnia, quae hucusque scripsi, tentamina habeto hominis, varias lectiones loci adfecti cum historia comparantis, nec quidquam adseverantis. Dispiciant, quibus ad codices aditus est, caedemne lectiones in aliis quoque manuscriptis libris lateant: ad hunc Danielis locum, omnesque et

litturas et correcturas, oculos intendant.
Sed haec Tu a Kennicoto, et Tuo petes, et meo nomine.

חשוב ונכונה

redibit et aedificabitur,

id est,

reaedificabitur.

Pro חשוב (*redibit*) Theodotio, Latina vetus, Vulgata et Arabs, habent, *ET redibit*, וחשוב. Est haec alicujus momenti diversitas: hac enim copula, ET, lecta, aegre possunt 62 hebdomadas, (ut fecisse accentuum auctorem supra monui,) cum his sequentibus construi. Auribus Tuis non displicebit: *sexaginta duabus hebdomadibus reaedificabitur: sed vix probabunt: septuaginta duabus hebdomadibus et reaedificabitur.* Textus masorethicus ex duabus lectionibus eam retinuit, quae erat consuetae Judaeorum interpretationi (detorsionem non male dicerem) pronior.

Verba

Verba וְבִנְתָּה et חָשׁוּב, quae uno verbo, *reaedificabitur*, verti, generis sunt feminini: quam ob causam nequeunt cum sequentibus nominibus masculinis וְחָרוּץ ut cum nominativo construi, *reaedificabitur platea et munimentum*; sed potius ut subjectum subintelligitur Hierosolyma. Quod si ergo ea, quae sequuntur nomina, plateam et munimentum significant, de quo statim dispiciam, sic construi vertique poterunt: *reaedificabitur Hierosolyma plateis et munimentis*: id est, non singula modo aedificia passim constituentur, sed plateae quoque ad lineam dirigentur, urbsque muro et fossis includetur. Factum id sane, nec indignum erat praedictu. Non quaevis aedificiorum plurium congeries statim urbs est, sensu nominis proprio; poteratque Deus arctius se obstringere, ad urbem, plateis descriptam, cinctamque muro, restituendam.

Sed, ut verum fatear, jam ad ea verba deveni, de quorum sensu maxime ambigo. Plerisque hic omnia clara videntur, quia conjecturis etymologicis contenti sunt, illis quidem, quae cuique primum in mentem veniunt: mihi ejusmodi conjecturae non sufficiunt, sed usu vellem constare, quid quodque nomen significet. Enarranti ergo, quid his de verbis, (pro quorum versione punctis contentus esse velis peto,)

רחוב וחרוץ ובצוק העתים

.....

.....

habeant antiqui; in eorum magna discordia dubitare permittes, donec quis me ex linguarum Orientalium usu certiora doceat.

[רחוב] De hoc quidem vocabulo non dubito. *Plateam*, deinde et *forum*, ex usu Hebraeorum significat: nec dissentiant veteres, sed Theodotio, Syrus,

Syrus, Vulgata, *plateam* habent, antiqua Latina, *laetitiā*, sed jam monuit Jacobus Pamelius, exque eo Sabatierius, legendum videri, *latitiā*, quae est nimis literalis versio Graeci *πλατεῖα*. Hoc ergo nomen satis expeditum: aedificabitur Hierosolyma, non sparsis aedificiis, sed plateis directis, ordine atque ornatu.

Et tamen forte est, quod, omnia dubitans, circumspiciens omnia, negligere non debeo. Non plateam modo sed et forum nomen sonat, nempe quod in patentioribus plateis fora esse et nundinae celebrari solerent: hinc et urbium nomen factum, earum forte, quibus aedificandis nundinae ibi locorum habitae occasionem dederunt. Ipse Moses duas urbes habet, *Rechoboth* nomine proprio dictas, Genes. x. 11. xxxvi. 37. Jam scito, Arabicum fori nomen, سوق illud ipsum quo hic Arabs et Syrus Hebraicum ex-

pressit, vicum quoque significare jus
 fori habentem, (*a Market-town*, An-
 glice) indeque pluribus quoque ur-
 bibus, maxime in Iraca et Churistana,
 nomen proprium inditum. In hac,
 Churistana, habet Abulfeda, سوق الاهواز
forum Huzaeorum, quae totius regi-
 onis metropolis evasit, Syrisque pagus
 Huzaeorum dicitur; سوق سمويد *forum*
Samuelis, سوق الاربعاء *forum quartae se-*
riae hebdomadis, inque vicina Iraka,
 سوق الثلاثاء *forum tertiae feriae hebdo-*
madis, nundinas die Martis et Mer-
 curii habitas. Memineris, ibi locorum,
 ubi haec nomina frequentia, degere
 Danielelem. Quid, si ergo forum hic
 sit, oppidum suas nundinas habens,
 nec tamen moenibus cinctum, vicus
 celebrior? Quid, si hoc velit oraculum:
aedificabitur Hierosolyma, primo in vici-
modum, moenibus nondum cincta? Hoc
 quo pertineat, videbis, postquam de
 voca-

vocabulo, quod proxime sequitur, actum fuerit.

וחרין

חרין, licet saepe in Hebraicis occurrat, pro *auro*, *tribulo*, *sedulitate*, positum, hoc tamen loco est solitarium ac tanquam ἄπαξ λεγόμενον, quod significationum, quas alibi habet, nulla est filo orationis apta. Plerique cum veterum, tum recentiorum, munimenti genus intellexerunt, inter *murum* tamen et *fossam* divisi. Si certum esset, quod alii sumunt, verbum חרין esse, *secare*, *praecidere*, posset sane urbs munita, tanquam praefecta et abscissa dici, idque non ex nostro solum, sed et ex Hebraeorum more, qui ab alio verbo בצר, *secuit*, faciunt, מבצר *munitus*, מבצר *munimentum*. Sed ut candide Tecumagam, hanc secandi et caedendi significationem, Arabismo et Syriasmio ignotam, non satis certis exemplis probant lexicographi Hebraeorum. Au-

diamus tamen eos, qui חרין de muni-
menti aliquo genere intelligunt. Ergo

1. תֵּיחָם, *murum*, habent Theo-
dotio et Vulgata.

2. *Convallationem*, vetus Latina.

3. *Fossam* Rabbini, eosque sequuti
christianorum plerique, collato Chal-
daico חרין et חרין fossa. Fossas quo-
que Hierosolymae, sed aliter rem in-
stituens, intellexit Saadias: confert
enim חרין cum חצר (alio earundem li-
terarum ordine) *atrium*, vultque, fossas
Hierosolymae tanquam atria fuisse ur-
bis. Ita literas transponere olim sole-
bant philologi, sicuti vocis significa-
tionem ignorarent, quae mihi ratio
philologiae minime placet.

Alterutra tamen significatione sumta,
cumque his, quae de רחוב, *vico*, scripsi,
comparata, eximia prodibit sententia,
de qua neminem hucusque cogitasse
video: *reaedificabitur Hierosolyma, vi-
cus, et urbs munita*: id est, ita restaura-
bitur,

bitur, ^{ut} multos per annos moenibus adhuc carens vicus potius quam urbs sit; diu post, moenibus etiam cingetur et munietur. Vicefimo enim Artaxerxis Longimani anno, muro adhuc portisque carebat Hierosolyma, ut ex initio libri Nehemiae intelligitur. Exultaturum me de hoc invento fortasse credes! Ego vero illi valde adhuc timeo, quia de significatione vocabuli חרוץ nondum philologice mihi constat. Nec enim conjecturae, non veteribus, denique non implemento vaticiniorum, vocabulorum ignotorum significationes credere aut soleo aut possum. Candide Tibi potius profiteor, adhucdum me ignorare, quid ultima quatuor verba versus nostri, רחום וחרוץ ובצוק העתים significent; ac ne lectionem quidem ab omni suspitione eximi.

Fuit sane ex veteribus, qui hoc ipsum חרוץ plane aliter interpretaretur, Syrus, *plateam*, seu *forum* (פלטהא) ac si esset

effet synonymum praecedentis: qua interpretatione vix ulla alia potest esse ab hac, quam promebam, conjectura remotior. Nec dissimulare fas est, Arabibus nomen ab eadem radice ductum, ^{حرص} *forum* significare, in quo *Alcali*, *Arabibus* ^{حرص} *dictum*, venditur, the *Alcali-Market*. Nec tamen puto, illud nomen Arabicum hic in subsidium vocandum esse: ejus enim etymologia et significatio ita specialis, ut dubitare queas, fueritne pluribus dialectis communis.

Noli, Vir Illustris, de his verbis interrogando insiare; sed sine me, dum aliquam forte particulam veri reperi, aliam adhuc ignorare, ignoratamque quaerere. Ita verecundiae meae ac pudori, Tuoque desiderio, non placita mea, sed verum rescindi, optime satisfecero. Vides certe, me audere, quod raro audent philologi, aliquid ignorare; quodque rarius, blandiens, nec veri dissimile

simile εὐρημα, philosophica severitate repudiare.

Nec certior sum, ut jam dixi, de his, quae sequuntur,

וּבְצֹק הָעֵתִים

In angustia temporum, Vulgata reddidit, aut praetermissa aut non lecta particula Vau; consuetam enim lectionem reddere debuisset, *et in angustia temporis*. Fortassis ergo Hieronymus בְּצֹק in suis codicibus repererit.

Verba Hebraica hanc interpretationem optime ferunt, sed, nescio quomodo, non satis implet aures meas. Nihil enim eorum habet, quae lector exspectasset; nec rei, de qua agitur, quadrat. Alterutrum horum, *angustia temporis*, significet necesse est; five, res adversas, five, breve tempus. Neutrum autem ad seriem orationis aptum. Certe tot anni (five 62, five septies 62) dici nequeunt breve tempus, ac ne intra breve quidem tempus Hierosolyma restaurata

staurata est exque ruinis resurrexit :
 misera autem tempora, et vero, ut vo-
 lunt, quatuor aut quinque seculorum,
 solaminis loco promitti (liceat mihi in
 tanto interpretum consensu dissentire)
 veri dissimillimum. Nec concinit his-
 toria : sub Persis vix quidquam Judaeis
 adversi accidit, quaeque in Estherae li-
 bro narrantur, si modo vera sunt (nec
 enim dissimulo de Estherae libro idem
 mihi videri, quod olim Athanasio, non
 esse canonicum) multum timoris habe-
 bant, veri mali nihil : sub Graecis ad-
 versa secundis mixta fuerunt, sed brevia,
 inque res laetissimas desinentia. Haec
 ne omnia tempora, tranquilla plerum-
 que et qualia optari possunt, uno in-
 fausto nomine *angustiae temporis* an-
 gelus comprehendat ?

Neque hic tacere possum de ingenti
 consuetae interpretationis labe ac ruina.
 Cum enim 69 hebdomades in 7 et 62
 dividantur, volunt plerique, hoc, in
angustia

angustiae temporum, ad periodum secundam 62 hebdomadam pertinere, ejusque esse signum characteristicum, quo a praecedentibus septem hebdomadibus distinguatur. Poteratne autem quidquam excogitari, historiae Judaicae apertius contradicens? Initio conditae Hierosolymae res Judaeorum angustae et exiles erant, sed deinde in majus creverunt!

Mire verba reddita in Graeca versione, καὶ ἐκκενωθήσονται οἱ καιροί, et *evacuabuntur tempora*, vix ulla subjecta sententia, nec certe Hebraicis verbis congrue, nisi forte pro וצוק Theodotio legerit וסר, et *evacuans tempora*. Sed jam monuit Sabatierius, in notis ad biblia versionis latinae antiquae, Theodotionem scripsisse videri, ἐγκαίνωθήσονται, unde vetus interpres Latinus habeat, et *innovabuntur tempora*. Sic egregia prodibit implementumque nacta sententia: novam exinde seculorum seriem

feriem expectandam, in qua omnia futura sint nova. Ab eo, ad quem equidem computando deveneram, anno mundi 4069, Christi 66, nova periodus, novus omnino rerum ordo. Deleta Hierosolyma incipit regnum Christi, abolerique idololatria, populus Judaicus dispergitur, per xvii jam secula patriam nullam habens. Sententia ergo prodit, quam equidem exosculari possem: sed difficile est, eam ex Hebraicis exsculpere. Forte Hebraica aliter legit Theodotio, quid autem legerit, ne conjectura quidem assequor: aut, si בצוק legebat, Beth pro radicali habito ad verbum בצק, *tumuit massa, fermentata, subacta est*, retulit, putans, massam fermento tumentem nova tempora significare. Non est hoc satis expeditum: quamquam Latini res novas tumescere dicunt, Hoseasque novi regni initia cum massa subacta, fermentata, inque fornace cocta, comparat. (Hos. vii. 4—6.)

Sed

Sed non solet ita paraphrasticus esse Theodotio ; quare potius suspicor, eum aliter legisse, nec audeo, verbum Hebraicum explicare, antequam de lectione Theodotionis aliorumque paulo sim certior.

Syrus, vertens, *usque ad consummationem temporum* (לשולם זמנא) sine dubio aliter legit : forte יבִקֵּץ *in fine autem horum temporum, et post hebdomades istas* etc. ea accident, quae versu 26 et 27 praedicuntur. Nihil mihi ex haecenus dictis verisimilius : sed in magna suspicione, aliam lectionem Theodotionis fuisse, ex qua melior forte sententia exsistat, ab ultimis quatuor verbis hujus versus explicandis abstineo, donec diligentem multorum codicum collationem nanciscamur ; id est, donec aut evulgata fuerit Kennicotiana biblicorum editio, aut Kennicottus omnes hujus vaticinii, quas in sua collatione reperit, lectiones varias,

Hebraicis literis scriptas, ne minutissima quidem excepta, mecum communicarit. Sed hoc ab eo petere, impudens et inverecondum.

Haecenus scripseram, jam ad alia transiturus, cum derepente in mentem venit conjecturae non omnino subti-cendae. Theodotio, si nihil in ejus exemplis corrigas, habet, ἐκκενωθήσονται, *evacuabuntur*: Hebraeis בוך est, *evacuare*, ab effundendo derivatum. Lege-ritne Theodotio, ubi nos ובוך habemus, una litera Tfade demta, ובוך העתים? Proprie id foret, *et evacuatio temporum*. Recordaris eorum, quae supra de רחוב, *foro*, scripsi: jam possis vertere, *reae-dificabitur Hierosolyma, vicus primo, deinde urbs munita, et postea suo iterum tempore vacua futura ab incolis et de-solata*. Sed haec nondum, ut fas est, expendi, inter scribendum nata.

Jam ad anonymum Tuum venio, ea sibi in interpretando permittentem, quae

quae nemini concesserit alii. Vide illum pag. 37--58. Initium VII et LXII hebdomadum, ex quibus, si consuetam lectionem textus Hebraici sequamur, compositae sunt LXX hebdomades, non ab initio LXX hebdomadum, sed aliunde computat. Hoc quid est aliud, quam, utcunque se expedire? Si enim vera ea lectio, quam unam explicandam sumsit, veri dissimillimum erit, alias esse LXX hebdomadas, alias, VII et LXII et I, quibus ex numeris septuagenarius conficitur. De lectione nunquam dubitat, ac mirum, homini ingenioso, deque omnibus aliis dubitanti, in mentem non venisse, ante omnia de vera lectione, aut certe de varietate lectionis, quaeri oportere. Ac ne lectionem quidem masorethicam religiose sequitur, sed versionem Anglicam, alia admiscentem: quae si inspirata non est, maximo certe aut miraculo aut fortunae lusu verum invenit anonymus,

sed quod ipsum nova opus habebat chronologia. Ex hac igitur post VII a vaticinio Danielis hebdomadas regnare incipit Cyrus, Unctus dei (משח); et post LXII hebdomadas ab hoc ipso vaticinio edito Jonathan, Mispa relicta, petit Hierosolymam. Est hic quoque suspectum, quod VII et LXII hebdomades non sibi succedunt, sed utraeque ab eodem anno incipiunt, ita ut VII hebdomades pars sint non LXX sed LXII hebdomadum.

Alius plane cum in credendo tum in dubitando Houbigantius; de interpretatione vaticinii consueta certus, sed lectionem consuetam damnans. Corruptum putat esse textum, nec nego equidem emendatione opus habere: sed audi, quaeso, cur corruptum censeat, et quomodo sine codicibus emendet.

Corruptionis illi indicium, quod textus masorethicus VII et LXII habeat, pro LXIX, numeris divisus: sic enim loqui

loqui non solere scriptores sacros. Fateor, neminem pro, 69, sine causâ dicturum, 7 et 62: at satis causâe est, si longiorem periodum in tres minores, VII hebdomadam, LXII hebdomadam, et unius hebdomadis dispertiatur. Certe, si quis chirographo profiteatur, se uno die, eodem monetae genere, summa indivisa, mutuas accepisse ab alio centum atque undecim libras Sterlingicas, non scribet, 29, 25, et 57: at miraberisne, si quis Angliae historiam inde a restitutione Caroli II. scribens, mo-
*neat, centum se et undecim annorum
 tempus historia complecti, dividendum
 in tres periodos; 29 annorum sub duo-
 bus fratribus Stuardicis, Carolo et Ja-
 cobo; 25 annorum sub Guilielmo Arau-
 sionensi et Anna; et 57 annorum sub
 domo Brunsvicensi?* In mentemne Tibi
 aut alii veniet, corruptum textum esse,
 ac lectionem mutandam?

Jam vero quomodo emendat? Non ad codices, (quos utinam, cum eorum Lutetiae copia esset, diligentius consuluisse,) nec exspectans, si ipsum pigeret laboris, donec compararentur et exciperentur ab aliis: sed sola ex conjectura, et vero ad consuetam recentiorum explicationem, quam unam ut certam sumit, textum reprehendens, quod cum ea conciliari nequeat. Hoc vero quid aliud est, quam, manifesto studio receptae sententiae corrigere, si qua ei sunt contraria? Ac mirum etiam hic accidit, ut auctores receptae explicationis ex corruptissimo textu, in quo nihil corrigebant, veram mentem vaticinii acciperent; exque eorum interpretatione Houbigantius tandem verum textum restitueret; quem, si lubet, apud ipsum leges. Interpretum ergo recentiorum opiniones, textum consuetum exponentium, critico norma sunt certa veritatis, ad quam textus,
ille

ille ipse, ex quo has opiniones hauserant, corrigendus!

Versus 26.

ואחרי השבעים שנים ושנים

et post hebdomadas sexaginta duas.

Magna iterum lectionis diversitas! Consuetam si sequaris, et puncta masurethica, ea prodibit versio, quam Hebraicis subjeci. Est tamen valde suspecta, quippe cui cum legibus grammaticis non recte convenit. Scito enim, Hebraeos et Arabes articulum praepositivum (THE, Anglorum, ὁ, η, τὸ Graecorum) quem Latine imitari non possumus, habere; eumque Hebraeos per He praefixum, Arabes per Al (ا) exprimere: hujus articuli hanc apud eos legem esse, ut, *ubi substantivum adjectivumque in eadem sunt parte propositionis logicae, id est, sive ambo in subiecto, sive ambo in praedicato, substantivumque habet articulum, adjectivum*

tivum eo carere non debeat. Jam cum השבועים, *hebdomades*, articulum He habeant, fas erat, articulum quoque ante, 62, (ששים ושנים) poni. Forte haec Latine non fatis clare dici possunt, meliusque intelliges, si Anglice enuntia-vero. Anglus, LXII *hebdomades*, definite et cum articulo sic diceret: *the sixty two Weeks*: Hebraeo autem, adjectiva postponere solito, bis articulo opus est, *THE Weeks, the sixty two*, (αἱ ἑβδομάδες αἱ ἑξήκοντα καὶ δύο) idque Hebraice scribendum, השבועים הששים, שנים, cujus loco hic contra morem Hebraeorum legitur, *the Weeks sixty two*, magna sphalmatis suspicione. Nihil, fateor, suspicari solent interpretes: cujus rei causa est, quod Latinae linguae adfueti, aut certe ex ea prima aut sola grammaticam discentes universalem, doctrinam de articulo ignorant eruditi, quibus cum multis in rebus melius ageretur, si majorem linguae patriae (nostri

(nostri Germanicae) operam darent, exque ea leges articuli discerent.

Jam ergo de varietate lectionis in loco, sua sponte suspecto, dispiciamus.

Pro השבעים, defective scripto, quod et, *septuaginta*, et, *hebdomades* significare potest, Kennicotus, ut Tuae msschedae docuerunt, in uno codice reperit plene scriptum, השבועים *hebdomades*.

2. Aquila, καὶ μετὰ τὰς ἐπὶ ἑβδομάδας καὶ ἐξήκοντα δύο, (*post septem hebdomadas et sexaginta duas*) vertens, legisse videtur, numero septenario addito, ואחר השבעים שבעה וששים ושנים. Similia habet Arabs, Theodotionem alias sequi solitus, sed hic alius versionis laciniam Arabicè exprimens.

Sed jam ex me quaeri audio, quomodo meae versus superioris lectioni et interpretationi, LXX *hebdomadas*, LXX et LXII *annos*, habenti, hic consulere possim, cum noster versus LXII *hebdo-*

madas numeret? Quid? si dicam, ex superiore versu nostrum quoque corrigendum, legendumque,

ואחרי שבעים שבועים וששים ושנים.

post 70 hebdomadas, ac 70 et 62 annos?

Non dissimilia veri hic tentarem, si ea fuerunt aut vera, aut verisimilia, quae ad versum 25 differui: maxime, cum videas, lectionem ne hic quidem in numeris unam certamque esse, sed Aquilam plus quam nos legisse, ea ipsa voce שבעה, quam Cassellanus codex in שבעים correxerat, in textu Hebraico reperta.

Verum non opus est hoc conijciendi aut emendandi jure uti. Id unum mihi permiseris, a punctis maggiorethicis discedere, consonantesque textus consueti ita punctis instruere,

ואחרי השבעים ששים ושנים

(Anglice, *and after the seventy, sixty, and two*) id est, *post septuaginta ac sexaginta duos, quos dixi, annos, qui LXX hebdomadas insequentur.* Sic et ratio

con-

constabit articuli semel tantum positi, quia non adjectivum cum substantivo construitur, sed tria nomina numeralia se subsequuntur, quorum non nisi primum opus articulo habere videtur.

יכרת משיח

exscindetur Messias,

vel,

exscindet Messias.

Verbum, ut pleraque futuri temporis, folis consonantibus scriptum ambiguum est, passiva enim Hebraeorum ab activis esse solent in futuro indiscreta. Errari ergo facile poterat: sed tamen miror interpretes omnes in easdem ivisse partes, (pravas, ut mihi videtur) ac passive vertisse, *exscindetur*. Theodotio, ἐξολοθρευθήσεται: ex hoc vetus Latina et Arabica, illa, *exterminabitur*, haec, *eradicabitur*, itemque, ex Graecis Syriacam male ausus corrigere Jacobus Edeffenus, ארעקת, *auferetur*, Syriaca autem versio ipsa, multo antiquior
 ותרקל

נִהְיָת *occidetur*, eique nunquam lætæ plane conveniens post trecentos annos Hieronymus in Vulgata, *occidetur*. Omnes passive. Sic quoque auctores punctorum, יָכַרְתָּ. De recentioribus nostri-que temporis interpretibus dubitare noli: ipsi enim nunquam dubitarunt.

Demtis autem punctis masorethicis, quæ sunt recentia, aliisque eorum loco positis, poterat idem verbum active יָכַרְתָּ efferri, *exscindet* Messias, urbem nempe et templum, de quibus hucusque sermo fuerat. Haec versio, si vel nihil de Christo Christianorum, nihil de historia inaudivisses, multo verisimilior. Liceat mihi pro annis, de quorum numero disputavi antea, ponere signa algebraica, $x + y + z$: jamque hos duo textus lege et compara:

<i>a restaurata urbe</i>		<i>a restaurata urbe</i>
<i>usque ad Messiam</i>		<i>usque ad Messiam</i>
<i>anni erunt $x + y$</i>		<i>anni erunt $x + y$</i>
<i>+ z. Et post an-</i>		<i>+ z. Et post an-</i>

<i>nos x + y + z ex-</i> <i>scindetur Messias</i>		<i>nos x + y + z ex-</i> <i>scindet Messias ur-</i> <i>bem et sanctua-</i> <i>rium.</i>
--	--	--

Quem textum praeferes? vel potius, quam interpretationem? Elige ipse, me nihil consilii impertiente, et paulo, antequam me audias, subsiste. Verbum ne amplius lege, donec statueris.

Ut meam sententiam profitear, active verbum accipiendum videtur. Conceduntur Hierosolymae 490, et 70, et 62 anni lunares usque ad Messiam: finitis his annis, Messias perdet urbem et sanctuarium. Nempe hi, quos dixi, anni, in anno mundi 4069, Christi 66, ultimo Judaeis pacato, desinebant: his annis elapsis, qui populo urbique fatis concedebantur, Messias urbem et sanctuarium excidit, non sua quidem, sed Romanorum Titique Vespasiani manu. Lege totum xxiv Matthaei caput, eique parallela Marci et Lucae; videbis, Je-
sum

sum praedicere, suis auspiciis, suo numine, intra 30 aut 40 annos eversum iri Hierosolymam, se iudicio adfuturum, illudque urbis fatum *adventum filii hominis*, appellare. Sic hi, qui praedicuntur anni, non nativitate Messiae, non morte, sed ejus regno finientur: ipse certe Jesus regnum filii hominis computare solet ab excidio Hierosolymae, ut, cum Matth. xvi. 28. dicit, aliquos adstantium non morituros, *donec viderint filium hominis venientem in regno suo.*

Sed a planis et expeditis, ut mihi quidem videntur, ad incerta et falsa devenire necesse est: ex quibus hunc tamen fructum percipimus; primo, ut discamus, lectiones, bibliorum impressorum non in omnibus olim codicibus repertas, fuisse, unde sequitur, critice de ea dubitari et deliberari oportere; deinde, ut intelligamus, christianos ante XIII, et quod excurrit, secula, aliter
plane

ū-
m
u-
m
ri
f-
n-
is
o-
it,
o-
m

hi
fa
nc
ut
f-
us
ce
e;
te
er
e

pla
qua
rav
jori
tion

ex
van
in
ha
pr
ro
co
ex
co
re
la
au
in
sc
it

plane hunc locum Danielis accepisse, quam recentiores. Utrique forte erraverint, sed ubi recentiores cum maioribus commiserō, auctoritate recentiorum nec premar nec opprimar.

Ergo quod sequitur,

משיח

unctus, vel *rex*, vel *Messias*, exprimunt quidem ex veteribus, licet variè, Syrus, Aquila, et Hieronymus in Vulgata. At ejus loco, UNCTIONEM habent Theodotio eumque sequuti, primo vetus interpres Latinus ante Hieronymum, deinde Arabs, denique Jacobus Edeffenus, Syriacam versionem ex Graeca corrigere solitus. Integra eorum verba, licet idem sonantia, ut in te gravioris momenti, adscribam: ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ κρίμα ἐκ ἑστὶν ἐν αὐτῷ: *exterminabitur unctio, et non erit*: denique הַחֶטֶא מְשִׁיחָא וְדִנָּא לֹא אִית בָּהּ וְהוּא תִּשְׁתַּחֲלֵל אֶלְמִסְכָּה וְלֹא יִכּוֹן בִּיָּה חֶכֶם Qui primus ita vertit, is pro משיח, una litera Jod

K 7

demta,

demta, legisse videtur נשיא *unctio*. Hanc versionem sic interpretari solebant, ut initium LXX hebdomadum ducerent ab anno primo Darii Hyftaspidis, quem cum Dario Danielis, insigni errore chronologico, confundebant. Hic primus Hyftaspidis annus cum sit Uferianus ab orbe condito 3483, additis 69 hebdomadibus seu 483 annis, deveniebatur ad annum mundi 3966, tricesimum octavum ante aeram christianam. Eo anno Herodes Magnus rerum in Judaea potitus est; qui cum esset alienigena, volunt ejus regno intercidisse rempublicam et legitimos inagistratus¹ Judaeorum, quos *unctio* nomine intelligunt. En Tibi verba Theodoreti ad hunc locum: ἐξολθρευθήσεται κρίμα, καὶ κρίμα ἐκ ἑσιν ἐν αὐτῷ, Ἡρώδης μὲν ἀλλοφύλος βασιλεύοντι. Πατρώθεν γὰρ Ἀσκαλωνίτης ἦν, μητρόθεν δ' Ἰδεμαῖτις, τῶνδὲ καλεσμένων ἀρχιερέων ἢ κατὰ νόμον χρισμένων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων ἀρχόντων

o.
e-
l-
is,
r-
ic
f-
tis
e-
ri-
if-
re-
m
no
nos
nis
ba
eu-
έν
o.
δ'
ατὰ
λων
των

27

'A6

i.

pli

ge

pa

sa

ta

pe

to

Ja

co

pr

ni

R

sc

co

ri

ne

mi

no

pu

in

ἀρχόντων προχειριζομένων, Ἡρώδης τε, καὶ Ἀρχελάς, καὶ τῶν Ρωμαίων στρατηγῶν.
i. e. desinet unctio, nec judicium amplius in eo (populo) erit, Herode alienigena regnum occupante, (erat enim a patre Ascalonita, et a matre Idumaeus) sacerdotibus autem, qui nomine tenus tales erant, nec legitime unctis, et a peregrinis, Herode, Archelao, praefectore Romano, creatis. Similia habet Jacobus, Edeffae seculo octavo episcopus, atque eruditione inter Syros vir primarius, cūjus commentarii in Daniele, Ephraimi commentariis juncti, Romae prodierunt. Syriaca non adscribo, sed Latine modo interpretor: si computare incipias ab anno secundo Darii, quarti Persarum regis, quo in finem vergebant septuaginta exilii anni, missusque est Gabriel,—ab hoc ipso anno, quo et viso Danieli obtigit, si computare incipias, addasque 490 annos, invenies verissime, quod illo, ad quem devenisti,

devenisti, anno, regno potitus sit Herodes Ascalonita. Tunc defecit Judaeis rector, caput, et judex unctus. Satis dixissent hi verisimilia, si Darius Danielis Hytaspides esse posset. Id tamen lucri ex eorum errore capio, ut consueta nostro tempore interpretatio non sit christianae nomine commendanda, nec ego, qui de illa dubito, antichristianus habendus, cum olim ecclesiae christianae viri primarii in alia omnia se interpretando verterint. Licebit jam, sine facti invidia contradicere receptis, quae recentia sunt, contradicuntque ipsa antiquis.

Lectionem ipsam, *משח, unctio*, meae quidem interpretationis amore minime deprecarer, sed possem meis optime adcommodare: post annum enim mundi 4069, bello in Judaea exardescente, res publica tota fuit perturbata, atque unctio, i. e. magistratus civilis et sacer, occidit. Sed testium numero et auctoritate

toritate est infirmior: unum enim modo testem agnosco, Theodotionem, reliqui ex eo, non inspectis hebraicis, sumserunt.

וְלֹא לָהֶם

et non ipsi.

Magna hic quoque lectionis varietas, majore etiam consuetae et impressae obscuritate. Quid enim hoc est, quod ad literam a me redditum legisti: *et non ipsi?*

Vetus Latina vertit: *et non erit*, scilicet, unctio, ex superiore membro subintelligenda. Ferre hoc possunt verba Hebraica, ita accepta, *et non erit sibi*, redundante dativo commodi vel incommodi, SIBI. Similiter alii de Christo interpretantur, *non erit sibi*, i. e. *morietur*: quo ex antiquis forte referendus Syrus: *occidetur Messias et non erit sibi*: licet ob ambiguitatem ultimi pronominis aliter acceperit Ephraemus Syrus, *non erit illi*, sc. urbi Hierosolymae,

L

lymae,

lymae, hoc sensu, nullum alium deinde urbi venturum Messiam. Male hic quidem, Hebraicum enim pronomen masculini generis est, nec potuit ab interprete ad urbem referre: verum Ephraëmus Syriaca explicare solebat, non inspectis Hebraicis.

Communis interpretatio, satis Tibi nota, eo redit, post 69 hebdomadas ab anno vicefimo Artaxerxis Longimani moriturum Christum, nec tamen statim, sed finito trium annorum et sex mensium munere prophetico. Idne Tibi verisimile? *Post aliquod datum tempus non amplius esse, poteritne nulla arte aut vi adhibita significare: post illud tempus munus suum publicum auspiciari, eoque munere per triennium et sex menses functum mori.* Peritum sane historiae Anglicae non putares, si quis scriberet, Eduardum sextum post annum 1546 non amplius in vivis fuisse. Quid non in hoc vaticinio tentarunt

tarunt interpretes! Omnia certe, quae tentare poterant, sola critica dubitatione, de veritate lectionis masorethicae, excepta.

Aliter Vulgata ab Hieronymo edita: *et non erit populus ejus, qui eum negaturus est.* Neque hoc puto alius lectionis esse, sed paraphrasin exegeticam. *Non erit ejus* (ἐκ ἑστίν αὐτῷ verterat Aquila) de populo Judaico accipiebat Hieronymus, abdicando a Messia, quem abnegatum in crucem egerat. Non ergo erat, cur in hoc versu laboraret, negaretque, se Hieronymi lectionem divinare, Houbigantius. Nempe in mentem ei non veniebat, posse aliquando interpretem pluribus verbis pandere sententiam, quam brevitate obscuram existimabat. Caeterum hi omnes לו אין cum textu masorethico legerunt.

Contra לו אין אין legit, atque his verbis interpretatus est Theodotio: καὶ κρίμα ἐκ ἑστίν ἐν αὐτῷ: *et judicium non*
L 2 *est*

est in ipso. Sequitur eum, ut solet, Arabs: textumque Syriacum sic ad Graeca refinxit Jacobus Edessenus, ודינא לא אית בה.

Facile quidem דין et אין, una modo litera diversae voces, confundi a librario possunt; idque ubi factum est, forte utraque lectio דין et אין, ab aliis librariis conjungentur, quod quidem in eo codice accidisse videtur, quo usus est Theodotio. Quid si ex his tribus lectionibus דין vera sit? Lucida prodibit et insignis sententia: *post hoc tempus exscindet Messias et judicium erit ipsi*: id est, judicem se gerens, puniet populum. Concinunt sequentia, de quibus statim videbimus, sic intellecta: *urbemque et sanctuarium perdet cum imperatore venturo.* Plane ita de se loqui Jesus solet, Hierosolymae interitum praedicens, *venturum se judicio minitans*: nec aliter apostoli, ubi de hoc

hoc fato, urbi populoque instante, verba faciunt.

והעיר והקדש ישתח
urbemque et sanctuarium vastabit.

Refero haec ad Messiam, qui urbem et sanctuarium vastabit, non immediate, sed *armis Romanis imperiisque Titi*, seu, ut est in proximo commate, *cum imperatore venturo*. Sic jam Theodotio, καὶ τὸ ἅγιον καὶ τὴν πόλιν διαφθερεῖ σὺν τῷ ἡγεμόνι τῷ ἐρχομένῳ, eumque sequutus Arabs ; ut non tam nova videri mea explicatio debeat, quam obsoleta et vetustate detrita.

Nec tamen vel sic dissimulanda aut subticenda lectionis varietas ; nihil enim furari velim, ne verissimam quidem interpretationem. Est illa in his verbis duplex aut triplex :

1. Pro והעיר והקדש (*et urbem et sanctuarium*) Syrus legit, ועיר הקדש, *et urbem sanctam*, vertitque וקריתא דקודשא. Nisi omnia me fallunt, unus eorum codi-

cum, quorum lectiones Tecum Kennicotus, Tu ex ejus schedis mecum communicasti, eandem lectionem habuit: pro certo tamen dicere non possum, quod Kennicotus lectionem nec totam expressit, nec literis Hebraicis, sed Anglice versam.

2. יִשְׁחִית, *perdet*, active, habet textus masorethicus, cumque eo Theodotio, Arabs, vetus Latina, (sed hae duae versiones, ex Theodotione factae, nihil novae auctoritatis adferunt) et recentior Vulgata Hieronymi. Haec quidem verbo non satis proprio usa, habet *dissipabit*. Mirum, quo consilio ita scripserit Hieronymus, cum dissipari templum vix commode dici queat, meliusque *perdendi* verbum facile suppleret. Estne vera Hieronymi versio? an interpolatio ex aliqua (quales innumerae fuerunt) antiquiore Latina, sola Graeca vertentis, inque Theodotione pro διαφθορῇ legentis διασπερῇ?

At

At passive vertit Syrus, *vastabitur*,
(תחחבל) seu, ut habet Ephraëmus,
תחרב. Hic ergo sine Jod posteriore
legit, ישחת, quod est inter activum
Hiphil ישחת et passivum Niphal יִשָּׁחַת
ambiguum. Non bona versio, quippe
vitio grammaticali laborans, nisi et al-
teram speremus variam lectionem pri-
mum Jod in Thau mutantem, תִּשָּׁחַת:
urbs enim, quae perdi dicitur, generis
feminini est, verbum ישחת masculini.
Intricatior etiam sententia, *urbem per-
ditum iri cum principe venturo*: hic
enim quis est princeps venturus, cum-
que urbe interiturus? Christum inter-
pretabatur Ephraëmus: verum isne
dici potest cum urbe periisse, diu ante
exitium urbis mortuus, et excitatus, et
ipse suo numine urbem evertens?

עם נגיד הבא

cum duce venturo.

Sic verto cum Theodotione, (σὺν τῷ
ἡγεμόνι τῷ ἐρχομένῳ) eumque sequutis

antiquo Latino interprete et Arabe, primam vocem Δ efferens. Auctoritates antiquas adfero, non quod ulla opus esse putem a punctis masorethicis discessuro, sed ut grato animo profitear Theodotioni me interpretationem debere, quam veram existimo. Syrus quoque primam vocem cum vertit, sed alio sensu, de quo vixdum dixi.

Nihil limpidius hac propositione: vastabit Messias cum duce venturo urbem et sanctuarium: Dux venturus erit Titus Vespasianus, cujus armis usus Messias ultionem a Judaeis cepit, poenasque debitas exegit. Certe vix potuisset Judaicus scriptor Cyri tempore vivens Titum Vespasianum magis proprio muneris nomine, quam hoc ipso, quod et *principem* et *ducem* sonat, praemonstrare. Regis nomen non equidem refugerem; reges enim erant, licet ita vocari nollent, quibus Roma a Caesaris inde tempore paruit; at proprium tamen

men magis נגיד. *Dux* erat exercitus Romani, quod ipsum נגיד sonat, factusque est patre mortuo, *princeps*, (sic enim civili nomine vocari Caesares inde ab Augusto avebant) et *imperator*, is qui Hierosolymam evertit Titus Vespasianus. Nihil horum omnium, *dux*, *imperator*, *princeps*, similiore nomine Hebraico exprefferis, quam, aut שר, aut נגיד, quae duo inter, optio dabatur.

Aliter Masorethae primam vocem extulerunt, עם, *populus*: unde haec prodit sententia: *urbem et sanctuarium populus ducis venturus*. Hic quoque populus Romanus erit, Vespasiani ductu bellum gerens; est tamen nec satis distincta, nec auribus placens, phrasis, *populus ducis*. Cum enim sine duce vix uspiam populus bellum gesturus sit, aut gerere possit, populum Judaeis exitialem nullo indicio ab aliis distinguit. Veterum
certe

certe nemo ita intellexit, sed soli recentiores, puncta masorethica sequuti: quo ex numero ne adversarios quidem punctorum excipio; sunt enim saepe tam linguae ignari, ut in magno convicio, puncta tamen, quae tam exagitant acerbe, sequantur, nec suspicentur, aliter consonantes pronuntiari posse.

Ab omnibus his discedit Hieronymus, duplex עמ exprimens, ac si legisset, עמ עם נגיד, vertit enim: *populus cum duce venturo*. Lectio singularis, et ipsa duplicatione suspecta.

Hic Te interrogare velim Kennicotum, nullusne codex ipsi excerptus cum He articulo habeat, הנגיד, (THE Prince?) Molesta enim est, utcumque interpretemur, haec articuli omissio, cum ex tota orationis serie constet, de certo aliquo et individuo duce sermonem esse.

וקצו בשפה

Ut puncta posita sunt, verti oportebit, et finis ejus in Ubi vacuum

vacuum spatium reliqui, sequitur nomen, quod *inundatio* verti potest: sicque recentiorum plerique, praeunte Syro, acceperunt, *finis ejus erit in diluvio*, id est, tanquam diluvio aliquo delebitur. In sententia concinit Vulgata: *et finis ejus vastitas*: mirum tamen, quod non inundationem proprie latino vocabulo reddidit, sed pro ea vastitatem posuit. Leviculam id, sed tamen aliquam facit suspensionem variae lectionis, בשמים.

Molestum videri in hac consueta interpretatione possit, quod non satis adparet, quo referendum sit pronomen, EJUS, in Latino quidem neminem morans, quia est generis communis, sed in Hebraico generis masculini, cum urbs sit feminini. Construxerunt ergo alii cum קדש, *sanctuario*, alii cum re tota quae narratur. Multo autem facilius referri ad populum poterit, versu 24 nominatum: *et finis*

fnis populi erit in Hac tamen omni disputatione liberabimur, si mutatis punctis efferamus, *נפ*, et *finem habebunt in*, verbum pro nomine ponentes. Verbum certe voluit esse, vertitque, *ἐκκοπήσονται*, Theodotio, eumque sequuta vetus Latina, et Arabica versio. Nec opponi huic versioni debebat, verbum passivum cum duplici Tsade scribendum in Pual fuisse, *נפנפ*: Samaritanis enim etiam in Kal *נפ* significat, *desinere, finem habere*. Verum haec levia sunt, ut puto: idem enim, *et finem habebit populus, atque, et desinet*. De eo autem minus dubitatum, quod unum dubitandum erat, et cuius loco puncta hucusque posui, *בשפ*.

שפ inundationem significare, certum, sed vix videtur nostro loco ea significatio satis convenire. Primo enim, *fnis populi erit inundatio*, superflua est quodammodo et identica sententia, sufficeret-

ficeretque, finem populo et rei publicae instare : deinde locus noster conventu vocum שטף et נחרץ insigniter similis est alius loci, Jes. x. 22. unici in quo eadem verba concurrunt, festinationem ibi, quantum equidem existimare possum, designantia. Nempe Chaldaeis שטף de *summa festinatione* ponitur : nec mirum, idem nomen festinationi et inundationi commune esse, inundatione enim, id est, mari aut fluvio ruptis aggeribus humilia submergente, nihil celerius.

Verterim ergo : *et finis populi erit in summa festinatione.* Eadem paulo post recurret sententia in, מלחמה נחרצה, *bellum festinatum.* Meministi forte, in Josepho Te legere, Titum Vespasianum sua quoque expectatione citius Hierosolymam expugnasse, licet festinaret, nolletque, ut alii suadebant, famem Judaeorum opperiri. *Romani,* inquit Tacitus libro quinto historiarum

c. xi. *ad oppugnandum versi, neque enim dignum videbatur, famem hostium opperiri, poscebantque pericula, pars virtute, multi ferocia, et cupidine prae-miorum. Ipsi Tito Roma, et opes voluptatesque ante oculos, ac ni statim Hierosolymae conciderent, morari videbantur.* En quid sit, belli populi-que finem festinari. Adscribo illustre dictum Christi de hoc ipso bello, Matth. xxiv. 22. καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι, ἔκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ, διὰ δὲ τὸς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκείναι, quod forte ex hoc ipso Danielis vaticinio sumtum est. Cupio vel hac de causa quantocytus videre editionem Danielis ex septuagintavirali versione, quam nunc Romae parari mihi scripsisti, ut resciam, ipsumne verbum κολοβόω, hic posuerint, an aliter interpretati sint, quos Graecus Matthaei interpretēs saepe sequi solet, septuaginta. Nempe, ut notum ex aliquo vaticinio sumere vide-
tur

tur Christus, tempus belli brevius, quam pro magnitudine belli, futurum esse: atque ut suum addere, hoc ipsum fieri in electorum gratiam, qui aliquando ex hoc populo nascerentur, nisi enim citius finiretur bellum, totum populum interiturum.

ועד קץ מלחמה נחרצת
שממות

*et usque ad finem belli summo studio
gesti sunt vastationes.*

Sic vertendum, si quis in consueta lectione nihil mutare, simulque puncta masorethica fideliter sequi velit: sumo enim חרץ festinationem et intensum rei studium significare. Haec ergo prodibit sententia: cito ad exitum festinare bellum, summa vi animorumque contentione gerendum; inque toto bello fatale fore Judaeis, vinci, urbesque eorum, metropolim, templum, et quidquid eorum sit, vastari.

Quaerat

Quaerat forte philologus, si quem consulas, unde hanc habeam verbi חרץ, quod alii *decisum fatale* vertunt, significationem? Possim equidem vicissim meo jure quaerere, unde habeant plerique suum *decisum fatale*?

חרץ, si lexicographos audias, est 1. *secare*; 2. *decidere*, unde hic ad decisionem factorum transferri dicitur. *Secandi* significationem nec negare verbo, nec adserere ausim: alteram, *decidendi*, plane ignorant reliquae linguae orientales, nec certis probatur exemplis Hebraicis. Utcunque autem de prima verbi significatione statuatur, ducaturque etymon, sive a secando, sive a pungendo, sive ab acuendo, (hic enim, ut saepe fit in etymologicis, dissentiri videas) id certum, Arabibus verbum حرص *aviditatem, summumque studium rei*, significare, ac nomen حريص *avidum studiosumque rei*. Certum quoque, Hebraeis studiosissimum ac valde diligenter

lligentem חרוץ dici, Proverb. x. 4. xii. 24. xiii. 4. xxi. 5. Non ergo, ut alii, ex conjectura interpretationem, sed ex usu, fumo, nec illam ignotam antiquis interpretibus. Vulgata. certe Jes. x. 22. חרוץ vertit; *abbreviatus*, et Theodotio, qui hoc loco habet, πολέμα συντελεσμένον; de *bello festinato* intelligendus videtur, id enim Graecum cum derivatis suis omnibus significat, nec proprie vertere licet, *bellum concisum*; hoc enim quid esset? Locum in compositione verborum חרוץ et שטף nostro plane gemellum, Jesaiae x. 22. כליון, חרוץ שטף צדקה vertere soleo: *implementum festinat et propere irruit! Veritas est!* Addo alium insignem locum, ubi חרוץ de festinatione bellica, praelioque statim committendo, ponitur, 2 Sam. v. 24. Davidi interroganti, aciéne configere cum Philistaeis debeat, respondetur: *ne statim ascende, sed verte te ad tergum illorum,*

ac veni illis e regione Becaim, ubi cum sonum audieris gradientium, אז תחרץ, tunc festina, egressus enim est Deus tibi opitulaturus. Οὐδὲν ἐπισχών, nihil moratus, habet Josephus Ant. l. vii. c. 4. §. 1. quem Hebraicorum verborum interpretem citare, nunquam pudet, nec enim visus est Hebraicae linguae imperitus nisi aut his, qui eum non legerant, aut in Hebraica lingua discenda tironibus, doctores professis.

Unde factum sit, ut decisum fatale recentiores intellexerint, suspicari potius, quam pro certo dicere licet. Συγτέμνειν Graecis est, *concidere*, et, *festinare*: hoc verbo pro Hebraico חרץ usi sunt septuaginta Jes. x. 22. inque nostro loco Theodotio. Hos alii non intellexerunt, et solum verbi συγτέμνειν etymon spectantes derivationemque a τέμνω, *feco, caedo*, de decisione acceperunt. Sic jam Arabs, non Hebraica sed Theodotionem interpretatus, hic habet,

habet נחצת, i. e. *decretum*, itemque Vulgata, *post finem bellorum statuta desolatio*, ac Syrus, *usque ad finem belli decretorum desolationis*.

Est et hoc non subticendum, נחצת dupliciter construi posse,

1. Cum praecedente מלחמה *bellum*.

Sic ex veteribus Theodotio, ἕως τέλους πολέμου συντέλειμα: idemque sensisse videtur vocalium Hebraicarum inventor, ex quibus נחצת est singularis numeri, ut nequeat sine enallage ad *vastationes* referri.

2. Cum sequente, שכמות *vastationes*.

Sic Vulgata: *et post finem belli statuta est desolatio*: atque etiam, nisi fallor, accentuum Hebraicorum, hoc loco a vocalibus dissidentium, auctor. Ita pluraliter efferri deberet נחצת.

Mihi prior constructio verisimilior videtur: sed perinde est utram eligas, sententia eadem manente.

Lectionum adhuc diversitatem notabo, quae in oraculo tanti momenti non est negligenda.

Ex Tuis ergo literis intellexi, pro *וַי* usque ad finem belli Kennicotum in uno codice reperisse et supra finem; inque alio post finem. Hebraicas literas non addidit: suspicor tamen, vel potius video, illum codicem *וַי* habuisse, hunc *וַיְכַנֵּן*. Addo, hanc posteriorem lectionem in suo quoque codice reperisse Hieronymum, ac Latina versione expressisse. Ita bello, summa animorum contentione gesto, succedere dicetur diuturna vastitas.

Minutum, ac mere grammaticum, quod pro *שְׁמֹת*, aliis modo vocalibus Cassellanus habet *שְׁמֹת*.

Ver. 27.

Antequam ad hujus versus singula verba accedam, quorum partem intelligere mihi videor; partem, five linguae

guae ignorantia, five quod vitiose descripta est, expedire nequeo: monendum arbitror, duplicem ejus interpretationem Graecam in codice Alexandrino legi, itemque, duplicem exstare ex ea factam versionem Arabicam. Ex his alteram puto Theodotionis, cujus Daniellem ab ecclesia legi testis est Hieronymus: alteram, et quidem eam, in qua verba βδέλυγμα ἐρημώσεως, a Matthaeo citata, inveniuntur, septuaginta-viralem. Videntur autem ob haec ipsa verba librariorum aliqui versionem LXX interpretum, quam in reliquis repudiabant, servasse; versionique Theodotionis adjunxisse, ne citatum Christi frustra in Daniele quaereretur. Ergo me iudice haec Theodotionis sunt, quae primo loco leguntur: καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομας μία· καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος καταπαύσει θυσιασθῆριον καὶ θυσίαν, καὶ ἕως πλεονηγίᾳ ἀπὸ ἀφανισμῶ, καὶ ἕως συλλεΐας καὶ σπυδῆς τάξει ἐπὶ ἀφανισμῶ: quae deinde sequuntur, frag-

mentum versionis septuagintaviralis,
 καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομαῖς
 μία, καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθ-
 σεταί με θυσία καὶ σπονδή, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν
 βδέλυγμα ἐρημόσεων ἔσαι, καὶ ἕως συντε-
 λείας καιρῶ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμω-
 σιν. Sic ergo intelligi velim, ubi de-
 inde, omisso omni praefamine, Theo-
 dotionem et LXX citavero, versionem-
 que primam et secundam Arabicam,
 illam, ex Theodotione, hanc ex LXX
 factam.

Hic vero aut abrumpere me longam
 oportebit epistolam, aut Te frequen-
 tioribus jam ignoscere ignorantiae meae
 confessionibus, quarum statim exem-
 plum habebis.

הגביר כרית לרבים

שבוע אחד

*et praevalere faciet foedus multis
 hebdomas una.*

Hic, quae hebdomas una sit, intel-
 ligo ; reliqua quid significant, ignoro ;
 nec

nec mea culpa, sed quod phrasis nuspian recurrit. De singulis quidem verbis satis constat, in quibus reddendis Theodotionem, LXX, Latinam antiquam, Vulgatam, Syrum, atque Arabem utrumque, consentire video: sed in compositione totius locutionis haereo. Utut enim intelligam, quid sit הנביר, (*confirmare, corroborare, praevalere facere*) quidque ברית (*foedus*) tamen nuspian הנביר ברית junctim legi, nec reliquarum linguarum Orientalium usu doceor, quid phrasis, *corroborare foedus*, significet, idque, ubi de interitu urbis sermo est. Ne id quidem liquet, quo casu *foedus* ponatur; utrum ad-cu-sativo, (quo omnes accipiunt, sed gratis) an nominativo: potest enim et sic verti: *foedus, id est foederati vel conjurati, rem fortiter per septem annos gerent.* Nec obstat, quod ברית feminini generis est: nihil enim Hebraeis usitatius constructione ad sensum, per quam foederi,

foederatos significanti, masculinum verbum jungere licebit. Denique verbum דגבר in conjugatione Hiphil, idemque cum praepositione ל, dativi nota, constructum, non recurrit, nisi in psalmi xii versu quinto, dubio ibi quoque sensu. Jam mirare interpretum animos intrepidus, qui, haec omnia non dubitantes, ac ne cogitantes quidem, recte versum ex suo systemate Theologico et chronologia explicandum suscipiunt. In chronologia quid sibi indulgeant, recordaris; nempe, ut ab anno Artaxerxis Longimani vicesimo computare liceat; sic septuagesima hebdomas in tempus incidit, quo Jesus munere doctoris functus, inque crucem actus est: Hoc ergo illis est, *confirmare foedus multis*, quia Christi sanguine foedus novum sancitum est, inque gratiam Dei redimus. Addere forte paulo verisimilius possent, Arabibus ابرهه esse, *restauravit*: Christum ergo foedus suo

nobis

nobis sanguine restaurasse, quod facilius sane intellectu erat, quam, confirmare foedus novum, eoque ipso tempore recens facienda. Hic ut nihil de chronologia dicam inverecunde sumpta, est id quoque suspectum, quod de fatis urbis interroganti Danieli, de Messia respondetur; hebdomadesque urbi statutae, non in interitu urbis, sed in morte Messiae definunt: postquam diu adhuc urbs (per integras certe hebdomadas annorum quinque) stetit. Sumitur denique, *unam hebdomadem*, esse, ultimam septuaginta hebdomadum, quae una elapsis VII et LXII hebdomadibus sit reliqua. Sed hoc ipsum legibus grammaticis non convenire, paulo post videbimus; quod donec fiat, lege interea haec Anglica: *and he shall confirm the Covenant with many for one Week*: Tuisque ipse auribus judica, possintne significare, ultima hebdomade foedus confirmatum iri?

iri? Immo vero id dicunt, foedus confirmatum iri, nec tamen diuturnum fore, sed unam modo per hebdomadem duraturum.

Quaeris, quid ergo verbis, הנביר ברית לרבים, faciam? Supra jam fassus sum, non satis ~~me~~ ea expedire. In mentem mihi venit, foedus poni posse pro foederatis seu conjuratis, propria pene Hebraeis constructione, ברית לרבים esse posse, foedus multorum, verbumque הנביר aut, rem fortiter agere, aut idem, quod Arabibus نجبر, efferre se, rebellare. Ita sane pulchra prodire, historiaeque eximie conveniens, sententia: *rem fortiter aget conjuratio multorum per integram hebdomadem*: tot enim annos, ut deinde dicam, bellum Judaicum duravit. Nec est quidquam in hac interpretatione, quod grammatica non probet. De ברית, constructione ad sensum, masculine posito, supra jam monui. Lamed praefixum
saepif-

saepissime Hebraeis eum designat, cuius aliquid est ut, *מזמור לדוד*, *psalmus Davidis*: sic ergo *ברית לרבים* esse queat, *conjuratio multorum*. Et tamen timere huic interpretationi non desino, seu potius, textui adhuc ipsi metuo, ne aliquo naevo laboret. Utinam opus Kennicotianum jam prodiisset! aut si id optare nondum fas est, utinam mihi nunc statim coram adire liceret Kennicotum, eumque interrogare, nihilne in hoc loco variae lectionis, post ea quae mihi per Te misit, observatum sit ab his, qui publicis sumtibus codices contulerunt? Ut plane fatear, quae animo suspicio oberret, innumeris in locis Beth pro Caph posuerunt librarii: jam cum una vox, *ברית*, tam fit insolenter hic posita, ut constructionem impediat, quaerere fas sit, nullusne codex per Caph, *ברית*, sive adeo ut verbum, *ברית*, habeat? *praevalabit, exscindet multos, per hebdomadem unam,*
boc

hoc sensu: imperator, quem dixi, exterius praeualebit Judaeis, semper eo in bello superior, septemque per annos ingentes strages edet. Vides, me nihil ex ingenio mutare, sed modo (id tamen non temerarium) interrogare, nullusne codex in textu adfecto, ac pene a me deposito, aliquid ejusmodi habeat? Interea autem haec verba ut incerta et adfecta sepono, et a reliquis sejungo, duas modo voces, quarum lectio et interpretatio certior,

שבוע אחד

hebdomas una,

illustraturus.

Volunt plerique, hebdomadem unam dici, ultimam seu septuagesimam: illam nempe, quae post VII et LXII hebdomadas superest. Id vero vix fert grammatica Hebraica: si enim de certa aliqua hebdomade, ea una quae adhuc de LXX superest, sermo esset, nonne ipse Anglice diceret cum articulo,

and

*and the one Week shall confirm the Co-
venant ?* aut Gallice: *et la semaine, qui
reste encore ?* Nos sane dicturi eramus :
die letzte woche, aut, die eine woche
Ergo et Hebraice cum Hepraefixo scri-
bendum fuisset, והשבוע האחד. Hoc
unum observatum toti quoque obstat
LXX hebdomadum in 7, 62, et 1, dis-
tributioni, ex lectione Masorethica fa-
ciendae; eoque pertinet, ut emenda-
tiones versus 25 supra tentatae, paulo
fiant, quam fuerunt hucusque, verifi-
miliores.

Ergo haec potius mens oraculi, ea,
quae verbis ambiguis mihi obscuris,
הגביר ברית לרבים, praedicuntur, *inte-
gros septem per annos duratura*. Haec
annorum hebdomas quae sit, dictu
erit difficillimum ex consueta inter-
pretatione ac lectione; facillimum, si
ea vera sint, quae ad versum 25 et 26
tentavi. Nempe 490, 70, et 62 annos
lunares computantes, deveneramus ad
annum

annum Usserianum 4069, Christi 65 et 66, ultimum Judaeae pacatum. Sub finem ergo anni 4069, sive, ut nunc potius aeram christianam sequamur, anno Christi 66, bellum Judaicum coepit, per integrum septennium usque ad annum Christi 73, quo Masada capta est, duraturum. Sed haec distinctius dicam, quia, prout de initio et fine belli statuas, possunt aliquot menses ei, sive ab initio sive in fine, addi demique.

A mense ergo Majo belli initium computat Josephus, quod illo mense Caesareae occasio belli data est, petulanter sacrificatis in ipso synagogae Judaicae aditu avibus: l. ii. de Bello Jud. c. xiv. § 4. καὶ προσελάμβανε (*simul cepit initium*) τὴν ἀρχὴν ὁ πόλεμος, δωδεκάτῳ μὲν ἔτει τῆς Νέρωνος ἡγεμονίας, ἐπ'ακαιδεκάτῳ δὲ τῆς Ἀγρίππα βασιλείας, Ἀρτιμισίῳ μηνός. Statim post Masada, inexpugnabile Arabiae castellum,

5
o
c
o
n
-
c
o
t
,
n
e
-
e
o
e
-
-
x
t
-
l,

lum, bellique et initium et finis, caeso Romano praesidio a Judaeis occupata, repudiataeque Hierosolymis in templo pro Caesare victimae, quod verius ipsius belli geri coepti initium : nec obnititur Josephus, sed potius addit, postquam haec narrasset, *τῆτο δὲ ἦν τῆ πρὸς Ῥωμαίους πολέμου καταβολή.* (de B. Jud. l. ii. c. xvii. § 2.) Possis tamen, quia nondum in Judaea ipsa armis dimicatum, aliquot menses differre verum belli initium. Augusto autem ejusdem anni die xv et xvi (*πεντεκαίδεκάτῃ ἦν Ἀώς μηνός:* Joseph. l. ii. c. xvii. § 7.) Antonia a rebellibus vi capta praesidiariiue Romani trucidati. Quod si, ne hic quidem coepisse bellum velis, ultra tamen Octobrem hujus, quem dixi, anni, differri nequit: hoc enim mense sub ipsis Hierosolymae moenibus aperto jam Marte bis dimicatum; primo praelio Cestius Gallus a Judaeis in fugam

conjectus, altero victor, urbem quoque cepit, sed captam deseruit. Narrat rem Josephus B. J. l. ii. c. xix. ac ne de mense dubites, in quo aliqui errarunt, duo scito: primo haec statim post festum tabernaculorum evenisse; festum autem tabernaculorum non, ut hucusque creditum est, in Septembrem, sed in Octobrem incidisse; qua de re regi in dissertatione de mensibus Hebraeorum: deinde ipsum Josephum paragrapho 4 ejus, quod indicavi, capitis, haec omnia facta narrare mense Hyperberetaeo, id est, Octobri. Ergo bellum Judaicum initium habuit, anno Christi 66, mense, prout computare Tibi lubuerit, Majo, Augusto, vel Octobri. Mihi quidem ad ea, de quibus ago, id perinde est: septem enim annorum bello, five quinque menses detrahat nimis diligens chronologus, five duos aut tres menses addat, tamen historicus *septennium* dicet, et *septennale bellum*; quodque historico licet, id nec prophetam

prophetam dedecabit. Nolui tamen vel haec minima negligere, quibus forte deinde utar. Sed pergam in chronologia hujus septennii texenda.

Anno Christi 70, mense Septembri ineunte, capta Hierosolyma, (Joseph. l. vi. c. 8. § 4. item, c. 10.) id vero est, si initium ducas

a Majo 66, - anno 4, mense 4;
ab Augusto 66, anno 4, mense 1;
ab Octobri 66, anno 3, mense 11;

Sed necdum bellum finitum, per tres adhuc annos duraturum.

Finis belli, ut a Josepho narratur, incidit in annum Christi 73, mensis tamen alius ei, aliusque assignari potest. Xanthici enim mensis, id est, Aprilis die xv sicarii ex Judaeis, qui Masadam tenebant, obsessi a Romanis, rerum summa desperatione mutuis caedibus conciderunt, postridieque ejus diei, Masada, belli finis, seu, ut ait Josephus, *ἔργον τῆ πρὸς Ἰουδαίους πολέμου τελευταῖον*,

N

in

in potestatem Romanorum venit. Vide Josephum de bello Judaico, l. vii. c. viii. § 4. c. ix. § 1. Ergo si a Majo mense anni 66 initium belli ducas, inque capta Masada cum Josepho finias, anni septimi mense duodecimo confectum, perque integros VII annos, ac vero solares, gestum est: sin ab Augusto, duraverit annos solares VI et menses VIII, id est, septem annos lunares demto uno circiter mense et dimidio: denique si ab Octobri, Cestique Galli pugna, VI annos solares et VI menses, id est, VII annos lunares demtis tribus fere mensibus et dimidio: sed vel historicus id septennium dixerit, quanto magis propheta, inceptum et pene ad finem perductum annum pro finito habens; quia in historia vix unquam dantur periodi annorum perfectae nullo demto additove die vel mense.

Possit quoque, si id quis velit, in paucos adhuc menses finis belli differri,

ferri, feriorque ei assignari. Post Masadam enim captam sicarii, primo in Aegypto, deinde in Cyrenaica rebellarunt, sed pene inermes sunt oppressi, partimque caesi; partim capti, ultimis hi suppliciis insaniam expiaturi. Facilis ac prope nulla pugna: Catullus tamen, Pentapolitanae Libyae praefectus, res in majus augebat, volebatque videri bellum Judaicum conficisse: τῷ πράγματι, inquit Iosephus l. vii. c. xi. § 2. πολὺν ὄγκον περιετίθει, μεγάλα πρὸς τραγῳδῶν, ἵνα δὴ δόξειε καὶ αὐτὸς Ἰσραηλικὸν πόλεμον κατωρθώκειναι. Haec aliquot, ut videtur, mensibus post captam, Masadam evenerunt, ut si hic finem belli facias, possis forte integrum a Cestii Galli pugna septennium, lunare certe, computare. Sed, ut jam dixi, de mensibus non laboro: nec, qui tricennale bellum nominat, historicus, ridicule diligens inquirat, redun-

dentne aliqui menses supra xxx annos, an desint.

Est hoc notatu dignissimum. Numeros superiorum versuum utcumque aut legamus aut interpretemur, hebdomas aliqua fatalis annorum versus finem portendi videtur, bellumque Judaicum utcumque computes, septennium, aut perfectum, aut paucis mensibus sive defectivum sive redundans, Josephum si audias, septennium perfectum solare, id est, septennium lunare et $2\frac{1}{2}$ menses duravit. Ambigenti adhuc, nec satis digitis meis credenti, hebdomadem Danielis urbi ultimam, et Josephi septennium belli Judaici, unum idemque tempus esse, paulo post dubitationem excussit id, quod sequitur:

וחצי השבוע ישבית זבח ומנחה

et medium illius hebdomadis abolebit sacrificia cruenta et incruenta: (i. e. sacrificia omnis generis.)

Medium

Medium hebdomadis non mathematico sensu et exacto accipio, sed eo; quo historicus posuerit, medium belli septennalis memorans.

Totum bellum Judaicum sua sponte in duas periodos fere aequales dividitur; primam, quatuor circiter annorum, ab initio usque ad captam a Tito Hierosolymam; alteram, a capta Hierosolyma, usque ad captam Masadam; aut, si malis, reliquias belli in Aegypto et Libya pacatas, quae trium circiter annorum est. Non diu ergo ante captam Hierosolymam, nescio quo die, sed die xvii Julii Tito id Vespasiano compertum, jure sacrificium in urbe obessa intermissum. (Joseph. l. vi. de Bello Jud. c. 11. § 1.) Hoc ergo factum, si initium belli computes

a Majo 66,	- - -	anno 4, mense 2;
fin ab Augusto 66,		anno 3, mense 11;
denique si ab Oc-	}	anno 3, mense 9;
tobri 66,		

inciditque in medium septennii hujus belli.

Scio, communem interpretationem haec ad mortem Christi referre, quae media hebdomade septuagesima, maximum sacrificium praestando omnia sacrificia abrogaverit. Non repetam, chronologiam obstare, nisi pro lubitu ab anno vicesimo Artaxerxis Longimani computare incipiamus: id unum ex Te quaeram, possisne, *abolebitur sacrificium cruentum et incruentum*, nullo alio indicio sic intelligere, *maximum et verum sacrificium offeretur*? Accedit, quod xxxvi integros post mortem Christi annos oblata adhuc sunt in templo sacrificia; nec ab his modo Judaeorum, qui magnum Christi sacrificium repudiarunt, sed et a christianis, atque adeo ab apostolis. Anno certe Christi 60, ut ex Aët. xxi, 20—27. constat, et christiani Hierosolymitani, legis Mosaicae studiosissimi, sacrificia

— a

crificia offerre solebant, adeo probante Jacobo apostolo, ut Paulo quoque suaderet, sacrificii offerendi occasionem captare, sumtusque in Naziraeorum quorundam sacrificia impendere: quod et fecit Paulus, non displiciturum Deo ratus. Tolerabat ergo, nisi apostolos nostros abdicare velimus, sacrificia Deus; nec ita abrogaverat, ut vetaret amplius offerri, licet, quod facile largior, non amplius posceret. Adde, Daniele, pro populo, urbe et templo deprecantem, responsum de urbe et templo accipere: estne verisimile, in hoc ipso responso *abolitionem sacrificiorum* faustum quid et salutare, nec potius templi sacrorumque interitum, sonare?

Re ipsa perpurgata liceat de singulis verbis, maxime de varietate lectionis addere; quam negligere in oraculo culpa librariorum laborante, religioni mihi duco.

Pro activo, יִשְׁבִּית, *cessare faciet*, passive habent LXX, ἀρθήσεται, *auferetur*, eosque sequuta versio Arabica utraque, et utraque, cum vetus, tum vulgata nunc, versio Latina. Posterior neutraliter habet, *deficiet*. Videntur legisse, יִשְׁבִּית, exiguo unius dimidii ductus discrimine. Contra Theodotio et Syrus consuetae lectioni Hebraicae opitulantur. Sententia manet, utcunque legerimus, eadem.

Pro זֶבַח Cassellanus codex a prima manu habet, הַזֶּבַח (THE Offering, cum articulo) sed He duplici linea transfixum est a correctore. Locum certe tueri salva grammatica nequit, quia sequens sacrificii nomen, מִנְחָה, articulo destituitur.

Gravior altera varietas, מִזְבֵּחַ (*altare*) quam pro זֶבַח in suo exemplo invenisse Theodotio videtur: vertit enim: θυσιασθήσιον καὶ θυσίαν, (*abolebit ALTARE et victimam*)

victimam) affeclam habens Arabem priorem.

Pro מנחה (*munere farreo*) σπονδήν, *libamen*, habent LXX: inscitiane, (ignorantiae enim eos in Daniele adcusat Hieronymus, laudans ecclesiam, quae lectu indignos non legat) an aliam ob rationem, non definio. Aliud si legerunt ductibus cum מנחה *conveniēns*, et *libatorium sacrificium* significans, erit forte, מנקה, una modo litera diversum: Syris enim נקי est, *libare*, unde מנקיות, *libatoria instrumenta*, Exod. xxx. 29. dicta arbitror. Sed hoc utcunque sit, parum refert, consueta enim lectio multo verisimilior.

ועל כנף שקוצים משמים

et super alam abominationum vastator.

Jam ad verba deveni, quorum explicationem plane despero, nec meam linguae ignorantiam modestè adcusans, sed librariorum errorem. Possem, fateor, aliquem ex illis sensum, nec

incommodum, exsculpere: *et tractui abominabili superveniet vastator*: id est, Judaeae, urbi, et templo, imparis jam Deoque odiosis, vastator imminet, Arabibus enim, كَنْف, *ala*, tractum quoque et regionem designat. Sed, ut deinde videbis, alia hic omnia legerunt antiquissimi, ut operam ludere videatur, qui consuetae lectioni explicandae impendit, antequam de ea, lectionumque varietate, certius constet. Dicam tamen, quid fere moliantur.

Syrus plane ut est in Hebraicis vertit, ab hoc ergo nihil novae lucis petendum, Theodotio, aliter legens, (וְעַד כְּנָף מְשִׁים) obscurius etiam vertit, καὶ ἕως πλεονείας ἀπὸ ἀφανισμῶ, (*et usque ad alam a devastatione.*) Sed forte haec verba vitiosa sunt culpa librorum, scripsitque ipse interpres, καὶ ἕως πλεονείας ἀφανισμῶς, *ad alam, i. e. ad extrema quoque pertinet devastatio, omnia vastabuntur*: sic enim ex eo vertit,

vertit, qui nunquam Hebraica legit, Arabs prior, ^{وَالْيَ أَكْنَاحُ يَكُونُ الْفَسَادُ} Est haec certe sententia non inepta, textui quidem masorethico non respondens, sed hanc lectionem ^{ועד כנף משמם} supponens.

Sunt qui *alam* abominationum intelligunt aquilas Romanas, super quas sit, id est, quibus praesit *vastator*, Titus Vespasianus. Ea et mihi explicatio olim visa est reliquis melior: fatendum tamen, nullo certo exemplo adhuc constare, כנף sive Hebraeis sive Arabibus Syrisve *alitem* significare; quod enim hujus significationis exemplum adferunt, Genes. vii. 13. כל צפר, כל כנף redduntque *omnem volucrem, omnem alitem*, multo melius verti potest *omnem volucrem omnis alae*, omnes volucres; ut alis diversae sunt, quibus in hunc usque diem a naturae peritis, Linnaeo quoque, distinguuntur, inque sua genera dispescuntur. Certe ille

locus novae significationi stabiliendae non sufficit.

Sed quid explicationibus verborum immerer, quae forte ipsa in mendo cubant. En varietatem lectionis.

1. Pro *לְ* et *super* Theodotio, eumque sequutus Arabs prior, legit *לְ* et *usque ad*. Est in hac lectione solus, ideoque facile repudiandus.

2. *שְׂרָפָה* *abominationes*, omittit Theodotio, ejusque interpres Arabicus. Et hoc in singularibus, quae facile repudio, numerandum.

3. *שְׂרָפָה*, in statu constructo, id est, ut genitivum regens, legerunt LXX, ver-
tentes *abominationem vastationum*:
βδελυγμα ἐρημώσεων. Sic sententia erit:
super כְּנָה fore abominationem vastationum. Concinit illis Christus in evangeliiis Matthaei, Marci, Lucae: sed de eo consensu plura infra sub quinta lectionis varietate.

4. Pro-

4. Pro defectivo כממ codex aliquis Kennicotianus plene כממ legit, ut Tu mihi indicasti. Sed hoc nihil ad sententiam.

5. Quod autem caput rei est, antiquissimus quisque pro כנ (ala) nescio quid, sed tamen aliter legit, substituitque aut templum, aut omnino locum sanctum.

Primi LXX verterunt, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερόν βδελυγμα τῶν ἐρημώσεων ἔσαι, et *super sacrario abominatio vastationum erit.*

Matthaeus, Christi sermones referens, non Graece sed Hebraice habitos, haec ei verba tribuit : ὅταν ᾖ ἰδῆτε τὸ βδελυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ τῷ προφῆτῃ, ἕως ἐν τόπῳ ἁγίῳ, c. xxiv.

14. Concedo equidem, interpretem Matthaei Graecum, verba Danielis ex LXX fumere potuisse ; (quamquam ne id quidem facere videtur, LXX enim habent ἐπὶ τὸ ἱερόν, ille, ἐν τόπῳ ἁγίῳ, verbis aliis :) sed tamen et hoc liquet, Christum,

Christum, Chaldaice loquentem, et
 Hebraica citantem, nihil in hoc ipso
 Danielis loco de, *ala*, sed nomen, *loci
 sancti*, reperisse. Paulo aliter Marcus
 c. xiii. 14. ὅταν δὲ ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα
 τῆς ἐρημώσεως, τὸ ρηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ, ἐςὼς
 ὥρα ἔδει. De loco sancto loquitur,
 sed eum verecundiae caussa non no-
 minat, ubi inquinari dicitur, pioque
 usus euphemismo, describit ut locum,
 in quo non stare oporteret abomina-
 tionem vastitatis. Magis adhuc para-
 phrastice, pro loco sancto Hierosoly-
 mam nominans, Lucas, c. xxi. 20.
 ὅταν δὲ ἴδῃτε κυκλαμένην ὑπὸ στρατοπέδων
 τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε γινώτε, ὅτι ἤγγικεν ἡ
 ἐρήμωσις αὐτῆς. Mitto eos interpretes,
 qui Graeca lxx interpretum verte-
 runt, veterem Latinum, Arabem poste-
 riorem, Hieronymumque, qui forte in
 honorem citationis evangelistarum in
 Vulgata, quam nunc legimus, posuit :
et erit in templo abominatio desolationis.

Varia

Varia tentarunt interpretes, ne Christi citatum a Danielis textu Hebraico discrepare videretur. כנף, *alam*, dixerunt pro templo poni, quod templum haberet *πτερόγιον*, hoc est, *tectum arcuatum*, a Matthaeo c. iv. 5. commemoratum. Ipse talia credere olim didici: Tibi, qui nec his literis, nec his praejudicatis opinionibus, unquam imbutus es, merae desperationis esse videbuntur. *Tectum arcuatum* Graeci *πτερόγιον* vocant; nunquam, quantum novimus, Hebraei: Hebraica autem verba ex Graeca, id est, ex alienissima lingua, interpretari, quam est periculi plenum? Sed fac, tectum esse; tectumne simpliciter pro templo ponetur? Fac, et hoc licere, ne sic quidem Christo cum Daniele conveniet: Christus enim non ipsam aedem, quae tectum fastigiatum habebat, sed τὸ ἱερόν nominavit, quod nomen omnem locum sanctum significat, soletque, pro templo

plo positum, ita a ναῶ distingui, ut
 ναὸς sit ipsa aedes, ἱερόν totum tem-
 plum, antiqua Latini vocabuli latitu-
 dine, cum omnibus atriis et subdiali-
 bus. Nec negabo, ipsam quoque ae-
 dem ἱερόν dici posse: sed tamen certissi-
 mum habeo, Christum, cum haec elo-
 queretur, non de aede sacra Judaeorum
 intelligi velle. Ipse illum Lucas non
 ita intellexit; Hierosolymam enim no-
 minat, ubi Matthaeus et Marcus ἱερόν
 habent. Qui Matthaeum interpretan-
 tur, docere solent, versum 14 capitis
 xxiv. de eo tempore accipiendum esse,
 quo Cestius Gallus exercitum Hiero-
 solymae admovit; bis sub ejus moeni-
 bus pugnavit, adversa primum, deinde
 prospera fortuna: urbem victor ingres-
 sus est, templumque oppugnavit, ac
 finire bellum potuisset, nisi, ignotum
 qua de causa, recessisset. Eo tempore
 fugere jubet Christus, si quis velit salvus
 esse, nec cum urbe perire. Atqui illo
 tempore

tempore ipsum templi aedificium (ναός) nulla adhuc injuria adfectum, nullum in eo βδέλυγμα ἐρημώσεως, sed sola atriorum munimenta oppugnabantur. Ergo Christus, ἱερὸν nominans, non ipsam sacram aedem, uno tecto sanctum ac sanctum sanctorum complexam, intelligere potuit; sed, aut atria, totamque templi sacram aream subdialem, aut, si Lucae fides, urbem quoque sanctam, Hierosolymam.

Venit mihi, omnia circumspicienti, antequam lectionem consuetam abdicem, in mentem duplicis etymi, ex quo כִּנִּי templum aut urbem sanctam significare possit. كَنَف Arabibus inter alia est, *cingere, custodire*: eritne inde כִּנִּי *custoditus a Deo et sacer locus*? Aut, si hoc displicet, Thalmudicis כְּנוּפִיָּה *sacram congregationem, et, festum*, denotat; hocne ergo significatu LXX, et Christus, Hebraicum Danielis כִּנִּי

acceperint?—In neutro adquiesco, nec suspicari aliam lectionem desino.

6. Auget suspicionem, quod Josephus ex hoc versu aliquid de templo, quadratam figuram proxime ante expugnationem accepturo, exsculpsisse videtur. Libro enim sexto de bello Judaico, c. v. § 4. ὅπερ γε, inquit, οἱ Ἰουδαῖοι καὶ τὸ ἱερόν κατὰ τὴν καθαίρεσιν τῆς Αντωνίας τετράγωνον ἐποίησαν, ἀναγεγραμμένον ἐν τοῖς λόγοις ἔχοντες, ἀλώσεσθαι τὴν πόλιν, ἐπειδὴν τὸ ἱερόν γένηται τετράγωνον. Alium locum, praeter nostrum, speculare non poterat, nullum enim aliud de urbe a Romanis expugnanda vaticinium, in toto codice sacro legitur. כנף autem non est τετράγωνον, licet unum angulum significare possit: nisi ergo plane deliravit in oraculo ad destructam Antoniam transferendo, nomen aliquod templi, atque aliud quadranguli (hoc forte, רבוע, vel ארבעת כנפות,) legisse eum oportet. Ut autem plenius

quid praedictum velit Josephus, quid impletum, intelligas, hoc unum addo. Ipsum templum cum atriis quadratum erat, monti impositum, adhaerebat illi Antonia, porticibus cum templi atriis connexa, ac supra quadratum redundans. Has porticus Judaei paulo ante initium belli succiderunt, Floro thesauris templi imminente, adeoque Antoniam a templo separarunt, (l. ii. de B. Jud. xv. § 6.) nec diu post Antoniam combusserunt (l. ii. c. xvi. 5. xvii. 7.) atque sic templum plane quadratum effecerunt. Hic, si quid pro textu consueto a Josepho lecto dici possit, hoc unum superest, nemini tamen dictum, Josephum Schin in שְׁכִינָה, pro praefixo habuisse, malumque (fateor) grammaticum, vertisse, *ac super angulum, quem resecant, veniet devastator.* Nondum liquet.

ועד כלה ונחרצה תתך

על שומם

*et usque ad internecionem et festinatam
stillabit super devastatum.*

Haec quoque verba, licet Latine reddita, obscura tamen Tibi et barbara videbuntur. Habent alii; *et usque ad internecionem et decretam*, seu fatalem: sed recordaberis, quibus rationibus ductus, חרץ de summo studio et festinatione exponam. Hic quidem et Theodotio σπασμένη vertit, ea parte mecum consentiens.

Nec lectionis varietate haec pauca et ultima verba carent:

1. על (*super*) non legisse videtur Hieronymus, vertens, *perseverabit desolatio*.

2. תתך solus Theodotio videri potest ita et legisse et intellexisse, ut nos consuevimus, vertens, τάξει, *liquefcet*. Contra, *perseverabit* Vulgatae, et *requiescet* Syriacae versionis, alius lectionis
fufpi-

suspicionem facit. Septuaginta autem sine dubio ⲓⲛⲓⲛ, *dabitur*, legerunt; ver-
tentes, καὶ ἕως τῆς συντελείας καιρῶ συντέ-
λεια δοθήσεται. Videtur ergo et hic
mihi locus ita adfectus, ut interpre-
tari non auserim, antequam pluribus co-
dicibus excussis de lectione fiam cer-
tior. Tentarem forte, mutatis modo
primae vocis vocalibus, ⲓⲛⲓ, sic vertere:
et adhuc internecio, (i. e. nova strages) *et*
accelerata stillabit super desolatos; atque
de clade Judaeorum sub Hadriano inter-
pretari. Sed ne hoc quidem fatis ar-
ridet, ac parte vaticinii illustrata reli-
quam partem depono, donec lectio
fuerit plurium codicum collatione per-
purgata, non indecorum existimans ali-
quid nescire. Tu vero vale, et favere
perge,

Toti Tuo

Goettingae,
d. 16 Sept.
1771.

J. D. MICHAELIS.

EPISTOLA ALTERA.

VIR ILLUSTRIS,

Goettingae, die
24 Maii, 1772.

LITERAS Tuas, 23 Martii ad me datas, ineunte quidem Aprili accepi: sed ita fuit mihi totus ille mensis, et qui subsequerebatur, laboriosus, ut ante hunc ipsum vicesimum quartum Maii diem, vix horae spatium ad respondendum superesset. Urgebar enim ab his, quibus promissa praestanda erant. Ignoscas tarditati meae. Nunc ad ea, de quibus me interrogasti, festino.

Cum Danielis vaticinium, deducente me eo ac plane cogente historia, de annis lunaribus acceperim, quaeris, et recte certe ac Tuo jure quaeris, habuerintne Hebraei, aut illi, inter quos

quos Daniel vivebat, praeter solarem, annum etiam lunarem ?

Habebant vero Hebraei ; quorum singuli anni lunares erant, post lapsum duorum aut trium annorum intercalatione integri mensis ad solares redu-
cendi.

Nempe menses Hebraeorum omnes lunares erant, initium capientes a novilunio ; idque apud omnes constat : hac una de re dubitatur, noviluniumne verum, seu conjunctionem lunae cum sole, an primam lunae phasin Moïsis tempore spectarint ? sed ea disputatio nihil ad rem, de qua nunc quaeritur. Menses ergo lunares XII non poterant non annum lunarem facere ; maxime, cum nulli adderentur dies intercalares, ut fit apud aliquas gentes, sed initium quoque novi anni in primum diem mensis septimi, adeoque in novilunium, incideret.

Horum autem lunarium annorum ubi duo aut tres effluxerant, per legem Mosaicam de festis, plane necesse erat, eos intercalatione integri mensis lunaris, ad solis cursum, annumque solare, quodammodo revocari. Erat autem hic annus solaris non tam astronomicus, quam oeconomicus; id est, vel sine siderum coelique observatione, ex messibus et vindemiis discendus: quarum maturitates sequuti Hebraei, non quidem annum habebant solare, sed tamen suum lunarem ita solari adproximabant, ut post aliquot seculorum decursum, parum a solari abesset. Ita enim Moses festa tempora ordinarat ut,

1. Die xvi mensis primi (i. e. postridie ejus diei, quo agnus paschalis comederetur, hancque coenam primum sabbatum paschale insequeretur) manipulus aristarum recentium Deo offerendus esset.

2. Deinde

2. Deinde ex hoc die xvi mensis primi numerarentur septies septem, id est, 49 dies; intra quos messis, et post illos pentecostale festum, seu festum messis, ageretur, quo primitiae panis ex nova farina Deo offerendae erant.

3. In decimum quintum diem mensis septimi (Octobris nostri) festum tabernaculorum incideret, quo, vindemia finita, pro totius anni ubertate gratiae Deo agebantur.

Quibus de festis, eorumque ratione ad messes vindemiasque Palaestinae, in commentatione de mensibus Hebraeorum nonnulla habeo, aliis non dicta. Hanc Te habere credo: est undecima earum, quas hoc titulo, *Commentationes Societati Scientiarum per annos 1763--1768 oblatae a Jo. Dav. Michaelis*, ante tres annos seorsim edidi, Tibique, nisi fallor, misi.

Mensis ergo primus Hebraeorum semper is esse debebat, quo spicae maturef-

tureſcebant, ita, ut ejus medio maturae jam alicubi haberi poſſent. Lunaris ergo anni brevitatem, et a ſolari diſcrimine quoties accidebat, ut ejus menſis medio ſpicae nondum futurae in Palaestina viderentur, neceſſe erat, ante eum, integrum menſem, decimum tertium Hebraeorum, Judaeis noſtris Veadar dictum, intercalare.

Haec quidem fuſius non diſputo, cum nulla de illis controverſia ſit, niſi quod male lexicographi menſem primum Hebraeorum, qui Aprilis potius eſt, Martium vocare conſueverunt, quorum errorem, ſed qui nihil ad noſtram quaestionem, in commentatione de menſibus Hebraeorum corrigere ſtudiui.

Jam ergo cum annum lunarem non habuerint modo Hebraei, ſed et ſingulus unusquiſque annus lunaris eſſet, nullo omnino ſolari, ſed multis demum annis intercalatione menſium integro-
rum

rum propius propiusque ad solares accedentibus: non sane incredibile videtur, oraculum Danielis annos lunares sumere posse. Fateor tamen, nihil definiturus, sed omnia Tuo relicturus arbitrio, cum vaticinium ultra sexcentos annos complectatur, quo temporis intervallo lunares anni multis factis intercalationibus proxime ad solares redire solent, magis prima specie consentaneum videri, annos solares praedici. Hoc quoque spectans semper ad omnes lectiones annos solares tentabam, sed vaticinium cum historia comparans nihil inveniebam notabilis eventus, illos in annos incidentis: tentabam ergo et lunares annos, videbamque, sic demum eventum cum praedictione non mediocriter, sed accuratissime convenire. Nempe poterant homini Hebraeo solares anni praedici, fateor, sed et aliter res institui poterat, maxime in oraculo, aenigmatis aliquid
et

et sacrae obscuritatis habituro, nec intelligendo, antequam impleretur, ne arte humana exiri impendens fatum posset. Cum enim ea instarent tempora, quae ad lunam computata possent in duas rotundas annorum summas dispesci, LXX hebdomadam et LXX annorum, utraque temporis periodo insigni exitu determinata ac definita; contra, ad solis cursum redacta, numeris inaequalibus, quos vel aegre memoriae mandaveris, dividenda sint in 475 et 68 annos: ipse auribus judica, utrum sit et ad majestatem oraculi dictu augustius, et ad reminiscendum facilius?

475 anni oraculum sunt de caelo tibi redditum, super populo tuo et urbe tua sancta.

Tu ergo numerata a promulgatione hujus

LXX hebdomades oraculum sunt de caelo tibi redditum, super populo tuo et urbe tua sancta.

Tu ergo numerata a promulgatione

*jus de reaedificanda
Hierosolyma oraculi,
usque ad Messiam et
Imperatorem, 475
annos, et 68 annos,
et 60 annos.*

*tione hujus de re-
aedificanda Hie-
rosolyma oraculi,
usque ad Messiam
et Imperatorem,
LXX hebdomadas,
et LXX annos, et
LXII annos.*

Non diu ambiges credo, utrum sonan-
tius, ipsa rotundi numeri Hebraeis sacri
repetitione concinnius atque augustius,
denique ut memoriae mandetur, faci-
lius. Una adcurari poterit obscuritas
oraculi, ante eventum ancipitis. Sed
et hoc est ex oraculorum more, dig-
numque habetur Deo, inevitabilia prae-
dicente futura, partem eorum caliginosa
nocte premere, ut frustra vitare mor-
tales allaborent, caeci illo ipso mo-
mento, quod implementum praecedat,
suisque manibus ea molientes et perfi-
cientes, quae Deus illis minatus erat.
Recordare Josephi, ducis quoque re-
bellium

bellium Judaeorum, destructa demum Hierosolyma, hoc ipsum Danielis oraculum intelligere incipientis.

Sed de hoc satis: Tu arbitraberis. Ad aliam partem literarum Tuarum atque benevolentiae erga me Tuae venio. Miseras jam paulo antea schedam Reverendissimi Episcopi Oxoniensis, qua docebat, codicem Hebraicum Lutetiis repertum esse, plane eandem lectionem versus 27 habentem, quam ex Vulgata admirans et dubitans excerpseram: *et erit in templo abominatio*. Hoc quidem indicio uti nondum poteram, quod verba Hebraica non adscripta essent, quae ex Latinis conjicere nolebam. Kennicotum ipsum de illis interrogare propterea verecundiae erat, quod audirem, a multis illum de suis excerptis interrogari, quibus omnibus respondere nequeat; necesse ergo ei esse arbitrabar, nemini his de rebus per literas respondere, nec ut mihi gratum faceret

faceret, quemquam eorum, qui sunt in interrogando inverecundiores, offensum vellem ab eo recedere. Ipse interea Episcopus Oxoniensis, literis die 24 Martii ad me datis, concedente Kenicoto, mihi indicavit, pro ועל כנה משמם codicem Regium Parisiensem, numero 21 notatum, haec habere,

ובהכל יהיה שיקין משומם

Insignis fane lectio, nec cum Vulgata solum, sed et jam cum LXX (quorum vestigia in Arabica versione reperisse mihi videbar,) tribusque evangelistis, Matthaeo, Marco, et Luca, qui verbis discrepant, re concordant, receptamque lectionem unanimiter damnant, ita unice congruens, ut non possim non eam masorethica lectione habere veriore. Sed hoc adhuc mediocre, nisi aliud majus, ex hac lectione lumen exsisteret, de quo forte ne Episcopus quidem Oxoniensis, illud mihi donum imper-

tiens,

tiens, tum cogitabat; nunc iudex futurus atque arbiter eorum quae elicere ex suo dono ausim. Recordaris, quae de Josepho scripsi, his ipsis (ut putabam) in verbis inveniēte, *templum vastatum iri, quando resecta arce Antonia quadratum esset factum*. Aliter ergo Josephum legisse constabat, quid legisset, conjectura assequi non poteram. Jam plana sunt omnia. Nempe eandem lectionem habuisse videntur, cum Josephus, tum LXX, Matthaeus, Marcus, Lucas, Hieronymus, quae in codice Parisiensi est inventa. Haec enim, prout appelles, vocalibusque animes, duplicem admittet interpretationem:

I. Si שִׁכּוּט (Shikkuts) adpelles, ea prodibit sententia, quam Hieronymus expressit, *et in templo erit abominatio vastationis, vel, vastantis*. Orthographia his paulo videbitur insolentior, qui bibliis impressis adsueverunt, vix unquam in syllaba, brevem vocalem requi-

requirente, Jod habentibus. Rabbinicis illa Chaldaicisque scriptis usitatior, sed et frequens in antiquis codicibus Hebraicis ; ut Cassellano, ac fragmentis Gothanis. Mittam Tibi propediem per cursorem Regis trimestrem secundam partem bibliothecae meae Orientalis ; in qua pag. 202. 203. 204. 205. 237. 238. plura hujus orthographiae exempla collecta reperies ; aut reperient illi, quos de quaestione grammatica linguae Hebraicae interrogaveris.

2. Eaedem autem literae verbi ita pleniore orthographia scripti efferri quoque possunt, שִׁיָּיִשׁ (Shejjakots,) hac proditura sententia : *et in templo erit is, qui abscindet, vastator.* Sic accepit Josephus, ita interpretatus : *si quis templo Antoniam, quae ultra quadratum templi exsistebat, abscinderet a templo, illudque quadratum efficeret, ominosum id fore, tempusque jam instare, quo templum vastetur.*

Vix insignius exemplum reperiri posse autumem, ostensuro in codicibus Hebraicis latere lectiones, dignissimas quae eruantur, nec aut supervacaneum laborem suscipere communem amicum, Kennicotum, aut Britannos, falsa spe et inani delusos, sumtus liberaliter impendere. Licetne enim dubitare, quin haec codicis Parisiensis lectio, in quam conspirant, diversimode eam interpretati, primo LXX, Matthaeus, Marcus, Lucas, Hieronymus, deinde Iosephus, aliam plane ex ea sententiam eliciens, verior sit ea, quam nunc in bibliis impressis legimus, cum istorum, quos modo nominavi, aut antiquorum, versionibus, aut citatis, neutiquam conciliandam?

Jam ut uno oculorum conjectu lustrare possis, quae mihi post longas dubitationes visa sunt de LXX hebdomadibus Danielis verisimiliora, paucis verbis complectar sententias, oraculo caelesti mihi inesse visas: idque ita,
ut

ut in verbis versus 27 ובהכל יהיה שקוץ
 sequar lectionem codicis Parisiensis, ubi
 autem nihil adhuc statuere potui, omit-
 tam dubia verba, proque iis puncta
 ponem.

SEPTUAGINTA TIBI HEBDOMADES PROMITTUN-
 TUR, URBI GENTIQUE TUAЕ FELICES ET PRO-
 SPERAE, QUIBUS AB IDOLOLATRIAE CRIMINE PU-
 RUM SE PRAESTABIT POPULUS, SACRIFICIA OF-
 FERENTUR, ANTIQUA REDIBIT PIETAS MORUM-
 QUE PROBITAS, VATICINIA JEREMIAE IMPLEBUN-
 TUR, EVENTUQUE OBSIGNABUNTUR DICTA PRO-
 PHETARUM, REDITUM POPULI PROMITTENTIUM,
 TEMPLUMQUE INAUGURABITUR ET UNGETUR.

[Hi ergo 490 lunares anni sunt, 474
 aut 475 solares, qui ab edito oraculo
 usque ad annum 3941 fluxerunt, sem-
 per in melius euntibus rebus Judae-
 orum, urbe temploque instauratis, po-
 puloque, sub Persis benigne habito, ido-
 lolatriam plane deponente et perhor-
 rescente; gratioso deinde apud Alexan-
 drum ejusque successores plerosque, ac
 tandem, cum infesti ei esse Syri inci-
 perent, felicissime res gerente, postque
 insignes victorias sui juris facto: cujus

felicitatis finis annus 3941, quo Hierosolyma a Pompeio capta, populusque duris et aeternis dominis, Romanis, subiectus est.] HAEC AUTEM UT PLENUS ETIAM ATQUE ADCURATIUS SCIAS, NUMERA TIBI ET BENE DISTINGUE TRES TEMPORUM PERIODOS, AB HUIUS IPSIUS DE REAEDIFICANDA HIEROSOLYMA ORACULI PROMULGATIONE, USQUE AD MESSIAM ET IMPERATOREM [Titum Vespasianum] FLUXURORUM.

1. PRIMAM, SEPTUAGINTA HEBDOMADUM. [i. e. 490 annorum lunarium, seu 475 solarium, anno 3941, quo capta est a Pompeio Hierosolyma, populusque Judaicus, jam ad sequiora vergentibus fatibus, in ditionem Romanorum venit, desinentium.]

2. SECUNDAM, SEPTUAGINTA ANNORUM [i. e. 67 aut 68 annorum solarium, usque ad annum Usserii 4009, quo Iudaea in formam provinciae reducta, primusque sub Quirinio census actus est.]

3. TER-

3. TERTIAM LXII ANNORUM [i. e. sexaginta annorum solarium, usque ad annum 4069, seu Christi 66, quo anno finito statim bellum Judaicum coortum est.]

AEDIFICABITUR AUTEM HIEROSOLYMA, PRIMO IN VICI MOREM, DEINDE ET URBS MUNITA MOENIBUSQUE CINCTA. SUCCEDENT AUTEM ITERUM CALAMITOSA TEMPORA, SUB QUORUM FINEM, NEMPE POST ILLOS, QUOS DIXI, LXII ANNOS, MESSIAS INTERITUM REBUS ADFERET, JUDICIUMQUE HABEBIT, ATQUE IPSE, CUM IMPERATORE VENTURO, URBEM AC SANCTUARIUM EVERTET.

[Statim post annum 4069 orietur ultimum illud et exitiale bellum, quo Messias, armis usus Vespasiani et Romanorum, urbi, templo, sacris, rei publicae Judaeorum interitum adferet.]

FESTINABITUR AUTEM HUIUS BELLI FINIS,

[Hierosolyma incredibili vi oppugnata, et spe quoque Titi Vespasiani citius expugnata] ET SEPTENNIIUM. [Septennium duravit bellum

Judaicum.] HUIUS SEPTENNII MEDIO DESINENT SACRIFICIA, [anno Christi 73

Julio

Julio mense, jube sacrificium inter-
mitti coeptum, quod obsessis victimae
jam non suppeterent,] ET SUPER TEM-
PLUM VENIET VASTATOR, ET
.

Haec puncta non aegre feres, malef-
que verecundum audire philologum,
dubitando ad vera adnitentem, quam
nimis confidentem, nihilque se ignora-
re professum ex tripode interpretem.
Vides, quid adhuc ipse anquiram, ac
quibus in rebus codicum manuscrip-
torum opem, versionisque septuaginta-
viralis, diutius in officina typographica
morantis, desiderem. Sunt plura in
Daniele, in numeris quoque, vix satis
ad liquidum perducenda, donec Ken-
nicotianam codicem collationem ha-
beamus.

Objectum nostri a Porphyrio Judaeis
et Christianis, ita Danielem clare ac
distincte vaticinari, ut suspicari liceat,
spurium esse librum, post res demum
gestas

gestas ab impostore aliquo confictum. Ea vero suspicio in hoc, quod tentavi, oraculum omnino non cadit, cujus si eae sunt lectiones verae et genuinae, quas ex codicibus erutas interpretatus sum, non potest non verissimum esse et manifeste divinum vaticinium; utpote diu ante implementum, notum jam atque evulgatum, idque ipso teste Porphyrio. Volebat enim Porphyrius, statim post Antiochi Epiphanis tempora, aut illo adhuc vivente, compositum fanatica fraude Danielis librum, unde vera dicat, et nimis etiam exacte dicat, ut historicum tibi legere videare, usque ad Antiochum Epiphanem, post illum aut fiat taciturnior, aut inani spe Judaeos decipiat: fatetur idem, diu illum jam Graece lectum fuisse, ut vel suspicetur, ab impostore, Graeca primum lingua, fuisse evulgatum. Jam vero ipse ille annus 490, Usserii 3941, quo in sequius versa res Judaeorum

sub

subsidere inceperunt; capta à Pompeio Hierosolyma, integro seculo serior est morte Antiochi Epiphanis. Christus praeterea, multis ante bellum Judaicum annis, librum Danielis, atque adeo hoc ipsum vaticinium, ut notum citabat: Iosephusque de Daniele, ut antiquo scriptore loquitur. Neque hunc testem cito contra Porphyrium; potuisset enim, fateor, librum ante 240 annos confectum, critico errore, pro genuino habere: at puerne jam, ac diu ante bellum Judaicum, cujus ipse pars magna fuit, legerit Danielem, jam tum pro antiquo libro habitum, id quidem non poterat non certissime meminisse, ac sibi ejus rei sine omni errandi formidine conscius esse. Et tamen in hoc libro, Christi tempore, Iosephoque puero, jam lecto, belli Judaici initium, septennium quoque quo duraturum erat, et alia clarissime praedicuntur. Quod si ergo vera est interpretatio quam ten-

tavi, novo argumento veritas religionis
revelatae, non illo quidem quo pleri-
que ufi sunt, sed alio luculentiore, con-
firmata videbitur. Sed haec alio tem-
pore fortassis tractabo, prolegomena
in Danielelem conscribere et edere si
quando vacaverit, in quibus de Por-
phyrio et Josepho, Danielis lectoribus,
copiosius agendum. Jam vale, et fa-
vere perge

Toti Tuo

JOANNI DAVIDI MICHAELIS.

EPISTOLA TERTIA.

VIR ILLUSTRIS,

Goettingae, die
5 Dec. 1772.

QUAMVIS me confcio meas literas typographo tradideris, habeamque in manibus epistolas duas superiores typis descriptas; malim tamen me inter scribendum Te solum, non alios lectores, cogitare, eodemque familiari tenore, quo coeperam, usque ad finem pergere.

Cum me jam Septembri mense nactum scias, quam uterque tantopere desiderabamus, septuagintaviralem Danielis versionem, Romae, ex bibliotheca Chisiana, in qua hucusque latuerat, editam; interrogas, novaene quid ex illa lucis nostro adfulgeat vaticinio? fulciatne ac juvet ea quae tentavi? habeatne eas lectiones, quas ex
duobus

duobus codicibus proposui, novamque illis interpretationem superstruxi?

Antequam ad haec respondeam, aliquid de septuagintavirali versione Danielis, nondum Tibi visa, dicendum, sed quod plenius disputatum invenies exemplisque confirmatum, in tomo quarto Bibliothecae Orientalis. Ipsam quoque versionem, quam et seorsim, et cum notis dissertationibusque Romanorum Editorum typis jam describi curo, forte et notas quasdam meas adjecturus, brevi habebis.

Est autem versio septuagintaviralis multo in Daniele liberior, quam aliis in libris esse solet, atque valde paraphrastica, magno tamen pericoparum discrimine, ut vix videatur totus Daniel, plures libellos, initio forte seorsim editos, complexus, ab uno eodemque interprete Graece redditus esse. In tertio enim, quarto, quintoque capite nonnunquam ita verbis sententiisque

diffident Graeca a Chaldaicis, ut vix possit diversitas ad solam lectionis varietatem aut paraphrasticam licentiam referri, sed videantur duae diversae proponi narrationes ejusdem historiae. Alibi pressior est interpretatio, ut in capite primo, secundo, octavo, primisque 24 noni: hic tamen ipse pressior interpres est valde paraphrasticus. Versus autem 25, 26, 27, nostri capitis incredibili licentia sunt interpolati, transpositi, mutati, vexati: partim forte, quod interpreti obstinatum erat, annum Graecorum 139, apostasiam Oniae, atque ea quae sub Antiocho Epiphane acciderunt, in illis invenire, res sibi notas; partim, quod et librarii multa turbarunt.

Quod autem olim Porphyrius suspicabatur, hunc, quem nunc tandem ex Bibliotheca Chisiana recuperavimus, Graecum Danielem textum archetypum esse, ab impostore aliquo Judaeo

daeo Graece loquente confectum, ac postea demum Hebraice et Chaldaice versum, id totum concidit, lecto hoc (quem pro archetypo fraudis habuit Porphyrius) Graeco Daniele cumque Hebraico et Chaldaico comparato. Signa versionis tam manifesta sibi impressa habet, jam Chaldaicis (unius litterae Chaldaicae culpa) prave aut lectis aut intellectis; jam, sicubi de sensu Chaldaicorum ambigebat, duplici eorum versione facta, ut ipsi ne pene Porphyrio, si viveret, persuasurum putem, non ex Graecis Chaldaica, sed ex Chaldaicis et Hebraicis Graeca versa esse. Verum et hac de quaestione plura invenies in tomo quarto Bibliothecae Semestris Orientalis, post paucos menses prodituro.

Deprehendi quoque (nec id praeter expectationem mihi accidit) septuagintaviralem Danielis versionem haud paucis in locis, aut ex alia Graeca, Theo-

dotionis plerumque, aut interpretatione marginali, esse interpolatam; alibi autem mancā. Non melius me de ea sperasse aiebam: habemus nempe ex uno codice Chisiano editam, qui nisi est omnis vitii expers, non poterat ex illo solo sperari editio nullibi manca, nullibi interpolata. Novimus, in reliquos omnes libros versionis septuagintaviralis multa irrepsisse, quae non LXX interpretum erat, sed Aquilae, Symmachi, Theodotionis, eaque de re jam ante plusquam mille annos conquestum esse Origenem: putabimusne, unicum, quem nacti sumus, codicem Danielis ab hac labe immunem esse? Sunt ergo Graeca non sine critica dubitatione legenda; idque hoc ipso trimestri feci, studiosis Graecum Danielem explicans.

Jam ad duas lectiones, de quibus maxime quaeris, p. 88 et 94, ex duobus sumtas codicibus manuscriptis, cumque

que eventu comparatas, accedo. Aves
scire, confirmentur a septuaginta in-
terpretibus.—Injucundum fane Tibi
erit auditu, versionem nostram, aut
certe codicem, ex quo edita est, Chi-
sianum, tota ea versus vicesimi quinti
parte carere de qua interrogas, nihil-
que habere praeter haec, καὶ γνώση,
καὶ διανοηθήση, καὶ εὐφρανθήση, καὶ εὐρή-
σεις πρὸς ἄγματα ἀποκριθῆναι, καὶ οἰκο-
δομήσεις Ἱερουσαλὴμ πόλιν Κυρίου: reliqua
omnia, a Messiae nomine (משיח) usque
ad finem versus deesse, incertum
utrum interpretis culpa, an librarii.

Nec quidem de lectione Cassellani
codicis, p. 88 proposita, multum la-
boro, aut eam codicum versionumve
consensu egere puto: quod mihi enim
tunc, cum primas ad Te literas da-
rem, in mentem non venerat, id postea
vidi, ex consueta etiam et vulgari bib-
liorum impressorum lectione, שבעים
הנה, eandem prodire sententiam,

quam lectio Cassellana fundit, *septuaginta hebdomades*, modo his punctis instruuntur, שבעים שבועות. Noli audire, si quis Hebraica mea legens opponat, nomen hebdomadis esse hic singularis numeri, ac tale a me vitium admitti, ac si quis Latine dicat *septuaginta hebdomas*. Non vero hoc vitium est Hebraeis, sed regula, ubi nomen rei nomini numerali postponitur: si enim nomen numerale sit denario majus, solent, non aliquando sed plerumque, postpositum nomen rei numeratae in singulari efferre, ut שבעים שנה *septuaginta annus*, pro *septuaginta anni*. Neque objici mihi debet, quod nomen hebdomadis non hic masculine, שבע vel שבוע, sed feminine, שבעה, scriptum putem: utraque enim terminatione, masculina et feminina, est usitatum.

De hac ergo, quae jam minoris momenti est, quaestione interrogari *septuaginta-*

tuagintaviralis versio, in versu 25 hians, nequit; ultro etiam profiteor, si interrogari posset, non illam Cassellano codici opitulaturam videri; quod cur suspicer, alias indicabo, cum hic satis breviter dici nequeat.

In altera autem lectionis varietate, de qua pagina 94 egi, suppleri hiatus ex versu 26 potest, ubi verba Hebraica וַשְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים וְשִׁבְעִים repetuntur. Hic vero LXX plane mecum faciunt, nec in lectione solum, sed et in interpretatione verborum grammatica: habent enim ἐπὶ δέ, καὶ ἑβδομήκοντα, KAI ἐξήκοντα δύο, *septem, et septuaginta, ET sexaginta duo*. Adparet ergo, eos in versu 26 legisse, ut legebat et Aquila in hoc versu (p. 135. KAI ἐξήκοντα δύο) et codex Kennicotianus, p. 93, 94, a me citatus, in versu vicesimo quinto: qua lectione admissa, non de 62 hebdomadibus, sed de LXX et LXII annis, sermo erit. Est praeterea et hoc manifestum, praecedens

praecedens שבעים eos non de hebdomadibus (שבועים) accepisse, sed, plane ut ego feci, *septuaginta* (שבעים) adpellasse et interpretatos esse, licet in reliquis maxime a me dissentiant.

Nempe in uno vocabulo non a me solum, sed et a textu vulgari, plane sunt alieni, solum forte suffraganeum in lectione nacti Aquilam, [vide paginam 135 epistolae meae primae] quod his duobus numeris praemittunt septenarium ἐπ'α'. Hoc quo aut errore fiat librariorum Hebraicorum, aut consilio septuaginta interpretum, vaticinium suo tempori rebusque, quas viderant, aptare cupientium, alias Tibi plenius exponam: nunc paucis verbis. Volebant totum vaticinium referre ad apostasiam sacerdotis Oniae, aliorumque Judaeorum [1 Maccab. i. 11. Josephus Antiquit. xii. 5. 1.] sub Antiocho Epiphane: sic enim vertunt, καὶ μετὰ ἐπ'α' καὶ ἐβδομήκοντα καὶ ἐξήκοντα

δύο ἀποσπλήσεται χρίσμα. Jam cum
 regnare coepisset Antiochus Epiphanes
 anno Graecorum 137, ac forte apo-
 stasia in secundum aut tertium an-
 num regni ejus, 139 aerae Graeco-
 rum, incideret, numeri autem, qui le-
 gebantur, 70 et 62, non facerent 139,
 addiderunt alium septenarium, primo
 forte ex lapsu scribarum, de quo alias
 agam, tralatitium. Monstrum quidem
 computationis! cum nec in praecedentibus
 quidquam de termino a quo, im-
 perio Graecorum, dictum sit, nec pro
 139 sanus quisquam *septem et septu-*
aginta, et sexaginta duo scripserit,
 nisi historiam partiri in tres periodos
 velit, suo quamque caractere infig-
 nem: sed tamen ita interpretes insti-
 tuerunt, forte non diu post Antio-
 chum Epiphanem viventes, rerumque
 suo tempore gestarum magnitudine ni-
 mis perculsi, nec suspicantes, quid-
 quam rerum a Deo praedictarum non-
 dum

dum impletum esse. Sic et nos Christiani multos habemus Jesaiæ interpretes, qui omnia ab eo prædicta, ne excepto quidem initio capitis secundi, aut descriptione aurei seculi sub finem vaticiniorum, dudum impleta credunt, ea quoque, quae populo Judaeorum felicitatem hujus vitae in Palaestina promittere videntur; utque dictis fides atque eventus constet, omnia mystice accipiunt: aut qui, majore etiam interpretandi licentia, quae Paulus de Judaicae gentis conversione ad Christum Rom. xi. clarissimis verbis, nihilque ambagum habentibus, prædixit, dudum impleta credunt, heterodoxum quoque et haereticum clamantes, si quis aliter sentiat. Ignoscamus ergo interpreti, forte eo tempore viventi, quo rerum recentium magnitudine fortius adficiebatur, quod numerum septenarium, sine quo deveniri ad annum Graecorum 139 non poterat, quemque

omissum

omissum putabat, suppleret, non recordatus, ne vocem quidem de Graecorum regno in toto hoc vaticinio mitti. Sed haec in posterum plenius.

Iidem numeri repetuntur in versu 27, qui est ex 25 interpolatus, nec equidem credo ab ipso interprete antiquaque versione septuagintavirali (male enim lacinia adfuta cum verbis tum sententiis cohaeret cum praecedentibus et sequentibus) sed tamen in codice Chifiano, ex quo uno septuagintaviralem Danielelem habemus. Hic ergo numeri sic leguntur, καὶ μετὰ ἐπὶ αὐτῶν καὶ ἑξήκοντα καὶ δύο ἐτῶν, ἕως καὶ συντελείας πολέμου. Particulam Καὶ, ex qua tota mea pendet interpretatio, facile agnosces: manifestius etiam, annos, non hebdomadas numerare interpretem.

Observavi praeter haec non pauca, Tibi lectu forte non injucunda, conjecturas meas, quas de nondum visa septua-

septuagintavirali versione tentaveram,
 jam confirmantia, jam damnantia : sed
 ea in aliud tempus differo, Tibi soli
 scribenda ; vereor enim, ne aliorum
 lectorum, minus rei de qua quaeritur
 cupidorum, patientiam nimia copia
 exhauriam. Vale, ac favere perge

Toti Tuo

JOANNI DAVIDI MICHAELIS.

ERRATA.

LEG E.

p. 20. lin. 10. מעף

מעף (per Kibbutz sub Mem)

p. 29. l. 2.

Separa comma Latinum, nimis arcte post vocabulum Arabicum positum, et lege

مينه

Semel hoc monuisse sufficiat: saepe enim ita erratum, punctaque aut commata Latina vocibus Orientalibus ita conjuncta, ut legi nequeant, nisi mente separet.

p. 38. l. 7. אתפקקו

אתפטקו

p. 59. l. 11. התום

התם

p. 115. l. 1. ובנתה

ונבנתה

I H G M

ERRATA

p. 20. lin. 10. 1777 (per Kibbun sub Miam)

Seit dem 1. Januar 1800, nicht mehr post vo-
genommen, sondern, es liegt 2

Seit dem 1. Januar 1800, nicht mehr post vo-
genommen, sondern, es liegt 2
dieser Orientations im Kontext, ist legi-
dient, mit einem Kibbun.

p. 20. lin. 10. 1777
p. 20. lin. 10. 1777
p. 20. lin. 10. 1777

